

CIHANNÜMA
SOSYAL

www.cihannumaakademi.org

ISSN 2822-2350 | 2022 EKİM SAYI 2

BİLİMLER
AKADEMİ DERGİSİ

JOURNAL OF CIHANNUMA SOCIAL SCIENCES ACADEMY
مجلة جهان نوما الأكاديمية للعلوم الاجتماعية

Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi
Journal of Cihannuma Social Sciences Academy
مجلة جهان نوما الأكاديمية للعلوم الاجتماعية

ISSN: 2822-2350
E-ISSN: 2822-3578

Yılda iki sayı yayımlanır.

This journal is published biannually.
تنشر المجلة عددين لكل سنة في مارس وأكتوبر.

Cilt: 1 - Sayı: 2 - EKİM 2022

Volume: 1 - Issue: 2 - October 2022
المجلد: ١ - العدد: ٢ - أكتوبر ٢٠٢٢

www.cihannumaakademi.org/csbad
www.cihannumaacademy.org

Ankara- TÜRKİYE

تركيا - أنقرة
Eylül 2023

CİHANSOBAD
Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi
JOCSOSA
Journal of Cihannuma Social Sciences Academy
JOCSOSA
مجلة جهان نوما الأكاديمية للعلوم الاجتماعية

ISSN: 2822-2350
E-ISSN: 2822-3578

Cilt: 1 - Sayı: 2 - EKİM 2022
Volume: 1 - Issue: 2 - October 2022
المجلد: ١ - العدد: ٢ - أكتوبر ٢٠٢٢

www.cihannumaakademi.org/csbad
www.cihannumaacademy.org

Yayımcı / Publisher / الناشر
Cihannüma Dayanışma ve İşbirliği Derneği Adına
Av. Rıza YORULMAZ

On behalf of the Cihannuma Solidarity and Cooperation
Association

Att. Rıza YORULMAZ
بالنيابة عن جمعية جيهان نوما للتضامن والتعاون
المحامي رضا يورولماز

Yazı İşleri Müdürü / Managing Editor / مدير التحرير

Doç. Dr. Adem POLAT
Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Adem POLAT
Ankara Hacı Bayram Veli
University, Türkiye

الأستاذ المشارك آدم بولات
جامعة أنقرة حاجي بايرام ولي، تركيا

adem.polat@hbv.edu.tr

Baş Editör / Editor in Chief / رئيس التحرير

Doç. Dr. Ebubekir
CEYLAN
İstanbul Teknik Üniversitesi,
Türkiye

Assoc. Prof. Ebubekir
CEYLAN
İstanbul Technical University,
Türkiye

الأستاذ المشارك أبو بكر جيلان
جامعة اسطنبول التقنية
تركيا

ceylaneb@itu.edu.tr

Editör / Editor / محرر

Doç. Dr. Adem POLAT
Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi,
Türkiye

Assoc. Prof. Adem POLAT
Ankara Hacı Bayram Veli
University, Türkiye

الأستاذ المشارك آدم بولات
جامعة أنقرة حاجي بايرام ولي، تركيا

adem.polat@hbv.edu.tr

Alan Editörleri / Section Editors / محرو المجالات

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt
Üniversitesi, Türkiye
Arapça

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt University,
Türkiye
Arabic

الأستاذ الدكتور يعقوب جيولك
جامعة أنقرة يلدريم بيازيت،
تركيا
اللغة العربية

ycivelek@ybu.edu.tr

Dr. Abdullah ŞENGÖNÜL
Siyaset Bilimi,
Türkiye

Dr. Abdullah ŞENGÖNÜL
Political Science,
Türkiye

الدكتور عبدالله شن كنول
العلوم السياسية
تركيا

abdullah.sengonul@kvkk.gov.tr

Dr. Ahmet ASLAN
Erzincan Binali Yıldırım
Üniversitesi
Sosyoloji, Türkiye

Dr. Ahmet ASLAN
Erzincan Binali Yıldırım University,
Sociology, Türkiye

احمد اصلان
جامعة ارزين جان بن علي يلدريم
علم الاجتماع ، تركيا

ahmet.aslan@erzincan.edu.tr

Dr. Fatih UYAR
Gümüşhane Üniversitesi
Türkiye, Türkoloji

Dr. Fatih UYAR
Gümüşhane University
Türkiye, Turcology

fatihauyar@hotmail.com

الدكتور فاتح اويار
جامعة جوموش هانه
علم التركيات

Öğr. Gör. Burak KAZAN
Dicle Üniversitesi,
Türkiye, Tarih

Lecturer Burak KAZAN
Dicle University,
Türkiye, History

burak.kazan@dicle.edu.tr

المحاضر ببراك كازان
جامعة دجلة
تركيا، التاريخ

Öğr. Gör. Mehmet
ŞENGÜL
Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi, Türkiye
İngilizce

Lecturer Mehmet ŞENGÜL
Ankara Hacı Bayram Veli
University, Türkiye
English

sengul.mehmet@hbv.edu.tr

المحاضر محمد شن غول
جامعة أنقرة حاجي بايرام ولي،
تركيا
اللغة الإنجليزية

Yayın Kurulu / Editorial Board / مجلس التحرير

Doç. Dr. Kemal
ŞAMLIOĞLU
Ankara Hacı Bayram Veli
Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Dr. Kemal
ŞAMLIOĞLU
Ankara Hacı Bayram Veli
University, Türkiye

أستاذ المشارك كمال شامل
أوغلو
جامعة أنقرة حاجي بايرام ولي،
تركيا

Prof. Dr. Ahmet AKIN
Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Ahmet AKIN
Sakarya University, Türkiye

الأستاذ الدكتور أحمد آقین
جامعة سكاريا، تركيا

Prof. Dr. Murat ERTEKİN
Necmettin Erbakan Üniversitesi,
Türkiye

Prof. Dr. Murat ERTEKİN
Necmettin Erbakan University,
Türkiye

الأستاذ الدكتور مراد أرتکین
جامعة نجم الدين أربكان،
تركيا

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt
Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt University,
Türkiye

الأستاذ الدكتور يعقوب جيولك
جامعة أنقرة يلدریم بيایزید،
تركيا

Prof. Dr. İdris SARISOY
Marmara Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. İdris SARISOY
Marmara University, Türkiye

الأستاذ الدكتور إدريس ساري
سوي
جامعة مرمره، تركيا

Prof. Dr. Mahmut BİLEN
Sakarya Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Mahmut BİLEN
Sakarya University, Türkiye

الأستاذ الدكتور محمود بيلن
جامعة ساكاريا، تركيا

Doç. Dr. Ahmet KESGİN
Ankara Yıldırım Beyazıt
Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Ahmet
KESGİN
Ankara Yıldırım Beyazıt University,
Türkiye

الأستاذ المشارك أحمد كسكين
جامعة أنقرة يلدریم بيایزید، تركيا

Doç. Dr. Ebubekir
CEYLAN
İstanbul Teknik Üniversitesi,
Türkiye

Assoc. Prof. Ebubekir
CEYLAN
İstanbul Technical University,
Türkiye

الأستاذ المشارك أبو بكر جيلان
جامعة اسطنبول التقنية
تركيا

Doç. Dr. Kamuran
GÖKDAĞ
Mardin Artuklu Üniversitesi,
Türkiye

Prof. Dr. Salih KESGİN
Samsun Üniversitesi, Türkiye

Dr. Aytaç AYDIN
Ankara Yıldırım Beyazıt
Üniversitesi, Türkiye

Dr. Mehmet Ali BOLAT
İstanbul Sebahattin Zaim
Üniversitesi, Türkiye

Assoc. Prof. Kamuran
GÖKDAĞ
Mardin Artuklu University, Türkiye

Prof. Dr. Salih KESGİN
Samsun University, Türkiye

Dr. Aytaç AYDIN
Ankara Yıldırım Beyazıt University,
Türkiye

Dr. Mehmet Ali BOLAT
İstanbul Sebahattin Zaim
University, Türkiye

الأستاذ المشارك كامران كوك
داغ
جامعة ماردين آرتوكلو، تركيا

الأستاذ الدكتور صالح كسكين
جامعة سامسون، تركيا

الدكتور آيتاج آيدين
جامعة أنقرة بلدريم بيازيد، تركيا

الدكتور محمد علي بولات
جامعة إسطنبول صباح الدين زعيم،
تركيا

Dış Temsilciler Koordinatörü General Coordinator of Foreign Editors المنسق العام للممثلين في خارج تركيا

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt
Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Yakup CİVELEK
Ankara Yıldırım Beyazıt University,
Türkiye

الأستاذ الدكتور يعقوب جيولك
جامعة أنقرة بلدريم بيازيد،
تركيا

Dış Temsilciler/ Representative of Foreign Country / الممثلون في الدول الأجنبية

Levent Ali YILDIZ
ABD

Doç. Dr. Necati ANAZ
Kanada

Doç. Dr. Süleyman ELİK
Kore

Dr. Recep YÜRÜMEZ
Kırgızistan

Dr. Abdullah TIRABZON
Bulgaristan

Levent Ali YILDIZ
USA

Assoc. Prof. Necati ANAZ
Canada

Assoc. Prof. Süleyman
ELİK
Korea

Dr. Recep YÜRÜMEZ
Kyrgyzstan

Dr. Abdullah TIRABZON
Bulgaria

لوند علي يلدرز
الولايات المتحدة الأمريكية

الأستاذ المشارك الدكتور نجاتي
عناز
كندا

النستاذ المشارك الدكتور
سليمان أليك
كوريا

الدكتور رجب يورومز
قيرغيزستان

الدكتور عبدالله طرابزون
بلغاريا

Amaç ve Kapsam Aim and Scope الهدف والمحتوى

Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi (CİHANSOBAD) Türk ve İslam coğrafyasının kültürel değerleri ve sorunlarını bilimsel araştırma yöntemlerine uygun, özgün ve akademik çalışmalarla uluslararası bilim dünyasına taşımak ve katkı sağlamak amacıyla yayımlanmaktadır.

CİHANSOBAD, Sosyal Bilimlerin Edebiyat, Tarih, Sosyoloji, Siyaset Bilimi, Ekonomi, İlahiyat, Sanat ve Sanat Tarihi gibi çeşitli alanlarında yapılan bilimsel faaliyetler sonucunda hazırlanmış Türkçe, İngilizce ve Arapça dillerinde yazılmış araştırma makalelerine, kitap/sempozyum tanıtan değerlendirme yazılarına yer veren uluslararası hakemli bir dergidir.

The Journal of Cihannüma Social Academy (JOCSOSA) is published with the aim of bringing the cultural values and issues of Turkish and Islamic geography to international scientific world with authentic and academic studies in accordance with scientific research methods. It aims to promote academic researches to the attention of world scholarship.

JOCSOSA is an international peer-reviewed journal that includes research articles written in Turkish, English and Arabic languages prepared in the light of scientific activities in such various fields of Social Sciences as Literature, History, Sociology, Political Science, Economy and Religious Studies.

تصدر المجلة الأكاديمية "JOCSOSA" بهدف نقل القيم الثقافية ومشكلات الجغرافيا التركية والإسلامية والمساهمة فيها إلى العالم العلمي الدولي بدراسات أصلية وأكاديمية وفق مناهج وأساليب البحث العلمي.

المجلة الأكاديمية "JOCSOSA" هي مجلة دولية تتم مراجعتها من قبل الأقران وتتضمن مقالات بحثية مكتوبة باللغات التركية والإنجليزية والعربية نتيجة للأنشطة العلمية في مختلف مجالات العلوم الاجتماعية مثل الأدب والتاريخ وعلم الاجتماع والعلوم السياسية والاقتصاد.

Dizinler / Indexing and Abstracting

Cihannüma Sosyal Bilimler Akademi Dergisi aşağıdaki indeksler tarafından taranmaktadır:

- Crossref
- Google Scholar
- Asos Index

Makale İşleme Ücreti / Article Processing Charge / رسوم لإصدار المقالة

Makaleler için makale işleme ücreti talep edilmez.

The journal does not charge an Article Processing Fee (APC).
المجلة لا تتقاضى رسوم لإصدار المقالات. (CPA)

Hakemlik/ Peer-review / التحكيم

Dergi çift taraflı kör hakemlik sistemi kullanır. Hakem listesi her yılın sonunda dergi web sayfasında yayımlanır.

The journal uses a double-sided blind review system. The referee list is published on the web page at the end of each year.

تستخدم المجلة نظام مراجعة أعمى على الوجهين .يتم نشر قائمة الحكام على موقع الإنترنت للمجلة في نهاية كل عام.

Açık Erişim / Open Access / الوصول المفتوح

Dergi açık erişimlidir (CC BY-NC).

The journal is an Open Access (CC BY-NC).
المجلة مفتوحة الوصول (CC BY-NC).

Adres / Executive Office / العنوان

Hacı Bayram Mah. Haşimi (Kutlu) Sok. No: 12

Altındağ, Ankara, Türkiye

cihansobad@gmail.com

Web siteleri / Websites / مواقع الإنترنت

<https://www.cihannumaakademi.org/csbad>

www.cihannumaacademy.org

CİHANNÜMA SOSYAL BİLİMLER AKADEMİ DERGİSİ

Cihannüma Sosyal Bilimler Akademisi Dergisinin (CİHANSOBAD) yeni sayısıyla yeniden karşınızdayız. Bu sayımızda da özgün araştırma makalelerini (b)ilim dünyasının ilgisine sunuyoruz.

Türkiye'nin son yirmi yılda kamu diplomasisi alanında elde ettiği başarılar bu sayıdaki ilk makalemizin konusunu teşkil ediyor. Yahudilikteki ahit anlayışı üzerine bir makaleyi Çağdaş Türk Edebiyatı üzerine bir makale takip etmektedir.

Bu sayımızda ayrıca iki değerlendirme yazısı bulunmakta. Birincisi Wael Hallaq'ın İmkansız Devlet'i üzerine yazılmış bir kitap değerlendirmesi, diğeri ise Diyarbakır'da 23-26 Mayıs 2022 tarihleri arasında yapılmış Uluslararası Sezai Karakoç Sempozyumunun değerlendirme-sidir.

Cihannüma Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi hali hazırda belli alan indeksleri tarafından taranan uluslararası hakemli bir dergidir, ancak amacımız dergimizi kısa vadede daha etkili dizinler tarafından taranan bir dergi haline getirmektir. Bunu başaracağımıza olan inancımız tamdır. Bu vesileyle bu sayının sizlere ulaşmasında emeği geçen herkese teşekkür eder, keyifli okumalar dilerim.

Baş Editör
Doç. Dr. Ebubekir CEYLAN
İstanbul, Türkiye, 2022

JOURNAL OF CIHANNUMA SOCIAL SCIENCES ACADEMY

It is our pleasure to present you the new issue of Cihannüma Social Sciences Academy Journal (JOCSSA). In this issue, we bring original research articles to the interest of the scientific world.

The achievements of Turkey in the field of public diplomacy in the last twenty years constitute the subject of our first article in this issue. An article on the concept of covenant in Judaism is followed by an article on Contemporary Turkish Literature.

This issue also includes two reviews. The first is the evaluation of a book written on Wael Hallaq's Impossible State, and the other is the evaluation of the International Sezai Karakoç Symposium held in Diyarbakır between 26-28 May, 2022.

JOCSSA is currently a peer-reviewed international journal indexed by certain field indexes, but we aim to make it a journal scanned by more effective indexes in the short run. We are confident that we will achieve this. I would like to take this opportunity to thank everyone who contributed to the publication of this issue and wish you a pleasant reading.

Editor in Chief
Assoc. Prof. Ebubekir CEYLAN
İstanbul, Türkiye, 2022

İÇİNDEKİLER / CONTENTS / المحتويات

المقالات البحثية / Research Articles / Araştırma Makaleleri

- Metin Aksoy** 11-40
متين اقصوى
Türk Kamu Diplomasisi ve Güçlenen Türkiye Algısı: 21. Yüzyıl
Perspektifinden Değerlendirme
Turkish Public Diplomacy and the Strengthening Perception of Turkey: Evaluation
from the Perspective of the 21st Century
الدبلوماسية العامة التركية و تعزيز التصور عن تركيا: تقييم من منظور القرن الحادي والعشرين
- Eldar Hasanoğlu** 41-68
إلدار حسن أوغلو
Yahudilikte Ahit Anlayışı
The Concept of Covenant in Judaism
مفهوم العهد في اليهودية
- Doğu Özkan** 69-94
طوغو اوزكان
Çağdaş Türk Edebiyatında Bir Ütopya: "Balık İzlerinin Sesi" Romanında
Halk Kültürü Unsurları
A Utopia in Contemporary Turkish Literature: Elements of Folk Culture in
the Novel "The Sound of Fish Tracks"
يوتوبيا في الأدب التركي المعاصر: عناصر الثقافة الشعبية في رواية "صوت آثار
الأسماك"

المراجعات / Reviews / Değerlendirme Yazıları

- Kudret Bülbül** 95-99
قدرت بولبول
Wael Hallaq'ın İmkânsız Devlet'i Üzerine
On Wael Hallaq's The Impossible State
عن الدولة المستحيلة لوائل حلاق
- Esra Nur Sezgül** 100-106
اسرى نور سزكول
Uluslararası Sezai Karakoç Sempozyumu: Bir "Diriliş" Şöleni
International Sezai Karakoç Symposium: A Feast of "Resurrection"
ندوة سيزاي كاراكوتش الدولية: مهرجان "القيامة"

Türk Kamu Diplomasisi ve Güçlenen Türkiye Algısı: 21. Yüzyıl Perspektifinden Değerlendirme

Turkish Public Diplomacy and the Strengthening Perception of Turkey:
Evaluation from the Perspective of the 21st Century

Metin AKSOY

Selçuk Üniversitesi, Konya, TÜRKİYE,

ORCID: 0000-0003-4910-0494, metin.aksoy@selcuk.edu.tr

Geliş Tarihi: 03/01/2022 - **Kabul Tarihi:** 10/05/2022

DOI: 10.55205/jocsosa.12202264

ATIF: Aksoy, M., (2022). Türk Kamu Diplomasisi ve Güçlenen Türkiye Algısı: 21. Yüzyıl Perspektifinden Değerlendirme. Cihannüma Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi, 1 (2), 11-40.

Öz

Türk dış politikasının özellikle son çeyrek asırda yakaladığı bölgesel ve küresel başarının anahtarı Türkiye'nin sert ve yumuşak gücü şartlara göre ve bazen birlikte kullanabilmesini ifade eden akıllı güçtür. Akıllı gücün önemli uygulanmasının enstrümanlarından olan kamu diplomasisi ise yine Türkiye'nin son dönem diplomatik faaliyetlerin uluslararası ve yabancı kamuoyu nezdinde olumlu karşılık bulmasını sağlamıştır. Bununla birlikte Türkiye sahip olduğu siyasi yapısıyla, köklü tarihsel ve kültürel mirasıyla, yürüttüğü dış politikayla ve mevcut uluslararası krizlerde takındığı tutumuyla mevcut kamu diplomasisi potansiyelini daha da etkin hale getirebilecek bir ülke konumundadır. Bu etkinliğin sağlanması ise Türkiye'nin aynı anda birden fazla krizde senkronik ve efektif olarak varlık gösterebilen bir güç olması, günümüzde demokratikleşmenin küresel düzlemde geldiği boyut sayesinde kamuoylarının daha belirgin olarak karar alma süreçlerine katılması, Türkiye'nin PKK ve FETÖ gibi terör örgütlerine karşı yürüttüğü mücadelenin kesin bir başarıyla ulaşması bakımlarından önem kazanmaktadır. Tüm bu noktalardan Türk kamu diplomasisinin mevcut durumunun ele alındığı bu çalışmada ilk olarak kamu diplomasisinin kavramsal ve pratik olarak içeriği ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Türk kamu diplomasisinin temel aktörlerinin faaliyetleri üzerinden bir değerlendirmeye gidilmiştir. Çalışmanın sonuç bölümünde ise Türk kamu diplomasisinin daha etkin bir çerçevede yürütülmesi adına uygulanabilecek politika önerileri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kamu Diplomasisi, Türk Kamu Diplomasisi, Türk Dış Politikası, Yumuşak Güç, Türk Kamu Diplomasisi Kurumları

Abstract

The key to the regional and global success of Turkish foreign policy, especially in the last quarter century, is Türkiye's smart power, which expresses its ability to use hard and soft power according

to the conditions and sometimes together. Public diplomacy, which is one of the instruments of the important application of smart power, has again provided a positive response to Türkiye's recent diplomatic activities in the eyes of international and foreign public opinion. However, Türkiye, with its political structure, deep-rooted historical and cultural heritage, its foreign policy and its attitude in current international crises, is in a position to make its current public diplomacy potential even more effective. The provision of this activity is the fact that Türkiye is a power that can show its existence synchronously and effectively in more than one crisis at the same time, that the public opinion more specifically participates in the decision-making processes thanks to the global dimension of democratization today, that Türkiye's struggle against terrorist organizations such as PKK and FETO gaining importance in terms of achieving a definite success. In this study, which deals with the current situation of Turkish public diplomacy from all these points, firstly, the conceptual and practical content of public diplomacy is discussed. In the second part of the study, an evaluation is made on the activities of the main actors of Turkish public diplomacy. In the conclusion part of the study, policy suggestions that can be implemented in order to carry out Turkish public diplomacy in a more effective framework are emphasized.

Keywords: Public Diplomacy, Turkish Public Diplomacy, Turkish Foreign Policy, Soft Power, Turkish Public Diplomacy Institutions.

GİRİŞ

Türk dış politikasının yaklaşık son çeyrek asırda geleneksel temellerinden ayrıldığı ve adeta bir paradigma değişikliğinin yaşandığı iddiası artık bir totoloji halini almıştır. Nitekim Türkiye'yi artık yalnızca jeopolitik konumundan pasif bir şekilde yararlanan ve kendisini bölgesel politikalarla sınırlandıran bir ülke olarak görmek yeterli değildir. Bunun en açık göstergelerinden bir tanesi ise Türkiye'nin taraf veya muhataplardan biri olarak dâhil olduğu bölgesel ve küresel meselelerin boyut ve çeşitliliğidir. Güncel örnekler üzerinden bu iddiayı desteklemek gerekirse bugün Türkiye'yi, Suriye'de, Azerbaycan-Ermenistan ihtilafında, Doğu Akdeniz'de, Libya'da, Ege'de, Filistin-İsrail anlaşmazlığında, Rusya-Ukrayna savaşında ve tahıl krizinin çözümünde görmek mümkündür. Bunun da ötesinde Türkiye aynı anda birden fazla uluslararası mesele ve kriz sahasında boy gösterebilen etkin bir uluslararası güç haline gelmiştir. Türkiye'nin küresel ilişkilerde senkronik ve efektif bir şekilde varlık göstermesini sağlayan ise sahip olduğu gücüdür.

Bilindiği üzere güç; uluslararası ilişkilerin ve bu ilişkilerin anlamlandırılması noktasında kullanılan teorik yaklaşımların yaygın ve yerleşik kavramlarından bir tanesidir. Aynı zamanda güç uluslararası ilişkilerde pejoratif anlamları en fazla çağrıştıran kavramdır. Bu durum ilk olarak kavramsal

popülerleşmenin bir sonucudur. Öyle ki kavramın Uluslararası İlişkilerdeki “her şeyi” açıklamak için kullanılması kavramın zamanla “hiçbir şeyi” doğru düzgün açıklayamamasıyla sonuçlanmıştır. İkinci olarak ise kavramın uluslararası ilişkilerdeki pratik karşılığı onun pejoratif çağrışımlarını perçinlemiştir. Bizatihi soyut doğası gereği hiçbir kavram kendi kendine olumsuz çağrışımlara sebebiyet veremeyeceğine göre pratik çarpıklık uluslararası ilişkiler aktörlerinin davranışlarının sonucudur. Yani uluslararası ilişkilerde güce vurgu yapılarak girilen ve nihayetinde sistemsel ahengi bozan her eylem kavramın lekelenmesine sebebiyet vermiştir. Yine de güç kavramı uluslararası ilişkilerin bir realitesidir ve bu haliyle “bir devletin istediğini elde etmek için diğerlerini etkileyebilme kapasitesi” anlamına gelmektedir.

Güç kavramının uluslararası ilişkilerdeki yaygınlığını ve popülaritesini gösteren bir durum da kavramın sesteşliğidir. Öyle ki güç kavramı aynı zamanda devlete tekabül eden bir çerçevede kullanılmaktadır. Bu bakımdan örneğin hegemonik güç, bölgesel güç, yükselen güç ve güç dengesi gibi kavramsallaştırmalarda yer alan “güç” ifadesi devlet anlamında kullanılmaktadır. İşte bu durum yani güç kavramının uluslararası ilişkilerdeki en etkili aktör olan devlete tekabül edecek şekilde kullanılması gücün “kavramsal gücünü” ortaya koymaktadır. Zira bu haliyle aracın özneleşmesi süreci tamamlanmış ve devletin politik eğilimleri noktasında diğerlerini etkileyebilme kapasitesi ve aracı olan güç, bizzat devletin yerine kullanılarak özneleşmiştir. Sonuç ise aralarında nüans bulunan kullanımların birbirlerine karıştırılmasıdır. Örneğin “A devletinin yumuşak gücü” ile “yumuşak bir güç olarak A devleti” birbirlerinden farklı yönlerle işaret etmektedir.

Çünkü “A devletinin yumuşak gücünden” bahsederken vurgulanmak istenilen A devletinin güç unsurlarından birini yani yumuşak gücünü kullanmasına işaret etmektedir. Oysa “yumuşak bir güç olarak A devleti” ifadesi yine A devleti nezdinde kısıtlayıcı bir anlamı barındırmaktadır. Zira burada kast edilen A devletinin gücün unsurlarından biriyle özdeşleşmesi yani onun diğerlerini etkileyebilme kapasitesinin sınırlarının çizilmesidir. Gücün çeşitleri konusunda literatürde üzerinde durulan en net ayrım Joseph S. Nye tarafından ortaya atılmıştır: Sert güç ve yumuşak güç. Bunlardan sert güç devletlerin hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla zora dayanarak (özellikle askeri güç unsurlarıyla girilen) hareket etmelerini sağlayan ens-

trümanlardır. Yumuşak güç ise bir devletin sahip olduğu cazibe ve prestij yoluyla diğer devletleri kendi politik eğilimine çekmesine dayanan enstrümanlardır.

Uluslararası ilişkilerde sert güç, devletlerin istediklerini elde etmek için politikalarında havuç ve sopayı araç olarak kullanmalarına karşılık gelmektedir. Bu açıdan askeri müdahale, baskıcı diplomasi ve ekonomik yaptırımlara dayanan sert gücün kullanılması için silahlı kuvvetler, ekonomik kaynaklar vb. somut kaynakların yeterli olması gerekmektedir. Sert gücün hedefe ulaşması için ise üç aşaması bulunmaktadır. Bunlar; yeterli miktarda sert güç kaynağının mevcudiyeti, bu kaynakların istenilen noktaya gelinmediği takdirde kullanılabileceğinin gösterilmesi ve sert gücün uygulanmasıdır (Yatağan, 2018, s. 71-72). Yumuşak güç ise kültürel, ideolojik ve kurumsal olmak üzere üç başlıkta ele alınmaktadır. Bu çerçevede yumuşak güç, bir devletin küresel ilişkileri kendi istekleri doğrultusunda şekillendirmesine yardımcı olan potansiyel unsurlar olarak görülmektedir (Nye, 2005).

Ancak günümüz dünyasında tek başına sert güç ya da tek başına yumuşak güç yeterli değildir. Bu durum akıllı güç kavramsallaştırmasını beraberinde getirmiştir. Buna göre sert güç unsurlarının ve yumuşak güç unsurlarının birleşiminden ortaya çıkan akıllı güç bir birleşimin de ötesinde siyasi koşullara göre sert ve yumuşak güç kullanımını ifade etmektedir. Bu bakımdan akıllı güç, ortaklıklar ve ittifaklara, küresel kalkınmaya ve kamu diplomasisi ve insanlar arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır. Akıllı gücün pratik karşılığının net olarak ortaya konması için bazı kriterler mevcuttur. Bunlar; akıllı gücün hedef nüfusların ve bölgelerin niteliklerinden habersiz olamayacağını ifade eden gücün kullanılacağı hedef kriteri, akıllı gücün ülkesinin veya topluluğunun neler istediğini ve hedeflerine ulaşmak için iradesini ve kapasitesini bilmesini ifade eden kendini tanıma ve kendi hedeflerini ve kapasitelerini anlama kriteri, eylemin yürütüleceği daha geniş bölgesel-küresel bağlam kriteri ve kullanılacak araçlar ve bunların tek tek ve kombinasyon halinde nasıl ve ne zaman kullanılacağı kriteridir (Avar, 2020, s. 204-207).

Güce dair bu ayrımlar çerçevesinde bakıldığında Türkiye'nin sert gücü ve yumuşak gücü koşullara göre kullanan akıllı güç sahibi bir ülke ya da akıllı bir güç olduğunu ileri sürmek mümkündür. Zira Türkiye'nin sert

gücü başta Suriye’de yürüttüğü operasyonlarda kendisini göstermektedir. Öyle ki Türkiye bu operasyonlarla hem Suriye’nin hem de bölgenin barış ve istikrarına birer tehdit oluşturan YPG/PYD/PKK gibi terör örgütlerine karşı sert gücünü başarılı bir şekilde kullanmaktadır. Benzer şekilde Türkiye’nin Libya’daki askeri varlığı da sert güç uygulamasının bir diğer örneğidir. Zira buradaki Türk askerinin varlığı Libya’nın içinde bulunduğu kaotik ortamı sonlandırmak ve ardından tesis edilmesi hedeflenen toplumsal barış ortamını sürdürmek için sert gücün araçsallaştırılmasına karşılık gelmektedir. Yine Doğu Akdeniz’de Türk donanmasının varlığı Türkiye’nin sert gücünü uygulamasının bir göstergesidir. Özellikle Doğu Akdeniz’de çalışmalar yapan sondaj gemilerine eşlik eden Türk deniz kuvvetleri Türkiye’nin bölge nezdindeki haklarını korumak için sert gücü kullanmayı da göze aldığını göstermektedir. Bu çerçeveden bakıldığında Azerbaycan’ın Karabağ nezdindeki tarihi başarısında Türk İHA ve SİHA’larının etkinliği bile -dolaylı da olsa- Türkiye’nin sert güç uygulamasındaki başarısına işaret etmektedir.

Yumuşak güç çerçevesinden bakıldığında ise Türkiye sahip olduğu prestijle özellikle yakın çevresinde etkin sonuçlar almaktadır. Bu çerçevede Türkiye sahip olduğu bir takım araçları uluslararası prestijini arttırmak ve böylece yumuşak gücünü daha da etkin kılmak için kullanmaktadır. Örneğin Türkiye demokrasisiyle bölge ülkeleri nezdinde bir model olarak görülmektedir. Bununla birlikte Türkiye Osmanlı Devleti’nin ardılı bir devlet olarak bölgedeki tarihsel ve kültürel bağlarını kuvvetlendirmeye çalışmaktadır. Benzer şekilde Türkiye’nin yaptığı dış yardımlar da onun yumuşak gücünü perçinleyen girişimlerdir. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) gibi kurumların Türkiye’nin yakın çevresindeki faaliyetleri de bu kapsamda değerlendirilebilir. Tüm bu girişimlerin Türkiye’nin yakın çevresindeki ihtilaflarda ara bulucu rolü oynamasına imkan tanınması ve Cumhurbaşkanı Erdoğan nezdinde Türkiye’nin yakın çevresinde sahip olduğu popülarite yakın güç uygulamasının ulaştığı başarının kanıtlarıdır. Yine pandemi sürecinde Türkiye’nin örneğin ABD, İspanya, İtalya, Birleşik Krallık ve Bosna Hersek ile Karadağ gibi Balkan ülkelerine tıbbi yardım malzemesi göndermesi de onun yumuşak gücünün etkinliğini arttırmıştır. Özetle yumuşak güç ve onun kamu diplomasisi, kültürel diplomasi, dış yardım gibi araçları bakımından Türk dış politikası başarılı bir sınav vermektedir.

Dolayısıyla yumuşak gücü ve sert gücü aynı anda ve etkili bir şekilde uygulayan “Türkiye’nin akıllı gücünden” bahsetmek ve hatta “Türkiye’yi akıllı güç olarak” betimlemek gerekmektedir. Zira Türkiye sert gücünü hayati çıkarları noktasında araçsallaştırırken, sert gücünün de sunduğu prestij ile desteklenen yumuşak gücünü de kullanmaktadır. Bununla birlikte Türkiye sert gücünü kullanırken yumuşak gücün kaynaklarını da araçsallaştırmaya ve yumuşak gücünü kullanırken de sert güç unsurlarını dostları-düşmanları nezdinde hazırda tutmaya devam etmektedir. Bu çerçevede örneğin Türkiye; Suriye, Libya ve Doğu Akdeniz gibi alanlarda sert gücünü askeri varlığıyla gösterirken diplomasi masasını da boş bırakmamaktadır. Benzer şekilde Türkiye salt sert güç kullanmanın kati şartlarının bulunduğu uluslararası sistemde (II. Dünya Savaşı sonrası tesis edilen BM sisteminde) attığı her adımın uluslararası meşruiyet zemini oluşturmaya da devam etmektedir. Dolayısıyla gücün etkileme kapasitesi olarak değil de devlete tekabül edecek şekilde kullanıldığı durumlarda Türkiye’yi “yumuşak ve sert gücünü senkronik ve etkili bir şekilde kullanan akıllı bir güç” olarak değerlendirmek Türkiye’nin uluslararası ilişkilerdeki özgül ağırlığını betimlemek için daha uygundur. Türkiye’nin akıllı gücünü besleyen en önemli kaynaklardan bir tanesi ise akıllı gücün bileşenlerinden olan kamu diplomasidir. Dolayısıyla bu çalışmada Türk kamu diplomasinin mevcut etkinlik kapasitesi 21. yüzyıl perspektifinden ele alınmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde iletişim politikalarıyla doğrudan ya da dolaylı yollardan diğer ülkelerin halklarına ulaşarak ilişki inşa etme yöntemine karşılık gelen kamu diplomasinin (Ekşi, 2017, s. 10) kavramsal ve pratik gelişme süreci irdelenmiş, ikinci bölümde ise Türk kamu diplomasinin aktörleri ve bu aktörlerin faaliyetleri üzerinden Türk kamu diplomasinin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

KAMU DİPLOMASİSİNİN TANIMI, İÇERİĞİ ve GELİŞİMİ

Küreselleşme ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte popüler hale gelen kamu diplomasisi uluslararası ilişkilerde diğer aktörlerle birlikte kamuoylarının da dikkate alınması gerekliliği bağlamında ortaya çıkmıştır. Zira iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler neticesinde zaman ve mekân sınırlamalarındaki engellerin kalkması, geleneksel diplomasiin yetersiz kalmasını ve siyasal süreçlerde hükümetler dışındaki sivil

toplum örgütleri ve kamuoyları gibi insan gruplarının etki kapasitesine sahip olmasını beraberinde getirmiştir. Bu durum devletlerin politik eylemlerinde kamuoylarını ikna etme amacıyla kamu diplomasisi uygulamalarına yol açmıştır. Bu doğrultuda, Leonard'a göre kamu diplomasisinin uygulanmasındaki temel amaç köklü ilişkiler kurulmasını sağlamaktır. Köklü bir ilişki inşası için kamu diplomasisi uygulamaları diğer ülkelerde yaşayan insanları anlama, yanlış algıların önüne geçme ve üzerinde uzlaşılacak değerler oluşturma üzerine temellendirilmektedir (Leonard, 2002, s. 8-9). Benzer şekilde Tuch kamu diplomasisini, bir hükümetin ulusal hedeflerini, ideallerini ve kültürünü yabancı kamuoylarına anlatma ve politik eylemleri çerçevesinde uluslararası toplumun yönlendirilmesini sağlama süreci olarak tanımlamıştır (Tuch, 1990, s. 3). Evan Potter ise (2002, s. 3) kamu diplomasisini bir hükümetin kendi ulusal hedef ve politikaları için başka bir ülkenin yurttaşlarını, liderlerini ve aydınlarını olumlu yönde etkileme çabası olarak ifade ederken, Szondi kamu diplomasisini (2008, s. 6) hükümetlerin yabancı kamuoylarının duygu ve düşüncelerinde değişiklikler oluşturma amacıyla yaptıkları iletişim olarak kavramsallaştırmıştır.

Kamu diplomasisini yumuşak gücün kullanım alanlarından biri olarak gören Joseph Nye, yabancı ülkelerin liderleri ile dostluk ilişkisi kurulsa bile meclis veya kamuoyu üzerinde olumsuz bir intiba oluştuğunda liderlerin etkinliğinin sınırlanabileceğini ileri sürmüştür. Nye, bahse konu olan durumlarda kamuoyuna yönelik uygulanan diplomasinin liderler arasında gerçekleşen geleneksel diplomasiden daha önemli bir konuma gelebileceğini varsaymıştır (Nye, 2005: 106). Nye'ın varsayımına paralel olarak Snow (2009, s. 6) kamu diplomasisini devletlerin uluslararası toplum ile konuşması ve dış politikadaki amaçlarını gerçekleştirme adına bilgilendirme, etkileme ve dâhil etme uygulamaları olarak kavramsallaştırırken, Gregory'ye göre (2008, s. 276) kamu diplomasisi devlet ve devlet dışı aktörler tarafından yönetim ve politik amaçları gerçekleştirmek başta olmak üzere geniş yelpazedeki konuları anlamak, anlatmak ve kamuoyunu etkilemeyi içermektedir. Cull ise kamu diplomasisini bir uluslararası aktörün, yabancı kamuoylarıyla ilişki kurarak uluslararası çevreyi yönlendirme girişimi olarak belirtmiştir (Cull, 2009, s. 12).

Kamu diplomasisi kavramı literatürde ilk kez 1965 yılında "bilgi ve fikirlerin uluslararası akışı" anlamı çerçevesinde Edmund Gullion tarafından

kullanılmıştır (Sancar, 2012, s. 79). Öte yandan Nye'a göre modern dönemde batı merkezli kamu diplomasisi uygulamalarının bilinen en eski örneklerinden biri Fransa tarafından uygulamaya konmuştur. Fransa-Prusya Savaşı'nda yaşanan yenilgi sonrasında Fransız hükümeti bozulan imajını düzeltme amacıyla 1883 yılında Alliance Francaise'yi kurmuştur. Bu kurum yurt dışında Fransız dili ve kültürünü tanıtarak, Fransa diplomasisinin önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Fransız hükümetinin izlediği bu yolu daha sonra başta Almanya ve İtalya olmak üzere diğer devletler takip etmiştir. Nitekim I. Dünya Savaşı esnasında pek çok ülke savaşma nedenlerini açıklamak ve diğer ülkelerdeki kamuoylarını etkilemek amacıyla çeşitli ofisler açmıştır (Nye, 2008, s. 96). ABD Başkanı Wilson tarafından Commitee on Public Information adlı bir kurum kurulmasını ve bu kurum üzerinden ABD'nin I. Dünya Savaşı'ndaki amaçlarının küresel çapta tanıtılmasının sağlanmaya çalışılmasını, bu ofislerden birinin örneği olarak vermek mümkündür (Tiedeman, 2004, s. 8).

1920'li yıllarda radyonun yaygınlaşması yabancı dilde yayın yapılmasını sağlarken, bu durum aynı zamanda faşizm ve komünizm gibi ideolojilerin yayılması ile yabancı kamuoylarının etkilenmesini kolaylaştırmıştır (Nye, 2008, s. 97). 1934 yılına gelindiğinde İngiltere, İngiliz dili ve kültürünü tanıtmak, yaygınlaştırmak ve diğer kültürlerle köklü ilişkiler oluşturma amacıyla British Committee for Relations with Other Countries adlı kurumu kurmuştur. Öte yandan 1930'lu yılların sonunda ise Roosevelt yönetimi, devletlerin kendi güvenliğini sağlanmasının başka ülke halkları ile iletişim kurma yoluyla onların desteklerinin kazanılması bağlamında gerçekleşebileceğini kabul etmiştir (Pells, 1997, s. 33) (Nye, 2008, s. 97). Soğuk Savaşın ortaya çıkmasıyla devletlerin kamu diplomasisi uygulamaları yoğunlaşmıştır. İki kutup arasında siyasi, ekonomik, askeri, jeopolitik ve teknolojik yarış yaşanması beraberinde yabancı kamuoylarının etkilenmesini de gerektirmiştir. Bu çerçevede ABD Başkanı Truman, komünistlere yönelik Batı düşünce ve fikirlerini tanıtmak ve yaygınlaştırmak amacıyla taşıyan kamu diplomasisi kampanyası başlatmıştır. Hakikat Kampanyası olarak adlandırılan kamu diplomasisi uygulaması konuşmasında Truman, özgürlüğün emperyalist komünizm tarafından tehdit edildiğini, komünist propagandanın üstesinden gelmek için gerçeklerin ortaya çıkarılması ve bu bağlamda Hakikat Kampanyası ile gerçeğin dünyada tanınır hale gelmesi gerekliliğini vurgulamıştır (Tuch, 1990, s. 15).

Soğuk Savaş döneminde kampanyalar dışında farklı kamu diplomasisi uygulamaları da gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde uygulanan değişim programları ve üniversiteler arası işbirliği gibi uygulamaların yürürlüğe konulmasının temelinde Batı demokrasisinin, fikirlerinin ve kültürünün tanıtılması ve yayılması bulunmaktadır. Bahse konu programlara örnek olarak günümüzde de faaliyetlerine devam eden Fullbright Programı verilebilir. 1946'da Senatör William Fullbright adına oluşturulan bu program yabancı ülkelerdeki öğrencileri, sendikacıları, uzmanları ve sanatçıları Batılı demokrasi, fikirler ve Batı kültürü ile tanıştırma amacı gütmektedir (Öztürk, 2009, s. 5). Batılı devletler eğitim ve kültür alanında diğer ülkelerle ilişkilerini geliştirmek için Fullbright Programı benzeri kamu diplomasisi kurumları kurmuştur. Bu anlayışla Alliance Francaise (Fransa), Britisch Counsel (İngiltere) ve Goethe Institut (Almanya) gibi kurumlar çeşitli ülkelerde dil, eğitim ve kültür faaliyetleri gerçekleştirmektedir (Kocabıyık, 2019, s. 170). Öte yandan I. Dünya Savaşı öncesinde radyonun yaygınlaşmasında olduğu gibi iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile sinema ve televizyonun sağladığı olanaklar da kamu diplomasisi faaliyetlerinin etkinliğini arttırmıştır. Nitekim Nye'e göre müzik, sinema ve markalar ile Amerikan kültürü Doğu cephesi ülkelerinin vatandaşlarını etkilemeyi başarmıştır (Nye, 2005, s. 54).

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (S.S.C.B.)'nin Aralık 1991'de dağılması, Soğuk Savaş'ın Batı bloğu tarafından kazanıldığını simgelerken, bu durum aynı zamanda dünyadaki iki süper güçten birinin ortadan kalkmasıyla iki kutuplu sistemin sona erdiğini de ortaya koymuştur. Uluslararası sistemde ABD'yi dengeleyecek siyasi, ekonomik ve askeri herhangi bir güç kalmaması nedeniyle bu durum uluslararası ilişkilerde bir dönüm noktası oluşturmuştur. Zira ABD'nin rakipsiz kalması çoğu gözlemciye göre "tek kutuplu anı" temsil etmiştir (Best vd., 2015, s. 526). Öyle ki, Başkan Bush'un Ağustos 1990'da Körfez Krizi sırasında kullandığı "yeni dünya düzeni" metaforu uluslararası sistemde tek kutuplu sistemin ortaya çıktığını ifade etmiştir (Miller ve Yetiv, 2001, s. 57). Bu bağlamda Soğuk Savaş'ın başlamasıyla yoğunlaşan imaj oluşturma, eğitim ve kültürel değişim programları gibi kamu diplomasisi faaliyetlerine verilen önem azalmıştır. Fakat 11 Eylül 2001'de İkiz Kulelere gerçekleştirilen terör saldırısı ve söz konusu saldırı sonrasında ABD'nin teröre karşı küresel savaş ilan etmesi kamu diplomasisi uygulamalarının yeniden önem kazanmasına yol açmıştır. Nitekim Afganistan ve Irak işgalleri nedeniyle ABD'nin ve işgallere katılan ülkelerin imajları

önemli ölçüde yıpranmıştır. Benzer şekilde sivillere yönelik saldırılar ve uluslararası hukuka aykırı şekilde gerçekleştirilen işgaller nedeniyle İsrail'in imajı da bu dönemde olumsuz yönde etkilenmiştir (Öztürk, 2009, s. 5-6). Bu süreçte ABD ve İsrail yıpranan imajlarını düzeltmek için kamu diplomasisi faaliyetleri gerçekleştirirken, ekonomik olarak yükselişe geçen devletler ise marka değerlerini ve imajlarını geliştirmek amacıyla kamu diplomasisi faaliyetlerini yoğunlaştırmıştır. Bu faaliyetlere örnek olarak Konfüçyüs Enstitüsü (Çin), Rus Dünyası (Russkiy Mir) Vakfı (Rusya) ve Kral Sejong Enstitüsü (Güney Kore) verilebilir (Kocabıyık, 2019, s. 171) (Doğan, 2015, s. 191).

Kavramın tarihsel gelişimi ve kavrama yönelik çeşitli tanımlamalara bakıldığında, kamu diplomasisinin temelinde etkileşim ve iletişimin bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda Nye'e göre kamu diplomasisi üç farklı boyuttan meydana gelmektedir. Birinci boyut, iç ve dış politika kararlarının açıklanmasını ifade eden günlük iletişim ve bilgilendirme boyutudur. Kamu diplomasisinde algı yöntemi ve bilginin doğru zamanda aktarılmasının önemi göz önüne alındığında hükümetler alınan kararların yerli ve yabancı medyaya sunulmasına önem vermektedir. Kamu diplomasisinin ikinci boyutu, uzun vadeli planlamaya dayanan stratejik iletişimdir. Bu boyutta tutarlı olma en önemli unsur iken, aktarılması istenen düşüncenin tüm medya araçları ile yayılması gerekmektedir. Bu çerçevede hedef tema için uzun bir süreç içerisinde etkinlikler ve iletişimler planlanmaktadır. Üçüncü boyut ise burs, staj, eğitim, değişim programları ve medya kanalları vasıtasıyla uzun vadeli ilişkiler geliştirilmesidir. Bahsi geçen kamu diplomasisi uygulamaları ülkeleri ve kamuoylarını birbirine yaklaştırırken, tarafların birbirini anlama, tanıma ve ikna etme imkânlarını arttırmaktadır (Nye, 2008, s. 101-102). Dolayısıyla, kamu diplomasisini oluşturan her bir boyut yabancı kamuoylarında olumlu bir algı ve imaj oluşturması hasebiyle oldukça önemlidir.

Kamu diplomasisinde doğrudan olarak ifade edilen hükümetlerin uyguladığı çabaların yanı sıra dolaylı olarak adlandırılan kamu diplomasisi uygulamaları da bulunmaktadır. Dolaylı kamu diplomasisi uygulamalarına örnek olarak ülkelerin markaları ve televizyon yayınları verilebilir. Markalar ve firma temsilcileri farklı ülkelerdeki insanlara ulaşma bağlamında hükümetlere göre yabancı kamuoylarını daha fazla etkileme avantajına

sahiptir. Nitekim Hollywood, Mc Donald's, KFC gibi Amerikan kurumları kamuoylarını önemli derece etkilemektedir (Tiedeman, 2004, s. 7). Benzer bir etkiyi gösteren televizyon yayınları da dolaylı kamu diplomasisi uygulamaları arasındadır (Ammon, 2001, s. 143). Nitekim Türk dizilerinin başta Ortadoğu olmak üzere çeşitli bölgelerde yayınlanıp popülerlik kazanması, Türk kültürünün tanıtılmasına ve Türkiye'nin imajının geliştirilmesine katkı sağlamıştır (Yazar, 2020, s. 535-537).

Kamu diplomasisine yönelik katı ve esnek olmak üzere iki temel yaklaşım söz konusudur. Katı yaklaşıma göre kamu diplomasisi ikna ve propaganda yoluyla yabancı kamuoylarını etkilemeyi içerisinde barındırmaktadır. Başka bir ifadeyle, katı yaklaşım radyo, dergi, gazete ve televizyon gibi araçlarla kamuoyları üzerinde kısa dönemli politik etki elde etmek için ikna ve propaganda faaliyetlerinin kullanılmasıdır (Signitzer ve Coombs, 1992, s. 140). Esnek yaklaşım ise karşılıklı anlayış oluşturma çerçevesinde dil eğitimi, kültürel değişimler, akademik programlar, spor faaliyetleri gibi uygulamaların yoğun bir şekilde kullanılmasını içermektedir. Bu bağlamda esnek yaklaşımda katı yaklaşıma göre uzun dönemli sonuç beklenmektedir (Signitzer ve Wamser, 2006, s. 438). Her iki yaklaşıma bir bütün olarak bakıldığında kamu diplomasisinin başarılı olabilmesi için katı ve esnek yaklaşım arasında denge kurulması gerektiği ileri sürülebilir.

Son olarak kamu diplomasisi uygulamasında birtakım yöntemler kullanılmaktadır. Kamu diplomasisinde uygulanan yöntemlerden ilki monologdur. Basın açıklaması, söylev, makale, kitap, film, heykel gibi çeşitli biçimleri bulunan monolog, genellikle savunma veya tanıtım amacı içeren iletişim biçimidir. Bu çerçevede monologların temel özelliği, bir fikir, ideal veya bakış açısını tek taraflı bir biçimde sunmak ve iletme. Bilgi ve fikir alışverişinin yapıldığı, başka bir ifadeyle çok yönlü iletişimin kullanıldığı kamu diplomasisinin ikinci yöntemi diyalogdur. Akademik konferanslardan bilgi ve fikir mübadelesinin yapıldığı resmi toplantılara, kültürler arası sanat ve spor projelerinden talk show programlarına kadar geniş bir yelpazeye sahip diyalog form ve seviyeleri uluslararası kamusal alan oluşturma potansiyelini içerisinde barındırmaktadır. Her ne kadar doğrudan dış politika uygulamalarının değişimine katkı sağlayamasa da, diyalog ile bilgi alışverişinde bulunma kamuoyları arasında uzun vadeli ilişkiler geliştirilmesinin zeminini oluşturabilir (Cowan ve Arsenault, 2008, s. 13-18). Kamu

diplomasisinde uygulanan üçüncü yöntem ise işbirliğidir. İşbirliği çerçevesinde ortak değer geliştirme ya da uluslararası bir sorunu çözme amacıyla gerçekleştirilen proje ve faaliyetlere katılan farklı kamuoyları birbirlerini tanımakta ve birbirlerine karşı var olan ön yargıların sona ermesini sağlayabilmektedir. Bu tür bir işbirliğine örnek olarak İsraili orkestra şefi Daniel Barenboim ve Filistinli yazar Edward Said öncülüğünde kurulan ve Musevi ile Müslüman gençleri barındıran Doğu Batı Divan Orkestrası'nın birbirlerine karşı önyargılı olan kişilerin arkadaş olabileceğini göstermesi verilebilir. Benzer şekilde Birleşmiş Milletler (BM) gibi çok taraflı örgütlerde gerçekleştirilen işbirliği, uluslararası örgütlerin ve işbirliğine katkı sağlayan ülkelerin imajlarının geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (Öztürk, 2009, s. 10).

TÜRK KAMU DİPLOMASİSİNİN 21. YÜZYIL PERSPEKTİFİNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Çalışmanın girişinde belirtildiği üzere kamu diplomasisi faaliyetleri Türkiye'nin akıllı güç konumunu tahkim edecek önemli araçlardan bir tanesidir. Bunun sebeplerini sıralamak gerekirse; ilk olarak günümüzde demokratikleşmenin küresel düzeyde geldiği boyut halkların ülke yönetiminde söz sahibi olmasını daha da belirgin hale getirmiştir. Dolayısıyla kamu diplomasisinin doğasına uygun olarak Türkiye'nin yabancı kamuoylarını etkileyerek bahse konu devlet yönetimi üzerinde kendi politikalarının gerçekleşmesini sağlayacak olumlu bir baskıda bulunması kolaylaşabilecektir. Ancak bu olumlu baskı etkisini yalnızca demokratik devletler ile sınırlamak doğru değildir. Nitekim Arap Baharı ve akabinde yaşanan halk ayaklanmaları özelinde düşünüldüğünde anti-demokratik yönetimlerde de bu baskıyı yaratmak mümkündür. Arap Baharı ayaklanmalarında Türkiye'nin model bir ülke olarak sunulması ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın bölge nezdindeki popülaritesi göz önüne alındığında kamu diplomasisinin bu çerçevedeki önemi açığa çıkmaktadır.

İkinci olarak Türkiye birden fazla uluslararası krizde senkronik ve efektif şekilde varlık gösterebilen bir güçtür. Nitekim Türkiye'yi Suriye'de, Azerbaycan-Ermenistan ihtilafında, Ege'de, Doğu Akdeniz'de ve Rusya-Ukrayna savaşında etkin bir aktör olarak görmek mümkündür. Dolayısıyla Türkiye'nin bu krizlerdeki varlığının ve müdahilliliğinin meşru ve uluslararası

hukuk temelindeki sebeplerinin yabancı kamuoyları nezdinde anlaşılması yine bu halklar üzerinden krizin diğer devletleri nezdinde yaratılabilecek olumlu bir kamuoyu baskısıyla Türkiye'nin elini kuvvetlendiren bir etki yaratabilecektir. Bu çerçevede Türkiye'nin Ege meselesinde Yunanistan'ın uluslararası hukuka uygun olmayan tavrını sürekli olarak uluslararası kamuoyuyla paylaşması ve hatta Yunanistan'ın saldırgan tutumu karşısında her türlü sert güç unsuruna başvurmaktan çekinmeyeceğini belirtmesi yabancı kamuoylarını etkilemeye çalışmasının bir örneği olarak görülmelidir. Çünkü günümüzdeki demokratikleşme seviyesi düşünüldüğünde kamuoyları savaşlardan kaçınma ve diplomasi ile krizleri aşma yönünde eğilim göstermektedir.

Üçüncü olarak Türkiye'nin PKK ve FETÖ gibi terör örgütleriyle mücadelesinde de kamu diplomasisi olmazsa olmaz araçlardan bir tanesi olarak ortaya çıkmaktadır. Çünkü doğası gereği yurtdışında toplumsal tabanları, finans kaynakları ve hücre örgütlenmeleri olan bu örgütleri yalnızca askeri olarak temizlemek yeterli değildir. Bahse konu terör örgütlerinin Türkiye aleyhine olan faaliyetlerinin uluslararası kamuoyuyla paylaşılması ve Türkiye'nin bu terör örgütleriyle mücadelesinin meşru zemininin anlatılması onların uluslararası arenada yalnızlaştırılmaları ve tasfiye edilmeleri için elzemdır. Bu çerçevede Türkiye'deki mevcut siyasi iktidarın 15 Temmuz hain darbe girişiminden sonra terör örgütü mensuplarının bulunduğu ülkelere yönelik yaptığı bilgilendirme çalışmaları yürütülen kamu diplomasisinin bir örneği olarak görülmelidir. Dördüncü olarak Türkiye nezdinde kamu diplomasisi faaliyetleri Türkiye'nin ihtilafa düştüğü devletlerin ve az önce vurgulanan terör örgütlerinin karşı kamu diplomasisi faaliyetleri düşünüldüğünde de önem kazanmaktadır. Örneğin sözde Ermeni soykırımı iddiaları ve örneğin FETÖ'nün yurtdışında Türkiye aleyhine oluşturmaya çalıştığı olumsuz imaj ancak başarılı kamu diplomasisi faaliyetleriyle bertaraf edilebilir.

Beşinci olarak Türkiye kamu diplomasisi faaliyetlerini etkin şekilde uygulayabilecek temel motivasyon kaynaklarına sahip devletlerden bir tanesidir. Bu motivasyon kaynaklarını ise Türkiye'nin siyasi yapısı, sahip olduğu tarihsel ve kültürel miras, mevcut dış politika uygulamaları ve uluslararası krizlerdeki yapıcı rolü olarak sıralamak mümkündür. İlk olarak Türkiye kendi bölgesinde yer yer askeri darbelerle kesintiye uğrasa da demokrasi

ile yönetilen nadir ülkelerden bir tanesidir. Bununla birlikte Türkiye'nin yakın çevresinde Türkiye gibi İslam ülkelerinin bulunması ve fakat yalnızca Türkiye'nin İslam ile birlikte demokratik yapısını koruyabilmesi yine onun siyasi yapısının öykündürücü etkisini göstermektedir. Bunun en açık göstergesi Arap Baharı halk ayaklanmaları döneminde Türkiye'nin siyasi yapısıyla model bir ülke olarak görülmesidir. İkinci olarak Türkiye hem bulunduğu coğrafya hem de üzerine bina edildiği medeniyetler ve bu medeniyetlerin zengin tarihleri bakımından da kamu diplomasisini etkin bir şekilde uygulayabilecek güçtür. Nitekim Osmanlı Devleti gibi 600 yıllık bir imparatorluğun ve yüzlerce milliyete barış içinde hükmetmiş bir devletin ardılı olarak Türkiye'nin özellikle yakın çevresinde ortak kültür ve tarih temaları bulunmaktadır. Başka bir anlatımla Osmanlı Devleti hinterlandında bulunan halklar ile Türkiye arasında doğal bir kültürel ve tarihsel bağ bulunmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'ndan sonra Osmanlı hinterlandında yer alan devletlere yönelik dış müdahalelerin ve bu devletlerdeki iç karışıklık ile huzursuzlukların başladığı yani bu bölgelerin Osmanlı Devleti'nde sonra toplumsal huzura, barışa bir daha kavuşamadığı göz önünde bulundurulursa söz konusu tarihsel-kültürel bağın görüldüğünden daha güncel ve kuvvetli olduğu anlaşılabacaktır.

Üçüncü olarak Türkiye'nin özellikle yaklaşık son çeyrek asırda izlediği dış politika ve bu dış politikanın bölge halkları özelinde yarattığı etki etkin bir kamu diplomasisi için işlevsel görünmektedir. Nitekim Türkiye bu dönemde çok boyutlu, çok kanallı bir dış politika yürütmüş, yakın çevresindeki ihtilaflarda arabulucu rol üstlenebilmiş, uluslararası hukukun meşru zeminini her daim takip etmiş ve yaptığı insani yardımlarla, izlediği insani dış politikayla donör ülke olarak değerlendirilmiştir. Bu açıdan örneğin 2018'de yayımlanan Küresel İnsani Yardım Raporuna göre 2017 yılında Türkiye 8,07 milyar ABD Doları insani yardım miktarıyla birinci sırada yer almıştır. Türkiye'yi, ABD (6,68 milyar ABD Doları), Almanya (2,99 milyar ABD Doları), Birleşik Krallık (2,52 milyar ABD Doları) ve Avrupa Birliği (2,24 milyar ABD Doları) takip etmiştir. Raporda, insani yardımların milli gelire oranı temelinde yapılan sıralamada da Türkiye yüzde 0,85 ile birinci sırayı almış ve dünyanın "en cömert ülkesi" unvanını korumuştur (Dışişleri Bakanlığı, 2018). Bununla birlikte Suriye iç savaşı ile birlikte ortaya çıkan mülteci krizinde Türkiye'nin mültecilere en fazla ev sahipliği yapan ülkelerden bir tanesi olması ve medeniyetin beşiği olarak görülen Avru-

pa devletleri mültecilerin denizlerde boğulmasını seyrederken Türkiye'nin mültecilere yönelik açık kapı politikası izlemesi Türkiye'nin uluslararası kamuoyu nezdindeki olumlu imajını perçinlemiştir.

Dördüncü ve son olarak Türkiye'nin uluslararası krizlerde takındığı olumlu ve krizi barışçıl yollardan çözmeye yönelik tutumu onun uluslararası imajını ve dolayısıyla kamu diplomasisini etkin bir şekilde kullanabilme potansiyelini arttırmıştır. Daha öz bir şekilde belirtmek gerekirse Türkiye'nin özellikle uluslararası krizlerde kendisini normatif bir güç olarak sunması ve bunun uluslararası kamuoyu nezdinde karşılık bulması etkin kamu diplomasisi potansiyelini beslemektedir. Bilindiği üzere uluslararası bir aktörün normatif güç olarak nitelendirilmesi uluslararası ilişkilerde norma uygun olanı şekillendirme ve değiştirme kabiliyetinden ileri gelmektedir. Bununla birlikte normatif güç kavramını netliğe kavuşturmak için ilkeler, eylemler, etkiler ve sonuçlar üzerinden bir değerlendirme oldukça işlevseldir. Bunlardan ilkeler, mevcut uluslararası sistemin normatif ilkelelerinin söz konusu aktör tarafından teşvik edilmesini; eylemler, söz konusu aktörün normatif ilkeleri desteklemek için attığı adımlarda ikna edici olmasını; etkiler, atılan bu adımların etkisinde sosyalleşmeyi; sonuçlar ise bütüncül, doğrulanabilir ve sürdürülebilir olmayı ifade etmektedir. Bu kıstaslar açısından bakıldığında Türkiye'nin yükselen bir normatif güç olduğuna yönelik kanı örneğin Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile yaşanan uluslararası süreçle yerleşikleşmeye başlamıştır.

Halihazırda kolaylaştırıcılık, arabuluculuk, müzakere ve iş birliği gibi kavramlar ve pratikler üzerinden yakın coğrafyasıyla ilişkilerini konsolide eden Türkiye, jeopolitik konumunun maddi ve beşerî boyutlarıyla birlikte kendisine siyasi ve normatif temelde meşruiyet alanı yaratmayı son 20 yıldır istikrarlı bir şekilde sürdürmektedir. Rusya'nın Ukrayna'yı işgali ile birlikte ise Türkiye konvansiyonel güç unsurlarının yanında fikirleri, değerleri şekillendiren ve değiştirebilen normatif bir güç olarak yükselişini sağlamlaştırmıştır. Bir başka deyişle Türkiye işgale yönelik tutumuyla hem uluslararası sistemin normlarını hem de bu normların koruyuculuğunu üstlenen aktörlerin tutumlarını eleştirel bir okumaya tabi tutmuştur. Bu çerçevede 21. yüzyıl uluslararası sisteminin (BM sisteminin) küresel düzlemdeki sorun, çatışma ve savaşılar müzakere ve uzlaşmaya dayalı çözümler getirememesi ve açık bir meşruiyet krizi ile karşı karşıya kalması hasebiyle

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ileri sürerek mottolaştırdığı “Dünya Beş'ten Büyüktür” yaklaşımı Türkiye'nin yükselen bir normatif güç olduğunun açık bir tezahürüdür. “Daha Adil Bir Dünya Mümkün: Birleşmiş Milletler için Bir Reform Önerisi” başlıklı çalışmasıyla Erdoğan mevcut uluslararası sisteme ve sistemin abidesi olan BM'ye yönelik eleştirilerini çözüm önerileri ile birlikte ortaya koymuş ve mottosunun çerçevesini çizmiştir. Bununla birlikte Erdoğan'ın uluslararası sistem nezdindeki eleştiri ve önerileri bizzat sistemden kaynaklı sorunlarla boğuşan devletlerin ve halkların bahse konu mottoyu içselleştirmesini kolaylaştırmıştır.

Uluslararası adalet ve eşitlik arayışının mevcut uluslararası düzen temelinde sonuçsuz kaldığını, Kuzey-Güney eşitsizliğinin daha da derinleştiğini, uluslararası sistemi karakterize eden normların bizzat bu normları inşa edenler tarafından ihlal edildiğini vurgulayan Erdoğan bizzat BM'nin yeni küresel-siyasi dengeyi yansıtmadığını belirtmiştir. Yine Erdoğan savaş, terör, göç, iklim krizleri, küresel adaletsizlik, başarısız devletler ve son olarak Rusya'nın Ukrayna'yı işgali gibi derin küresel krizlerin ancak her devletin adil temsilinin sağlandığı ve uluslararası sistemdeki güncel güç dengelerinin gözetildiği adil ve sürdürülebilir bir BM mekanizmasıyla aşılabileceğini vurgulamıştır. Bununla birlikte Erdoğan, uluslararası sistemin Suriye krizi temelinde ortaya çıkan mülteci meselesi ve Filistin'e yönelik İsrail mezalimi gibi konularda takındığı tavırla mottosunun ve yaklaşımının inandırıcılığını pekiştirmiştir. Rusya'nın Ukrayna'yı işgale başlamasıyla birlikte uluslararası sistem ve sistemin başat/büyük güçleri gibi Türkiye de bir sınavla karşı karşıya kalmıştır. Bu noktada Türkiye'nin bu sınavdan başarıyla geçtiğini ve yükselen normatif güç olma özelliğini tescil ettiğini söylemek mümkündür. Bu başarının somutlandığı noktalar ise; krizin başından beri Boğazlar ve Boğazlar'ın hukuki statüsü meselesinde görüldüğü üzere Türkiye'nin pacta sunt servanda (ahde vefa) ilkesinden taviz vermemesi, uluslararası sistemin devletlerin egemen eşitliği, devletlere yönelik kuvvet kullanmama ve müdahale etmeme ilkelerine bağlı kalarak gösterdiği gibi Türkiye'nin mevcut uluslararası sistemin yerleşik normlarına uygun hareket etmesi ile Türkiye'nin her zaman öncelikle diplomasi ile müzakerede üzerinde ısrarcı olması ve diyalog kanallarını açık tutmasıdır. Sıralanan tüm bu hususlar Türkiye'nin normatif güç olma iddiasını kuvvetlendirdiği gibi onun uluslararası kamuoyu nezdindeki imajını ve böylece etkin kamu diplomasisi uygulayabilme potansiyelini arttırmıştır.

Tüm bu değerlendirmelerden sonra Türkiye'nin kamu diplomasisinde faaliyet gösteren kurumları sıralamak gerekirse bunlar; Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Basın ve Yayın Enformasyon Müdürlüğü olarak faaliyet gösteren daha sonra İletişim Başkanlığı bünyesine giren kurumlar, Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Enformasyon Genel Müdürlüğü gibi birimleri barındıran Dışişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm bakanlığı, YTB, TİKA, Yunus Emre Enstitüleri, Maarif Vakfı, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ve Anadolu Ajansı (AA), Kızılay ve Türk Hava Yolları'dır (THY). Kamu diplomasisi faaliyetlerinin Türkiye özelindeki tarihine bakıldığında aslında Türkiye'nin bu alanda köklü bir geçmişe sahip olduğu görülmektedir. Nitekim 1857 yılında kurulan Matbuat Müdürlüğü kendi döneminde hem iç hem dış kamuoyunun nabzını tutmak üzere kurulmuş resmi bir kamu diplomasisi kurumu olarak nitelendirilebilmektedir. Bu kurum 1920'de Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti, 1984 yılında ise Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü adını almıştır. 2018 yılında Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçilmesi ile bu kurumun faaliyetleri yeni kurulan Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığına devredilmiştir. Bununla birlikte, Osmanlı Devletinin fetih öncesi ve sonrası yabancı toplumlara karşı uyguladığı "İstimalet Siyaseti" adıyla bilinen ısındırma politikaları, sosyal yardımlardan eğitim faaliyetlerine birçok alanda gerçekleştirilmiş olan vakıf çalışmaları gibi günümüzde insani diplomasi faaliyeti olarak kabul edilebilecek çalışmalar, Osmanlı Devleti döneminde aktif bir şekilde kamu diplomasisinin uygulandığını göstermektedir (Kocabıyık, 2019, s. 171-172).

Türkiye'nin kamu diplomasisi tarihinde Soğuk Savaş'ın sonu ise sıçrama için bir kırılmayı teşkil etmiştir. Çünkü uluslararası sistemin iki kutuplu ve statik yapısının Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte ortadan kalkması, devletlerin uluslararası konumlarını ve dış politikalarını gözden geçirdikleri bir süreci beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte yeni dönemde uluslararası sistem son derece dinamik bir yapıya bürünmüş, iki kutuplu dönemin donmuş ihtilafları (frozen conflicts) tekrar kaynamaya başlamış ve özellikle Türkiye gibi imparatorluk mirasına sahip devletler tarafından sistemde daha etkin olma girişimleri yoğun bir şekilde başlatılmıştır. Bu noktada özellikle S.S.C.B. hâkimiyetinin ortadan kalktığı Orta Asya Türk Devletleri bölgesi ve bölge halkları Türkiye için kamu diplomasisi faaliyetleri yürütülecek doğal alanlar olarak ortaya çıkmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin yürüttüğü kamu diplomasisine ilişkin olarak akla ilk gelen kurumlar arasında 2018'den önce Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü adıyla faaliyet gösteren Kamu Diplomasisi Daire Başkanlığı adlı kurum bulunmaktadır. Koordinatörlüğü kuran 27478 sayılı genelgeden anlaşıldığı üzere kurumun temel gayesi Türkiye'nin imajını yurtdışına doğru bir şekilde yansıtmaktır. 2010 yılında kurulmuş olan Koordinatörlüğe hayat veren düşünce küreselleşmenin etkisiyle farklı devletlerin halklarını etkilemenin devlet yönetiminin önemli bir parçası haline gelmiş olmasıdır (T.C. Resmî Gazete, 2010). Kurulduğunda Başbakanlığa bağlı olan kurum 2018'de Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'na bağlanmış ve Kamu Diplomasisi Daire Başkanlığı ismini almıştır. İletişim Başkanı Fahrettin Altun, İletişim Başkanlığının ve Kamu Diplomasisi Daire Başkanlığının görevini kısaca Türkiye'ye yönelik haksız ithamlar ve kara propagandaya yönelik çalışmalar yapmak olarak belirtmiştir. gibi bir rolü var" (Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı, 2020a). Bu çerçevede Kamu Diplomasisi Daire Başkanlığı özellikle Batı'nın sahip olduğu yanlış ve eksik Türkiye Cumhuriyeti imajını düzeltmeye çalışmaktadır. Türkiye'nin imajının düzelmesi ise onun uluslararası toplum tarafından daha çok kabul edilmesine ve ona saygı duyulmamıza hizmet edecektir.

2018 tarihli "İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" Kamu Diplomasisi Daire Başkanlığı'nın görevlerini şu şekilde sıralamaktadır:

- a) Türkiye'nin sahip olduğu iddiaları ve tercihleri uluslararası kamuoyuna aktarmak.
- b) Kamu diplomasisi alanında faaliyet gösteren organizasyonlar ile iş birliği ve bunların desteklenmesi.
- c) Türkiye'nin çıkarlarını desteklemek için panel, forum, görüşme vb. çalışmalar yapmak.
- ç) Uluslararası kamuoyunu etkileme gücüne sahip aktörlerin doğru bir şekilde bilgilendirilmesi.
- d) Türkiye'nin tanıtılmasına yönelik faaliyetleri desteklemek ve düzenlemek.
- e) Yabancı basın mensuplarının Türkiye'ye yönelik faaliyetlerini kolaylaştırmak.

f) Türkiye'ye yönelik propaganda faaliyetlerini takip etmek (T.C. Resmi Gazete, 2018b).

Koordinatörlük bu görevleri gerçekleştirirken Türkiye'nin geleneksel değerlerini muhafaza etmekte, ülkenin coğrafi ve tarihi avantajlarını kullanmakta ve dünyanın dört bir yanındaki coğrafyalarla iletişime geçerek Türkiye için iyi bir imaj çizmeye çalışmaktadır. Türkiye'nin görünürlüğünü ve imajını iyileştirmeyi hedefleyen kurum medya, politika, iktisat, spor ve sanat gibi alanlarda faaliyet göstererek Türkiye'yi yurtdışına tanıtmaktadır. Bunlara ek olarak kamu diplomasisi alanında faaliyet gösteren organizasyonları desteklemekte ve bunlar arasındaki koordinasyonu sağlamaktadır (Poyraz & Dinçer, 2016, s. 42).

Koordinatörlüğün yürüttüğü faaliyetler arasında ülke toplantıları da yer almaktadır. Ülke toplantıları ile amaçlanan şey Türkiye ile ilgili çalışma yapan araştırmacıların ve Türkiye'de çalışan bireylerin bir araya getirilmesi, taraflar arasında görüşmeler yapılmasının sağlanması ve böylece akademiye nitelikli çalışmalar sunulmasıdır. Buna ek olarak kurum benzer hedeflerle oturumlar, paneller ve akademik görüşmeler düzenlemekte ve bunların nitelik ile niceliklerinin artmasına yardım etmektedir. Ayrıca kurum medya alanında da faaliyet göstermekte, gazeteciler ve kanaat önderleri ile yapılan toplantılar sonucu dünya basınının dikkati Türkiye'ye kaymakta ve böylece Türkiye'nin tanıtımı yapılmaktadır (Poyraz ve Dinçer, 2016, s. 42-43). Daha önce de vurgulandığı üzere İletişim Başkanlığı da kamu diplomasisiyle yakından ilgilenen bir kurumdur. İletişim Başkanlığı kamu diplomasisi alanında aktif bir şekilde yer almakta ve Türkiye'nin bu alanda bir öncü olması için çabalamaktadır. İletişim Başkanlığının en yeni faaliyetlerinden biri Ukrayna'nın işgaline yönelik Türkiye'nin barış çabalarını içeren "Türkiye'nin İstikrara Katkısı: Barışa Yönelik Çok Yönlü Diplomasi" adlı kitabın yayımlanmasıdır. Bahsi geçen kitapta Türkiye'nin yumuşak gücünü kullanarak Ukrayna Krizinde nasıl bir yol izlediği aktarılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin sivillerin zarar görmemesine yönelik hassasiyetleri, insani yardımlar, tahıl koridorunun açılmasında Türkiye'nin yeri gibi insanı merkeze alan diplomasi anlayışı üzerinde durulmaktadır. Türkiye'nin bahsi geçen barış ve insan odaklı girişimleri Türkiye'nin uluslararası düzlemdeki imajını pozitif yönde etkilemektedir (Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı, 2019).

İletişim Başkanlığının bir diğer faaliyeti ise “Türkiye’nin Dost Eli: İnsani Diploması” isimli kitabın yayımlanmasıdır. Çalışmada Türkiye’nin dış yardımları, insani diplomasisi, yumuşak gücü ve bunların dış politikaya etkileri üzerinde durulmaktadır. Çalışmanın takdim yazısında Cumhurbaşkanlığı Erdoğan Türkiye’nin, terörle mücadeleden barış diplomasisine, küresel sistem reformundan kalkınma yardımlarına kadar geniş bir yelpazede etkin varlık gösterdiğini belirtmiş, daha adil bir dünya hedefiyle sürdürülen bu gayretlerin önemli bir boyutunun da insani diplomasi zemini üzerine yükseldiğini vurgulamıştır. Türkiye yaptığı dış yardımlar ile uluslararası sistemdeki görünürlüğünü artırmakta ve uluslararası kamuoyundan takdir toplamaktadır (Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı, 2022b). Türkiye’nin dış yardımlarının kamu diplomasisine etkisi aktarıldıktan sonra bu konuyla ilgili olarak Türkiye’nin kamu diplomasisine yönelik değinilmesi gereken bir diğer kurum Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak çalışan TİKA’dır. Türkiye Soğuk Savaşın sebep olduğu güvensizlik ortamında izlemek zorunda kaldığı statükocu politikadan S.S.C.B.’nin dağılmasından sonra vazgeçmiş ve daha aktif bir dış politika takip etmiştir. Bu bağlamda Türkiye Orta Asya ve Kafkasya’da bağımsızlıklarını kazanan Türki Cumhuriyetler için bir rol model olmak istemiş ve ortak dile, kültüre ve değerlere sahip olduğu bu devletlerle ilişkilerini geliştirmek için tarihi ve coğrafi özelliklerinden kaynaklanan yumuşak gücünü kullanmaya başlamıştır. Yine Türkiye bu coğrafyanın gelişebilmesi ve kalkınabilmesi için teknik yardıma başlamıştır. Sonraki süreçte bu bölgeye yönelik Türkiye’nin faaliyetlerini ve yardımlarını organize edecek bir organizasyon ihtiyacı doğmuştur. Böylece 1992 yılında Dışişleri Bakanlığı altında faaliyet gösterecek olan TİKA ortaya çıkmıştır (Polat, 2020, s. 247). Kurum 2018 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 2018a).

TİKA’nın faaliyet kapsamı proaktif dış politikaya uygun olarak zaman içinde artmış ve faaliyet alanı genişlemiştir. Başkanlık bugün 170 ülkede aktif olarak görev almakta ve bu ülkelere yapılacak yardımları ve projeleri organize etmektedir. Covid-19 salgınının başlangıcından itibaren maske ve tulum gibi hijyen ürünleri ile yaklaşık altı milyon insana yardım etmiştir. 2021 yılında 5 hastane inşası, 3 hastane tadilatı, 587 sağlık personeli eğitim ile sağlık alanındaki yardımlarını devam ettirmiştir. TİKA okulların inşası, tadilatı, donatımı ve öğretmen eğitimi vb. yardımlarla eğitim alanında da faaliyet göstermektedir. TİKA’nın faaliyetleri bunlarla da kalmamakta ve

tarım, balıkçılık ve ormancılık gibi üretim sektörlerini de kapsamaktadır (TİKA, 2021). TİKA'nın güncel faaliyetlerine bir örnek olarak Ukrayna işgali sırasından savaştan etkilenenlere insani yardım ulaştırmak için araç temin edilmesi gösterilebilir. Bu yardımla Ukrayna işgalinden etkilenmiş, yaralanmış, yerinden edilmiş kişilere yardım eli uzatılmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2022a). TİKA Küba'daki tarımı desteklemek için 2019 yılında başlattığı Nohut Tohumu Islahı Projesi kapsamında ülkeye traktör, biçerdöver, sulama sistemi ve mibzer gibi tarım aletleri temin etmiştir. Bu TİKA'nın bölgedeki 8. kırsal kalkınma projesidir. Kalkınma projeleri ile atıl arazilerde tarımsal üretimin yapılması, üretime kadınların ve gençlerin katılmasını sağlamak, verimliliğin artırılması vb. şeyler amaçlanmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2022b). Bunlara ek olarak Hırvatistan İslam Birliği'nin kendi imkânlarıyla başlattığı Sisak İslam Kültür Merkezi projesine Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın talimatıyla 2018 yılı Aralık ayından itibaren TİKA da dâhil olmuştur. Proje Eylül 2022'de tamamlanmış ve Erdoğan'ın katılımlarıyla birlikte kullanıma açılmıştır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı, 2022c). Görüldüğü üzere TİKA 170 ülkede yürüttüğü faaliyetlerle Türkiye'yi ve diğer ülkeleri birbirine yakınlaştırmakta, dostluk ilişkileri kurmakta, Türkiye'nin imajını yükseltmekte ve Türkiye kamu diplomasisine önemli hizmetler sunmaktadır.

Zikredilmesi gereken bir diğer kurum da Yunus Emre Vakfı'na bağlı olarak kurulan ve 2009'da faaliyetlerine başlayan Yunus Emre Enstitüsü'dür. Enstitü'nün kuruluş amacı Türk dilini, tarihini, coğrafyasını, kültürünü ve sanatını uluslararası kamuoyuna tanıtmaktır. Enstitü ayrıca yurt dışında Türk kültürü ve sanatı gibi konularda eğitim almak isteyenlere hizmet vermekte ve Türkoloji bölümlerini ile Türkçe öğretimini desteklemektedir. Yabancı eğitim kurumlarıyla da işbirliği yapan Yunus Emre Enstitüsü uluslararası düzeyde Türkiye'yi temsil etmekte ve Türkiye'nin diğer devletlerle olan dostluğunu pekiştirmektedir (Yunus Emre Enstitüsü, 2021). Enstitü yakın zamanda Almanca diline çevrilen Ömer Seyfettin Hikâyeleri adlı kitabın tanıtımını Viyana'da yapmıştır. Böylece Türk edebiyatının önemli bir parçası olan Ömer Seyfettin ve Türk kültürü ve sanatı tanıtıma açılmıştır (Yunus Emre Enstitüsü, 2022a). Türk dilinin öğretimine destek olarak 2021 yılında Romanya'da Bükreş Yunus Emre Enstitüsünce başlatılan proje çer-

çevesinde aralarında diplomatlar, kolluk kuvvetleri ve kamu görevlilerin de olduğu 3 binden fazla kişi Türkçeyi ve Türk kültürünü öğrenme şansı bulmuştur. Böylece Türkiye ve Romanya arasındaki dostane ilişkiler ve iş birlikleri genişletilmiştir (Yunus Emre Enstitüsü, 2022b).

Yaptığı işlerle kamu diplomasisi alanında Türkiye’de faaliyet gösteren bir diğer kurum da 2010’da kurulmuş olan Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’dır. Kurumun amacı farklı ülkelerde yaşayan Türklerle ve Türkiye’de eğitim gören kişilere yönelik faaliyetler oluşturmaktır. Kurumdan burs alan öğrenciler Türkiye’nin imajını yurt dışında tanıtacak önemli unsurlar haline gelmektedir. Yurtdışındaki Türklerle yönelik faaliyetler ile de Türkiye ile diasporası arasındaki bağlar güçlendirilmekte ve Türkiye’nin uluslararası alandaki pozisyonu sağlamlaştırılmaktadır. YTB yabancı öğrencilere burs vermesi sayesinde Türkiye uluslararası öğrenciler için bir çekim noktası olmuştur. Kurumun öğrencilere yönelik faaliyetleri sadece burslar ile sınırlı kalmamaktadır. Bu öğrencilerin Türkiye’yi yakından tanıyabilmesi için kurum tarafından faaliyetler yürütülmektedir. Bu faaliyetler sonucu Türkiye’yi yurt dışında tanıtabilecek gönüllü elçiler ortaya çıkmaktadır (Poyraz, 2016 s. 43-44).

Türkiye nezdinde kamu diplomasisi noktasında faaliyet gösteren bir diğer önemli kurum TRT’dir. Devlet televizyonu olan TRT kamu diplomasisi çerçevesinde yeniden yapılanmaya tabi tutularak 2008 yılında 35 dilde yayın yapan trt-world.com.tr adlı çevrimiçi web sitesi kurulmuştur. Türkiye, TRT Avaz kanalını 2009 yılında yeniden yapılandırarak başta Türk Dünyası olmak üzere Balkanlardan Ortadoğu’ya kadar çok geniş bir coğrafyaya hitap etmeye başlamıştır. Böylece Türkiye, TRT Avaz kanalıyla 27 ülkede 250 milyon nüfuslu bir coğrafyada Türkçe, Azerbaycan Türkçesi, Kazakça, Kırgızca, Özbekçe ve Türkmence programları ile Türk Dünyası ağırlıklı yayın yapmaya başlamıştır. Bu bakımdan TRT Avaz, Türk dünyasına medya aracılığıyla ulaşarak ortak algı ve refleksler oluşturma zihniyetiyle hareket ederek karşılıklı ortak etkileşimi yeniden inşa eden yayınlar yapmaktadır. Dolayısıyla Türkiye AK Parti iktidarı döneminde küresel siyasette başarılı olmanın en önemli yollarından birinin kitle iletişim araçlarını etkin kullanmadan geçtiğini ve ülke olarak küresel enformasyon mücadelesinde medya alanında da varlık gösterilmesi gerektiğini öğrenmiş bulunmaktadır (Ekşi, 2017, s. 13). Türkiyenin kamu diplomasisi faaliyetlerinde en önemli araç-

lardan birisi de şüphesiz sivil toplum kuruluşlarıdır. İHH, Deniz Feneri vb. birçok sivil toplum kuruluşu dünya genelinde yaptıkları insani yardımlarla Türkiye'nin tanıtımında ve kamu diplomasisinin başarıya ulaşmasında önemli katkılar sunmaktadırlar. Ayrıca, AFAD, Kızılay, Diyanet Vakfı gibi kurumlar da Türkiye'nin dünya genelinde adını duyurmakta, insani yardımlar kapsamında yaptıkları çalışmalarla Türkiye'nin imajına olumlu katkılar sunmaktadırlar. Yine SETA gibi düşünce kuruluşları da yaptıkları araştırmalar ve uluslararası yayınlarla Türkiye'nin tezlerinin uluslararası alanda savunulması noktasında önemli bir boşluğu doldurmaya başlamış durumdadır. Zira TASAM bünyesinde kurulan Kamu Diplomasisi Enstitüsü de bu alanda ilk olma özelliğini taşımaktadır (Kocabıyık, 2019, s. 191-192).

Yine THY yürüttüğü faaliyetlerle, reklamlarla ve sponsorluklarla Türkiye'nin temsili için olumlu bir izlenim yaratmaktadır. Özellikle spor faaliyetlerine ilişkin sponsorluklarla Türkiye ve THY'nin isimleri dünyaya yayılmaktadır. THY bu katkıları ile Türk kamu diplomasisinde önemli bir yer kaplamaktadır (Poyraz, 2016 s. 44). 153 yıllık bir iyilik hareketi olan Kızılay da kamu diplomasisi noktasında öne çıkan kurumlardan bir tanesidir. Zira çatışma ve kriz bölgelerinde aktif faaliyet gösteren, insani diplomasi alanında diplomasiinin her türlü aracını kullanarak insan ızdırabını dindirmeye yönelik çalışmalar yürüten Türk Kızılay birçok faaliyet alanında uluslararası aktörlerle yoğun etkileşim hâlinindedir. İnsani yardım çalışmalarının acil durum faaliyetlerinin yanı sıra sosyoekonomik boyutta sürdürülen eğitim, geçim kaynağı geliştirme gibi çalışmalarının her bir yüzünün tedarik, lojistik, iletişim gibi bileşenleri olduğu düşünüldüğünde Kızılay'ın insani yardım ekosisteminde etkileşime girdiği aktörlerin çeşitliliği görülmektedir. Türk Kızılay, 7 temel ilke doğrultusunda son 10 yıl içinde 138 farklı ülkede insani yardım çalışması yürütmüştür (İletişim Başkanlığı, 2022c, s. 313-314). Son olarak iş dünyası da kamu diplomasisi için stratejik bir değere sahiptir. 21. yüzyılda ekonominin öne çıkması, küreselleşme süreciyle birlikte finans piyasaları başta olmak üzere üretimin, satışın, dağıtımın dünya geneline yayılması, emeğin ve paranın büyük bir küresel göçe tabi olması; iş adamlarını dünyanın her yerinde iş yapabilir hale getirmiş, uluslararası şirketlerin sayısı hızla artmıştır. İş adamları gittikleri ülkelerde sadece kendi işlerini yapan insanlar değildir; onlar aynı zamanda ülkelerinin birer temsilcisi konumundadır. Ülkelerinin kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik anlamda tanıtımında önemli roller oynamaktadır. Türkiye'de son yıllarda

ekonomik alanda ciddi açılımlar gerçekleştirmiş, Ortadoğu, Kuzey Afrika, Orta Asya başta olmak üzere dünyanın pek çok ülkesine yatırım yapan, iş ilişkileri geliştiren, ülkelerin kalkınmalarına ciddi katkılar veren bir ülke haline gelmiştir (Özkan, 2015, s. 18-19). Dolayısıyla özellikle Cumhurbaşkanlığı Erdoğan'ın gerçekleştirdiği yurtdışı seyahatlerde Türk iş adamlarını da yanına alması Türk kamu diplomasisi için önem arz etmektedir.

SONUÇ

Görüldüğü üzere Türkiye mevcut araçlarıyla kamu diplomasisini efektif şekilde uygulayan bir devlet konumundadır. Ancak Türkiye'nin bu alandaki potansiyeline bakıldığında söz konusu etkinliği daha da arttırmak için birtakım politik ve yönetsel bir tanım öneriler ortaya koymak mümkündür. Bu önerileri sıralamak gerekirse;

- i) Kamu diplomasisinin başarılı uygulaması için Türkiye içinde yalnızca siyasi iktidarın değil aynı zamanda muhalefetin de ortak bir tavır içinde hareket etmesi gerekmektedir. Bu çerçevede mevcut siyasi iktidar uluslararası alanda ve yabancı kamuoyları nezdinde herhangi bir meseleyle dair meşru zeminini ve haklı tutumunu ortaya koyarken muhalefetin de günlük siyasi kaygılar uğruna bu tutumu desteklemesi gerekmektedir. Oysa Türkiye'de sıklıkla tanık olunan durum örneğin siyasi iktidar Suriye'ye yönelik askeri operasyonun haklı gerekçelerini ortaya koyarken bazı muhalefet gruplarının bu operasyonları "işgal" olarak nitelendirmesi, Türkiye sözde Ermeni soykırımı ile söylemsel ve pratik olarak mücadele ederken yine bazı muhalefet gruplarının "Ermeni soykırımı üzerinden Türkiye'yi tarihiyle hesaplaşmaya çalışması", yine siyasi iktidar 15 Temmuz hain darbe girişimine dair Türkiye'nin tezlerini ortaya koyarken muhalefet gruplarının bunu "kontrollü darbe" olarak nitelendirmesi ve siyasi iktidar Ege'de Türkiye'nin uluslararası hukuktan doğan haklarını savunurken muhalefetin Yunanistan ile yaşanan krizi "gelecek seçimlere bir yatırım" olarak değerlendirmesidir. Dolayısıyla Türk kamu diplomasisinin daha etkin bir şekilde icra edilmesi noktasında siyasi iktidar kadar muhalefete de büyük sorumluluk düşmektedir.

- ii) Günümüzde yalnızca geleneksel iletişim araçları değil aynı zamanda yeni nesil kitle iletişim araçları da kamu diplomasisi nezdinde önem kazanmıştır. Zira yeni nesil iletişim araçları internet sayesinde herhangi bir bilginin daha hızlı bir şekilde hedef kitleye ulaşmasını ve kamu diplomasisi faaliyetinin daha etkin bir şekilde gerçekleştirilmesini kolaylaştırmaktadır. Bu çerçeveden bakıldığında özellikle sosyal medya platformlarının doğru ve etkin bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Nitekim günümüzde klasik diplomatların yanısıra neredeyse her bir vatandaşın sosyal medya sayesinde bir diplomat gibi işlev gösterebileceğini ifade eden “tweeplomat” kavramsallaştırması ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte sosyal medya kamu diplomasisi faaliyetlerini sekteye uğratabilecek dezenformatif ve yalan haberlerin hızla yayıldığı bir platformdur. Dolayısıyla bu alanda da kamu diplomasisi faaliyetlerine öncelik verilmesi Türk kamu diplomasisinin etki kapasitesinin artırılması bakımından elzemdir.
- iii) Kamu diplomasisi faaliyetleri yürütülürken küresel ve bölgesel bir hedef analizi kadar spesifik durumlarda ülkeler ve toplumlar bazında bir ön değerlendirme yapılması da oldukça önemlidir. Bu çerçevede örneğin Türkiye’nin yakın çevresinde Osmanlı mirası ve tarihi üzerinden yapılan kamu diplomasisi faaliyetleri Müslüman toplumlar nezdinde olumlu bir karşılık bulurken aynı etkiyi Hristiyan toplumlardan görmek mümkün değildir. Çünkü bu toplumların Osmanlı tarihinden ne anladıkları ve onu nasıl yorumladıkları ile Müslüman toplumların anlayış ve yorumları farklılık arz etmektedir. Dolayısıyla kamu diplomasisi faaliyetlerini yürütürken küresel ve bölgesel parametreler kadar spesifik toplumsal parametreler de göz önüne alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ammon, R. (2001). *Global Television and the Shaping of World Politics*. McFarland & Co.
- Avar, Y. (2020). Dış Politikada Akıllı Güç Kullanımı. Sosyal Bilimler Perspektifinden Güç Cilt 3 (197-212) içinde. Gazi Kitabevi.
- Best, A. v.d. (2015). *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*. Siyasal Kitabevi.
- British Council. (2020). Our History. <https://www.britishcouncil.org/about-us/history>.
- Cowan, G. ve A. Amelia. (2008). Moving From Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy. *The Annals of American Academy of Political and Social Science*, 616 (10), 10-30.
- Cull, N. J. (2009). *Public Diplomacy: Lessons from the Past*. Figueroa Press.
- Dışişleri Bakanlığı. (2018). http://www.mfa.gov.tr/no_-171_-insani-yardimlarimiz-hk.tr.mfa.
- Doğan, E. (2015). Rusya Federasyonu'nda Kamu Diplomasisi: Evrim ve Kurumlar. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 3 (2), 179-194.
- Ekşi, M. (2017). Türkiye'nin Türk Dünyasına Yönelik Kamu Diplomasisi: Yeni Araç ve Mekanizmalar. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 17 (1), 9-19.
- Gregory, B. (2008). Public Diplomacy: Sunrise of an academic field. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616 (Mart), 274-290.
- Kocabıyık, H. (2019). Değişen Diplomasi Anlayışı, Kamu Diplomasisi ve Türkiye. *Avrasya Etüdleri*, 25 (55), 163-196.
- Leonard, M. (2002). Public Diplomacy. *Londra Foreign Policy Center*.
- Miller, E. A. ve Yetiv S. A. (2001). The New World Order in Theory and Practice: The Bush Administration's Worldview in Transition. *Presidential Studies Quarterly*, 31 (1), 56-68.
- Nye, J. S. (2005). *Yumuşak Güç, Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*. Elips Yayınları.
- Nye, J. S. (2008). Public Diplomacy and Soft Power. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 616 (Mart), 94-109.
- Özkan, A. (2015). 21. Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi İmkânları. *TASAM Stratejik rapor*, (70).
- Öztürk, T. (2009). Dış Politikadaki Etkin Unsur: Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Etkinliği. <http://kamudiplomasisi.org/pdf/tugceersoyozturk.pdf>.
- Polat, D. Ş. (2020). Türk İşbirliği Ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (Tika)'nın Uluslararası Güvenliğe Katkıları. *ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ*, (35), 245-281. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/654078>
- Potter, E. (2002). Canada and the New Public Diplomacy, Discussion Papers in Diplomacy. *Netherlands Institute of International Relations*.

- Poyraz, E. (2016). Küreselleşen Dünyada Türkiye'nin Kamu Diplomasisi Faaliyetleri. *Intermedia International E-journal*, 1(3), 30-48. doi:10.21645/intermedia.2016318942
- Sancar, G. A. (2012). *Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler*. Beta Yayınları.
- Signitzer, B ve Wamser, C. (2006). Public Diplomacy: A Specific Governmental Public Relations Functions. *Public Relations Theory II*. (382-411) içinde. Lawrence Erlbaum.
- Signitzer, B. ve Coombs, T. (1992). Public Relations and Public Diplomacy: Conceptual Convergences. *Public Relations Review*, 18 (1), 137-147.
- Snow, N. (2009). Rethinking Public Diplomacy. *Routledge Handbook of Public Diplomacy* (3-11) içinde. Routledge.
- Szondi, G. (2008). *Public Diplomacy and Nation Branding: Conceptual Similarities and Differences*. Nederland Institute of International Relations.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı. (2022c). https://www.tika.gov.tr/tr/haber/sisak_islam_kultur_merkezi_cumhurbaskanimizin_katilimiyla_acildi-72105.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı. (2022b). https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27dan_kuba%27ya_tarimsal_ekipman_destegi-72207.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı. (2022a). https://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika%27dan_ukrayna%27da_savas_magdurlarina_acil_insani_yardim_araci-72236.
- T.C. Resmi Gazete. (2018a). Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.
- T.C. Resmi Gazete. (2018b). İletişim Başkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi.
- T.C. Resmi Gazete. (2010). Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü ile İlgili 2010/3 Sayılı Başbakanlık Genelgesi.
- Tiedeman, A. (2004). U.S. Public Diplomacy in Middle East. *Seminar on Geography, Foreign Policy and the World Order*.
- TİKA. (2021). TİKA Faaliyet Raporu. <https://www.tika.gov.tr/upload/sayfa/FAAL%C4%B0YET%20RAPORU%202021/T%C4%B0KA%202021%20%C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf>.
- Tuch, H. N. (1990). *Communicating With the World: U.S. Public Diplomacy Overseas*. St. Martin's Press.
- Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı. (2022c). Türkiye'nin Yumuşak Güç Enstrümanı Olarak Kültürel Diplomasi ve İletişim
- Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı. (2019). Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı tarafından Rusya-Ukrayna savaşında Türkiye'nin barışa yönelik çabaları kitaplaştırıldı. https://www.iletisim.gov.tr/turkce/yerel_basin/detay/cumhurbaskanligi-iletisim-bas-

[kanligi-tarafindan-rusya-ukrayna-savasinda-turkiyenin-barisa-yonelik-cabalari-kitaplastirildi.](#)

Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı. (2020a). Altun: “Cumhurbaşkanımız dünyaya güçlü lider diplomasisi dersi veriyor”. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/altun-cumhurbaskanimiz-dunyaya-guclu-lider-diplomasisi-dersi-veriyor>.

Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı. (2022b). Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığından “Türkiye’nin Dost Eli: İnsani Diplomasi” kitabı. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskanligi-iletisim-baskanligindan-turkiyenin-dost-eli-insani-diplomasi-kitabi>.

Yatağan, A. G. (2018). Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 28 (2), 69-94.

Yazar, F. (2020). Kamu Diplomasisi Aracı Olarak Türk Dizi Sektörünün Değerlendirilmesi. *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (3), 530-541.

Yunus Emre Enstitüsü. (2021). <https://www.yee.org.tr/tr/kurumsal/yunus-emre-enstitusu>.

Yunus Emre Enstitüsü. (2022a). Almancaya çevrilen Ömer Seyfettin Hikayeleri Kitabı Viyana’da tanıtıldı. <https://www.yee.org.tr/tr/haber/almancaya-cevrilen-omer-seyfettin-hikayeleri-kitabi-viyanada-tanitildi>.

Yunus Emre Enstitüsü. (2022b). Bükreş’te 3 binden Fazla Kamu Görevlisi Türkçe öğrendi. <https://www.yee.org.tr/tr/haber/bukreste-3-binden-fazla-kamu-gorevlisi-turkce-ogrendi>.

Extended Abstract

The claim that Turkish foreign policy has separated from its traditional foundations in the last quarter century and that there has been a paradigm shift has now become a tautology. As a matter of fact, it is no longer sufficient to see Türkiye as a country that passively benefits from its geopolitical position and limits itself to regional policies. What enables Türkiye to exist in a synchronous and effective manner in global relations is its power. From the perspective of the distinction between hard and soft power, it is possible to argue that Türkiye is a smart power country or a smart power that uses hard power and soft power according to the conditions. One of the most important sources feeding Türkiye's smart power is public diplomacy, which is one of the components of smart power. Public diplomacy, which has become popular with the developments in globalization and communication technologies, has emerged in the context of the necessity of considering the public opinion along with other actors in international relations. The concept of public diplomacy was used for the first time in the literature by Edmund Gullion in 1965 within the meaning of "international flow of information and ideas". When the historical development of the concept and various definitions of the concept are examined, it is seen that interaction and communication are the basis of public diplomacy. In addition to the efforts of governments that are directly expressed in public diplomacy, there are also indirect public diplomacy practices. There are two basic approaches to public diplomacy: rigid and flexible. Finally, some methods are used in the practice of public diplomacy. The methods applied in public diplomacy are monologue, dialogue and cooperation. Public diplomacy activities are one of the important tools that will strengthen Türkiye's smart power position. To list the reasons for this; first of all, the dimension that democratization has reached at the global level has made it even more evident that people have a say in the administration of the country. Secondly, Türkiye is a power that can show its presence synchronously and effectively in more than one international crisis. Thirdly, public diplomacy emerges as one of the indispensable tools in Türkiye's fight against terrorist organizations such as PKK and FETÖ. Fourthly, public diplomacy activities in Türkiye gain importance when the counter-public diplomacy activities of the states with which Türkiye is in conflict and the terrorist organizations that have just been mentioned. Fifth, Türkiye is one of the states that have the basic motivation resources to effectively implement public diplomacy activities. It is possible to list these motivation sources as Türkiye's political structure, its historical and cultural heritage, current foreign policy practices and its constructive role in international crises. Elements of Turkey's constructive role in enhancing the effectiveness of public diplomacy include Turkey's unwavering commitment to the principle of *pacta sunt servanda*, Turkey's adherence to the established norms of the current international system, and Turkey's persistent emphasis on diplomacy, negotiation, and maintaining open channels of dialogue. To list the institutions operating in Türkiye's public diplomacy, these are; Institutions operating as Public Diplomacy Coordinatorship, Press and Broadcasting Information Directorate and later under the Presidency of Communications, Ministry of Foreign Affairs, which house units such as the General Directorate of Foreign Promotion and Cultural Relations and the General Directorate of Information, Ministry of Culture and Tourism, YTB, TİKA, Yunus Emre Institutes, Maarif Foundation, Turkish Radio and Television Corporation (TRT) and Anadolu Agency (AA), Kızılay and Turkish Airlines (THY). When we look at the history of public diplomacy activities in Turkey, it is seen that Türkiye has a deep-rooted history in this field. In the history of Türkiye's public diplomacy, the end of the Cold War constituted a breakthrough for the leap. Because the disappearance of the bipolar and static structure of the international system with the end of the Cold War brought along a process in which states reviewed their international positions and foreign policies. However, in the new period, the international system has assumed a highly dynamic

structure, the frozen conflicts of the bipolar period have started to boil again, and the attempts to become more effective in the system have been intensively initiated by states with imperial heritage such as Türkiye. Among the first institutions that come to mind regarding the public diplomacy carried out by the Republic of Türkiye is the Public Diplomacy Department, which operated under the name of Public Diplomacy Coordinatorship before 2018. The Directorate of Communications is also an institution closely interested in public diplomacy. Considering the impact of Turkey's foreign aid on public diplomacy, another institution that should be mentioned regarding Türkiye's public diplomacy is TİKA, which works under the Ministry of Culture and Tourism. Another institution that should be mentioned is the Yunus Emre Institute, which was established under the Yunus Emre Foundation and started its activities in 2009. Another institution operating in Türkiye in the field of public diplomacy is the Presidency for Turks Abroad and Related Communities, which was established in 2010. Another important institution operating at the point of public diplomacy in Türkiye is TRT. Again, THY creates a positive impression for the representation of Türkiye with its activities, advertisements and sponsorships. The names of Türkiye and THY are spreading around the world, especially with sponsorships for sports activities. THY occupies an important place in Turkish public diplomacy with these contributions. Red Crescent, a 153-year-old charity movement, is one of the prominent institutions in public diplomacy. Finally, the business world has a strategic value for public diplomacy. The prominence of the economy in the 21st century, the spread of production, sales and distribution throughout the world, especially in the financial markets, with the globalization process, the fact that labor and money are subject to a great global migration. It has made businessmen able to do business all over the world, and the number of international companies has increased rapidly. Businessmen are not just people who do their own business in the countries they go to; they are also representatives of their countries.

Yahudilikte Ahit Anlayışı

The Concept of Covenant in Judaism

Eldar HASANOĞLU

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara, TÜRKİYE,

ORCID: 0000-0002-6036-9788, eldar.hasanoglu@hbv.edu.tr

Geliş Tarihi: 27/05/2022 – **Kabul Tarihi:** 11/09/2022

DOI: 10.55205/jocsosa.12202266

ATIF: Hasanoğlu, E., (2022). Yahudilikte Ahit Anlayışı. Cihannüma Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi, 1 (2), 41-68.

Öz

Yahudilikte Tanrı ile insan arasındaki irtibat ve din algısı ahit olgusu ile şekillenmektedir. Bu anlayışa göre ilk insandan itibaren Tanrı ile insan arasında ahit bağı olmuştur. Ahit çerçevesinde Tanrı kendisini insanlara tanıtmış, onlara birtakım hükümler vermiştir. Zamanla ahdin niteliği değiştiği gibi hükümlerin de sayısı değişmiştir. Yahudiliğe göre toplamda dört temel ahit bulunmaktadır. Bunlardan ikisi genel ve evrensel ahitler olup tüm insanlık bu ahdin tarafıdır. İlk ahit, aynı zamanda ilk insan ve insanlığın ilk atası olan Hz. Âdem ile yapılmış, bu ahit çerçevesinde altı hüküm verilmiştir. İnsanların günahlarını Nuh Tufanı ile cezalandıran Tanrı, tufandan sonra insanlığın ikinci atası olan Hz. Nuh ile ahit yapmış, daha önce verdiği hükümlere birini daha eklemiştir. Bu hükümler Nuh Kanunları adıyla bilinir. Tevrat bu ahdin ebedi olacağını belirtmiştir. Sonraki iki ahit ise özel ahitler olup sadece İbranileri/Yahudileri muhatap almıştır. İlk özel ahit Hz. İbrahim ile yapılmış, ona birtakım vaatlerde bulunmuştur. Bu ahitle birlikte Yahudiliğin temeli atılmıştır. Sina ahdi Hz. Musa vasıtasıyla İsrailoğulları ile yapılmış ve bu, ahit geleneğinde kutsal noktasını teşkil etmiştir. Burada Tanrı On Emir'i vermiş, İsrailoğulları'ndan orada olanlarla ve sonraki kuşak tüm Yahudilerle ahitleşmiştir. Bu ahit vasıtasıyla Yahudiler bir daha kopmamak üzere Tanrı'ya bağlanmışlardır. Günah işleseler dahi Tanrı'nın onlarla ahdinden asla vazgeçmeyeceği, ahdini ilelebet sürdüreceği kabul edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yahudilik, Ahit, Nuh ahdi, Sina ahdi

Abstract

In Judaism, the perception of religion and the connection between God and humanity are shaped by the covenant phenomenon. According to this understanding, beginning from the first human there has been a covenant bond between God and humanity. Within the framework of the covenant, God introduced himself to humanity and gave them some rules. As the nature of the covenant has changed over time, the number of provisions also has changed. According to Judaism, there are four basic covenants in total. Two of these are general and universal covenants, and all humanity is a counterparty to these covenants. The first covenant was made with Adam, who is also the first

humankind and the first ancestor of humanity, and six rules were given within the framework of this covenant. After punishing the sins of humanity with Noah's Flood, God made a new covenant with Noah and added one more to the previous rules. These rules are known as Noachide Laws. The Torah states that this covenant is eternal. The next two covenants are special and they only address the Hebrews/Jews. The first special covenant was made with Abraham and some promises were given to him. The foundation of Judaism was laid by this covenant. The Sinai covenant was made with the Israelites through Moses, and it constituted the perfection point in the covenant tradition. Here God gave the Ten Commandments and made a covenant with the all Israelites who were there and with all the Jews of next generations. Through this covenant, the Jews were bound to God, which never to be broken anymore. It has been accepted that even if they would sin God will never cut this covenant bond and will keep it forever.

Keywords: Judaism, Covenant, Noahide Covenant, Sinaitic Covenant.

GİRİŞ

Ahit, iki veya daha çok taraf arasında ortak noktada anlaşma ve ittifak kılma anlamına gelir. Süreli olabileceği gibi süresiz de olabilen ahit nede-niyle taraflar arasında birtakım sorumluluklar ortaya çıkar. Bu sorumluluk-lar ya tek taraflı olabildiği gibi tarafların hepsini ilgilendiren yükümlülükler şeklinde olabilir. Bu yükümlülükler yerine getirilmediği takdirde ahdin ni-hayet bulması mümkün olduğu gibi bazı müeyyideler uygulanarak sürdür-rülmesi de olağandır. Bu da aradaki bağın kolayca kopmayacak kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

Aynı coğrafyayı ve Sami kültürü paylaşması açısından pek çok benzer dokulara sahip olsa da Yahudiliğin erken dönemlerindeki din algısı Hıris-tiyanlıktaki ve İslam'daki din algısından farklı olmuş, ancak sonradan on-ların kavramları ile kendisini tanımlama yoluna girince onlarla müşterek dini jargonda konuşmaya başlamıştır (Adam, 2000, s. 129-134). Bu açıdan, Yahudiliğin din olgusunun bir süreç içerisinde şekillendiği söylenmelidir. Erken dönemde İbranilerde din tasavvuru kişinin, ataları ile müttefik olan birisine duyduğu güven bağı ile bağlanması mahiyetinde olup pratikte ata-larının töresine uyma şeklinde algılanmış, ilerleyen dönemlerde Hristiyan-lık ve İslam gibi kurumsal dinlerle karşılaşınca onlar tarafından anlaşılabil-en din dilini paylaşmak için birtakım revizyonlarda bulunmuş, kendisini ifade açısından müesses bir din kurumuna evrilerek söz konusu dinlerdeki anlayışa tekabül eder hale gelmiştir. Din anlayışının nihai haline kavuşması için asırlar geçse de değişmeyen omurga ve inanç öğelerinin etrafında şekil-lendiği eksen, ahit anlayışı olmuştur.

Yahudiliğe göre insanlık tarihinde ahdin olmadığı bir zaman dilimi düşünülemez. Ahit bağı daha Hz. Âdem yeryüzüne indirilmeden önce, cenneteyken (Gan Eden/Adn bahçesi) başlamıştır ve sonradan gönderilen peygamberler ve özel kişiler üzerinden kesintisiz olarak devam etmiş, günümüze kadar gelmiştir. İletişimin devamı açısından ahdi sürekli tasavvur eden Yahudilik, aradaki bağı niteliği açısından genel ve özel olmak üzere ikiye ayırır. Genel ahit Hz. Âdem ve Hz. Nuh ile yapılmış ahitleşmedir ve tüm insanlığın Tanrı ile bağı bunlar üzerinden kurulmaktadır. Bunun yanı sıra, Yahudilerle Tanrı arasındaki ahit bağı özeldir. Yahudiliğe göre tüm insanlık ile yaptığı ahdin dışında Tanrı Hz. İbrahim ile özel olarak ahitleşmiş, onun yasal mirasçıları olan Hz. İshak ve Hz. Yakup ile birlikteliğini sürdürmüş, Sina’da Hz. Musa aracılığıyla tüm İsrailoğulları ile bu bağı mühürlemiştir. Bu mührün icabı olarak süresiz olarak İsrailoğulları’na “bağlanan” Tanrı, sonraki devirlerde yoldan saptıklarında onları gözden çıkarmamış, aradaki ahit bağına hatırlatmak için peygamberler göndermiş, nitekim mabetlerini yıktırıp sürgün ve Holokost gibi cezai müeyyideler uygulayarak onları hizaya çekmiş, nihayetinde İsrail Devleti’ni kurarak ahdin pratik sonucunu ortaya koymuştur (Weiss, 2005, s. 138-139).

Bu makalede Yahudilikte ahit algısından bahsedilecek ve bu dindeki ehemmiyeti hakkında bilgi verilecek, kutsal metinlerde ahitle ilgili kavramlar tanıtılacak ve niteliğine göre tasnif edilerek tarih boyunca insanlıkla yapılan ahit örnekleri anlatılacaktır.

YAHUDİLİKTE AHİT ALGISI

Yahudiliğe göre ahit Tanrı ile insan arasındaki ilişkinin özünü teşkil eder. Bu dindeki inanç/din faktörü ahit üzerinden şekillenmiştir. Yahudilik erken dönemlerde, bulunduğu coğrafyadaki çağdaşı diğer kavimlere benzer şekilde, Tanrı ile bağı ahit olgusu üzerinden tasavvur etmiştir. Ahit, bu irtibat mekanizmasında yer almayan birisi tarafından kavranamayan, nevi şahsına münhasır, özel bir ilişki olarak algılanmıştır. Ahit olmadan insanlığın Tanrı hakkında hiçbir bilgisi olmayacağı gibi, ilahi iradede de habersiz kalacakları kabul edilmiştir. Tanrı’nın insanı diğer varlıklar arasından ayırıp muhatap alması ile birlikte insanın da O’nu keşfini ve dini hükümleri üstlenmesini sağlayan olgu ahit olmuştur. Kişi kendi başına yüce bir varlık tasavvuruna ve tahminine sahip olabilse de Tanrı’yı yeterli ölçüde idrak et-

mesi için ahit bağının kurulması gerektiği düşünülmüştür. Bu açıdan ahdi var kılan şey sadece insanın Tanrı hakkında bilgi sahibi olması değil Tanrı'nın insanla bağ ve irtibata girerek gösterdiği teveccüh ve lütuftur. Dolayısıyla ahit, günümüz kavramlarıyla ifade edilecek olursa, Yahudilikteki din anlayışını teşkil etmiştir.

Yahudilikte Tanrı'nın genelde insanlık, özelde İsrailoğulları ile ahitleşmesi hususu her zaman önemli bir konu olmuştur. Her ne kadar Yahudilikte Tanrı'nın tüm insanlıkla ahit yaptığı kabul edilse de bahis konusu kavram sadece İsrailoğulları ile girdiği ilişkiye hasredilmiş, Hz. Âdem ile başlayan ahit geleneğinin kemal zirvesine ulaştığı Sina dağında Hz. Musa ve İsrailoğulları ile yapılan ahit esas kabul edilmiştir (Avery-Peck, 2005, I, s. 136). Her ne kadar bazı Yahudi yazarlar ahit olgusunun kendileriyle başladığı, diğer kavimlerde bulunmadığını ifade etseler de (Kirschenbaum, 1975, s. 31; Weinfeld, 1971, V, s. 253; Freedman, 1964, s. 420), eski çağlarda bölgedeki kavimlerin ahit anlayışı bu yaklaşımı yalanlamaktadır (Hasanov, 2015, s. 29-39). Bu değerlendirme, ahit olgusunun İsrailoğulları'nı dini açıdan ontolojik olarak var eden, onları dinler ve inançlar tarihinin sahnesine çıkaran niteliği taşımasından kaynaklanmaktadır. Çünkü İsrailoğulları'nın benzer töreleri ve görgü kurallarını paylaşan dağınık topluluk halinden çıkıp aynı ilahi hükümlerle mükellef olan, birbirine bağlı etnik varlık ve toplum haline evrilmesi Sina dağındaki ahitleşme ve müşterek değerlerin yer aldığı Tevrat'ın verilmesi vasıtasıyla gerçekleşmiştir (Novak, 2005, s. 53-54; Eichrodt, 1961, I, s. 39 ve dvm.). Dolayısıyla, Yahudi din bilginlerinin ahit olgusunu ulusal mülahazalarla değerlendirmesinin onları bu sonuca götürdüğü söylenebilir. Nitekim kaynaklarda ahit konusundan bahsederken tüm insanlıkla yapılan ahitlerin ihmal edildiği, daha çok İsrailoğulları ile yapılan ahitlerin öne çıkarıldığı gözlemlenmektedir.

Ahit olgusu hem Yahudiliğin geleneksel din bilginleri nezdinde hem de geleneği eleştiren kutsal metin tenkitçileri nezdinde anahtar kavram mahiyetinde olmuştur. Klasik dönemde din bilginleri teolojinin esasını ahit olgusuna dayandırdığı gibi, günümüz kutsal metin teolojisi üzerine çalışmalarda da bu konunun merkezi yeri tuttuğu, kutsal metin teolojisinin tamamen ahit kavramı üzerine kurulduğu ifade edilmiştir (Eichrodt, 1961, I, 36-70; McCarthy, 1973, s. 4-6). Özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren ahit konusu üzerine yapılan çalışmalarda bir ivme gözlemlenmektedir

(Hahn, 2005, s 265-280, 286-292). Bunun sebebi, Holokost tecrübesini Tanrı ile müttefik olma kabulüyle pek bağdaştıramayan, buradan hareketle Tanrı ile İsrailoğulları arasındaki ilişkiyi sorgulayan teologların ahit konusuna eğilmeleri olmuştur (Elazar, 1995, I, s. 377-381; Kirşenbaum, 1975, 32 ve dvm). Bu durum, ahit olgusunun Yahudilikte merkezi konuma sahip olduğu hakkındaki kanaati güçlendirmektedir.

Ahitle İlgili Kullanılan Kavramlar

Yahudi kutsal metinlerinde ahit olgusunu ifade etmek için farklı kavramlar kullanılmıştır (Strong, 1990, s. 229). İlgili kavramlar içerisinde ahitleşme, sözleşme, anlaşma anlamını asaleten ifade eden “*berit*” kelimesidir ve kutsal metinlerde söz konusu anlamda en fazla kullanılan da bu kelime olmuştur. “*Berit*” dışında “*edut*” ve “*ala*” kelimelerinin de ahitleşmeyi ifade etmek için kullanılmıştır. Uzmanlar bunlardan sadece ilkinin salt olarak ahit anlamına geldiğini, diğer ikisinin ise mecazi olarak bu anlamda kullanıldığını ifade etmişlerdir (Weinfeld, 1971, V, s. 249; Avery-Peck, 2005, I, s. 137).

Hakiki anlam:

“*Berit*” kelimesi sözlükte ittifak, anlaşma, bağ anlamlarına gelmektedir. Kutsal metinlerde 286 (Mendenhall, 1962, I, s. 715-716) veya 289 (Lopez, 2003, s. 103) yerde geçtiği ifade edilmiştir. Öz İbranice olduğunu söyleyenlerin yanı sıra Akatça kökenli olduğunu iddia edenler de mevcuttur (Hasanov, 2015, s. 48-49). Kelimenin içeriği bir tarafın taahhüdü ve vaadi, diğer tarafın ise sadakati ve sevgisi olmak üzere iki yönlüdür. Aradaki ittifakı sağlayan, taraflar arasındaki bu vaat ve sadakat olgusudur (Weinfeld, 1997, II, s. 255-256). Metin tenkitçilerine göre Tesniyeci Metin ahit kavramını ifade etmek için terim olarak “*berit*” kelimesini, Ruhban Metni ise “*edut*” kelimesini kullanmıştır (Simian-Yofre, 1997, X, s. 512). Oysaki Ruhban Metni de ahdin yapılmasını ifade etmek için “*berit*” kavramını kullanır. Ancak işaret edilmelidir ki Ruhban Metni hiçbir zaman “söz kesmek/*karat berit*” ifadesini kullanmayıp “ittifak kurmak/*hekim berit*” (Tekvin 6:18; 9:9, 11, 17; 17:7, 19, 21; Çıkış 6:4) ve “ahit vermek/*natan berit*” (Tekvin 9:12; 17:2; Sayılar 25:12) ifadelerini kullanmıştır (Day, 2003, s. 91-92).

“*Berit*” kutsal metinlerde insanlar arasında rehine sözleşmesi, ticari sözleşme, evlilik akdi, arkadaşlık bağı gibi seküler bağlamda kullanıldığı gibi

Tanrı ile insanlık arasında ahitleşme bağlamında dini anlamda da kullanılmıştır. Konuyla ilgili boyut ikinci bağlam olup burada söz konusu olan Tanrı'nın genel olarak insanlıkla ve özel olarak İsrailoğulları ile ahitleşmesidir. Bu bağın sürekli olduğu, günün birinde sonunun gelmeyeceği de kutsal metinlerde ifade edilmiştir (Tekvin 9:16, 17:7; II. Samuel 23:5; I. Tarihler 16:17). Dolayısıyla Tanrı ile insanlık arasındaki ahitleşme sonu olmayan bir bağ ifade eder. Kutsal metinlerde bu nitelikte ahitleşmeler için geçen betimlemelerde gözlemlendiği üzere (Hâkimler 2:20; Yeşeya 24:5; Hosea 8:1; Mezmurlar 111:9), kelimenin bu bağlamda kullanımında eşit düzeyde iki tarafın girdiği ittifak anlamından ziyade taraflardan birinin diğerinden üstün olduğu, birinin diğerini bazı sorumluluklarla mükellef kıldığı birlik-telik anlamı ağır basmaktadır. Dini bağlamdaki ahitleşmelerde üstün tarafın Tanrı olduğu fikri hâkimdir. Kişiler arasındaki ahitleşmelerde Tanrı hakem olarak tasavvur edilip belirleyici ve yüksek konumda algılandığı gibi, insanlar O'nunla ahitleşirken eşit seviyede olarak değil sadece O'nun buyruklarını kabul etmeye dayalı şekilde ahit bağı kurabilirler (Poole, 1992, s. 26-27). Seküler bağlamda kullanımında ise taraflar arasındaki eşitsizlik, o bağlama özel olmak üzere tarafların durumuna göre şekillenmektedir (Novak, 2005, s. 33-34; Kalluveettil, 1982, s. 7-16). Kutsal metinlerde “*berit*” kelimesi ahitleşme anlamında kullanılırken sonraki dönemlerde din bilginleri bu soyut anlama sünnet, Tevrat, Yahudi birey gibi daha somut anlamlar katmışlardır. Bu anlamlar, kelimenin Yahudi geleneği ve tarihi içerisinde tekabül ettiği içeriklerdir. Sünnet, ahdin sembolü olduğu için bu kullanım ortaya çıkmıştır. Tevrat anlamında kullanım, ahitleşme sırasında verilen bir kitap olmasına dayanır. Yahudi birey anlamı da diğer kavimler arasından sadece İsrailoğulları'nın Tanrı ile ahitleştikleri, ahit toplumu oldukları düşüncesi-ne dayanır (Freeman, 1977, s. 8; Elazar, 1995, s. 371).

Rabbani literatürde “*berit*” kelimesi belirlilik takısı ile “*ha-berit*” şeklinde kullanıldığında Sina ahdini ve Tevrat'ı ifade etmiştir (*Tosefta*, Hallah 1:6; *Mekilta de Rabbi Ishmael*, Pisha 5; *Sifre to Numbers* 111:2). Bunun yanı sıra, kelimenin sözlü vahyi ve sünneti ifade etmesi gibi kavramsal içeriğinde değişikliklerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu gelişme aslında Ferisi rabbinlerin dini ve siyasi argümanlarına destek sağlamak içindi. Söylemlerinin ilahi kökene dayandığını, dolayısıyla vahiy ürünü olduğunu iddia eden Ferisiler'in nüfuz mücadelesinde ahit olgusuna başvurmuşlardır. Onlar sözlü vahyin Sina'da ahitleşirken verildiğini, dolayısıyla Sina ahdinin içeriğinin

sözlü vahiy olduğunu iddia ederek ahit olgusunu sözlü vahiyle özdeşleştirmiş, hatta Sina ahidinin sırf sözlü vahyin verilmesi amacıyla yapıldığını söyleyerek rakipleri Sadukiler karşısında kendi otoritelerini pekiştirmek istemişlerdir (*The Babylonian Talmud*, Gittin 60b. Ayrıca bkz. *The Jerusalem Talmud*, Peah 2:4, Megillah 4:1, Hagigah 1:8). Öte yandan, o dönemde Yahudiliğe geçiş dalgasını (Hasanoğlu, 2018, s. 174 ve dvm) kontrol altında tutmak isteyen Ferisi rabbiler, Yahudi olmak isteyenlerin sünnet olmaları gerektiğini şart koşmuşlardır. Onlara göre sünnet ahid sembolüydü ve Yahudi kimliğini ifade ediyordu (*Midrash Rabbah*, Numbers Rabbah 12:8, Lamentations Rabbah 2:17). Dolayısıyla ahid sembolünü vücutta taşımanın yolu sünnet olmaktan geçiyordu ve sünnetin konumuyla ilgili pek çok rivayetler üretilmiştir (Schiffman, 2010, s. 239-241). Bu yaklaşımdan hareketle Ferisiler kendilerini “ahid çocukları/*bene berit*” diye isimlendiriyorlardı (*The Mishnah*, Baba Kamma 1:2-3).

Mecazi anlam:

Ahit bağını ifade etmek için mecazi olarak “*edut*” ve “*ala*” kelimeleri de kullanılmıştır. Bu kelimeler sözlükte ahid anlamına gelmese de ahitleşme sürecindeki ahde tanıklığı ve yapılan bağlılık yeminini, yani ahitleşme sırasında yer alan unsurları ifade ettiği için kutsal metinlerde ahitleşme anlamında da kullanılmıştır.

Şahitlik anlamına gelen “*edut*” kutsal metinlerde 46 yerde geçmektedir (Simian-Yofre, 1997, s. 498-500) ve semantik anlamda ilahi olana tanıklıkta bulunmaya işaret etmektedir. Bu kelimenin ahid kavramıyla ilişkili kullanıma özellikle Tevrat bölümünde rastlanır. Kelime dini bağlamda genelde terkip şeklinde kullanılmıştır. Örneğin bu kavram ahid metninin yazıldığı materyali ifade etmek için “iki ahid levhası/*şney luahot ha-edut*” (Çıkış 31:18, 32:15, 34:29), bu yazılı metnin konulduğu yeri belirten Ahit Sandığı anlamında “*aron ha-edut*” (Çıkış 25:22, 26:33-34, 30:6, 26, 39:35, 40:3, 5, 21; Sayılar 4:5, 7:89; Yeşu 4:16), söz konusu sandığın konulduğu Ahit Çadırı anlamında “*ohel ha-edut*” (Sayılar 9:15, 17:22, 18:2), yine benzer içerikte Ahit Konutu anlamında “*mişkan ha-edut*” (Çıkış 38:21; Sayılar 1:50, 53) şeklinde kullanılmıştır.

Ahitleşmeyi mecazi anlamda ifade etmek için kullanılan diğer kavram “*ala*” kelimesidir. Şartlı şekilde beddua etme, lanetleme anlamına gelen bu kelime kutsal metinlerde 36 yerde geçmiştir (Scharbert, 1997, I, s. 261). Tar-

tışmalı bir hususta Tanrı'ya başvurarak gerçeği ortaya çıkarmasını ve bu sırada verdiği söze uymayan tarafın cezalandırmasını dileyerek lanetlemeyi ifade eden “*ala*”, zamanla semantik olarak ahit anlamını da kazanmıştır. Bunun sebebi, İsrailoğulları'nın Tanrı'yla ilişkilerinin bir anlaşma, ahitleşme mahiyetinde olarak görülmesidir. Kutsal metinler ahde uymayanları ilahi lanete maruz kalmakla tehdit ettiği için şayet İsrailoğulları ona uymazlarsa lanetlenecek ve cezalandırılacaklardır (Tesniye 29:18, 30:7; II. Tarihler 34:24; Yeşeya 24:6; Yeremya 23:10; Hezekiel 16:59; Daniel 9:11). Hatta taraflar arasındaki anlaşmanın yazılmasına benzer şekilde bu lanetler de yazıya geçirilmektedir (II. Tarihler 34:24). Bu semantik anlamdan hareketle “*ala*” kelimesi kutsal metinlerde bazen “*berit*” kelimesiyle birlikte kullanıldığı gibi onun yerine veya onunla eşanlamlı olarak da kullanılmıştır (Tekvin 26:28; Tesniye 29:13; Hezekiel 17:18; Nehemya 10: 30). Ancak burada da taraflardan birinin baskın olduğu anlamı gözlemlenmektedir. Zayıf taraf ahde sadık kalacağına yemin eder, sorumluluğunu yerine getirmediği takdirde lanetlenmeyi kabul eder, ahitleşme otoriteye itaat sözü alınması minvalinde gerçekleşirdi. Bu durum sadece Tanrı ile İsrailoğulları arasındaki ilişkiyle sınırlı kalmayıp genel olarak İbrani geleneğinde kişinin kendi üzerindeki otoriteye itaat anlamında da kullanılmıştır (Tekvin 24:41; I. Samuel 14:24).

Ahdin Ehemmiyeti ve Konumu

Ahit anlayışı Yahudilikte merkezi konumda yer alır. Yahudi kutsal metinlerinde ahit/*berit* kavramını nitelerken “*şalom*” tabiri kullanılmıştır (Sayılar 25:12). Bu tabir tamlık, bütünlük, uyumluluk, esenlik anlamlarına gelir ve söz konusu bağlamda kullanımıyla aradaki ahit birlikteliğinin parçaları birleştirip tam hale getirdiğini, ahitleşmenin taraflar arasında organik bir bütünlük hali olduğunu vurgulamaktadır (Von Rad, 2001, I, s. 130; Avery-Peck, 2005, I, s. 136-137).

Her şeyden önce, ahit olgusu Yahudilikte Tanrı insan ilişkisinin özüdür ve henüz müesses din kurumu yok iken insanlığın Tanrı ile birlikteliği bu olgu üzerinden şekillenmiştir. Dolayısıyla Yahudiliğe göre ahit olgusu, din ve şeriat olgusuyla özdeştir. Tanrı kendisini ahit vasıtasıyla genel olarak insanlığa, özel olarak da İsrailoğulları'na tanıtmış, varlığından haberdar etmiş, arada bağ kurmuştur (Eichrodt, 1961, I, s. 36). Ahdin varlığı, teolojik jargon da dinin itikat boyutuna denk düşmektedir. Yahudi din bilginlerine göre ilk insan olan Hz. Âdem'in yaratılmasından birkaç saat sonra Tanrı onunla

ahitleşmiştir ve böylece Tanrı ile beşer arasında bağ meydana geldiği için tarihte din olmayan hiçbir dönemden bahsedilemez (Wilf, 2008, s. 39). Uyumlu bir birliktelik oluşturmak ve bağın devamını sağlamak amacıyla Tanrı ahitleşme sırasında kullanım rehberi niteliğinde birtakım buyruklarla insanları sorumlu tutmuştur. Bu buyruklar hem tüm insanlığı hedef alan Nuh ahidinde, hem özel olarak İsrailoğulları'na hitap eden Sina ahidinde verilen ilahi hükümlerde görülmektedir (Eichrodt, 1961, I, s. 55-58; Grabe, 2006, s. 6-7, 11-12). Ahdin içeriğinde yer alan bu buyruklar, teolojik jargon-da dinin şariat boyutuna denk düşmektedir.

Ahit bağının Tanrıyı tüm insanlığa tanıtan yönü genel olmakla birlikte, sadece Yahudilere özgü birtakım fonksiyonları mevcuttur. Nitekim din bilginleri ahitten bahsederken bu ikinci boyutu esas almış, sadece İsrailoğulları'na yönelik hususlara odaklanmış, onun özel bir mahiyete sahip olduğunu vurgulamışlardır. Dolayısıyla Yahudi literatüründe ahit hakkında bahsedilirken, tersi belirtilmediği sürece, kastedilen İsrailoğulları ile yapılan ahittir. Bu yaklaşımın dayanağı, Tanrı ile ahitleşme olgusunun sadece İsrailoğulları ile sınırlı kaldığı kanaatidir. Din bilginlerine göre Tanrı diğer kavimlerle de ahitleşmek istemiş, ancak onlar farklı mazeretlerle buna yakın durmamışlardır. Ahitleşmeyi kabul eden sadece İsrailoğulları olmuştur (*The Babylonian Talmud*, Abodah Zarah 2b; *Sifre to Deuteronomy*, 343; *Mekhilta de Rabbi Ishmael*, BaHodesh 5; Stern, 1994, s. 202). Bununla da İsrailoğulları Tanrı'ya bağlanmış, özel kavmi olmuştur. Aradaki bağlılık çok özel olup araya herhangi bir fasılının girmesi kabul edilemez (Avery-Peck, 2005, I, s. 137). Aralarındaki ittifaktan dolayı bu kavme yapılan her şey aslında müttefiki olan Tanrı'ya da yapılmış sayılacaktır (Hasanov, 2015, s. 44). Yahudilikte ahit bağının hiç kopmayacağına inanılır. Temel kabule göre ahit ebedidir ve Yahudiler bir daha ayrılmamak üzere Tanrı'ya bağlanmışlardır (Hakimler 2:1). Tanrı aradaki ilişkiyi sürdürüleceğine yemin etmiştir ve bu yeminden geri döneceği düşünülemeyeceği için (Çıkış 32:13; Mezmurlar 89:34; *The Babylonian Talmud*, Berakoth 32a) Yahudiler ahdin şartlarına uymasalar da Tanrı onlarla ahidini sonlandırmaz, bilakis cezalar vererek onları ahit çerçevesinde tutmaya çalışır (Hezekiel 20). Ahdin son bulması sadece taraflardan en az birinin ortadan kalkması durumunda söz konusudur (Novak, 2005, s. 31). Özetle, mevcut durumdan hareketle İsrailoğulları ile Tanrı arasındaki ahit ilişkisinin bitmesi söz konusu değildir ve şartlara uymasalar dahi Yahudiler kendilerini ahit toplumu olarak görürler. Din bilginleri bu

durumu “İsrailoğulları günah işleseler dahi yine İsrailoğulları’dır” formülüyle ifade etmişlerdir (*The Babylonian Talmud*, Sanhedrin 44a).

Ahit ile birlikte İsrailoğulları’nın yaşamında, ilahi irade doğrultusunda yeni bir düzen gerçekleşmiştir. Tarih sahnesinde yeni bir aşama başlamış, İsrailoğulları ontolojik olarak varlık kazanmış, ahit onları tarih sahnesine çıkarmıştır. Ahit çerçevesinde Tanrı’yı tecrübe etme ve iradesine tabi olma, söz konusu kavmi bölgedeki diğer kavimlerden ayırt eden etken olmuştur (Eichrodt, 1961, I, s. 37-39). Ahit onları dağınık kabile formatından sıkı bağlarla birbirine bağlı ulus düzeyine getirmiş, etnik bağlılık duygusu oluşturmuştur. Ahitle birlikte müşterek inanç, tarih şuuru ve kültür birliği teşekkül etmiş, İsrailoğulları sıkı bağlarla birbirine bağlanmışlardır. Rabbilerin “İsrailoğulları birbirileri için kefildir” söylemi (*The Babylonian Talmud*, Shebu’oth 39a), bu kavmin her bir ferdinin ahit bağı ile birbirine bağlandığını ve karşılıklı sorumluluk taşıdığını ifade eder (Novak, 2005, s. 53-54).

Ahit olgusuna ibadetlerde ve özel günlerde okunan dualarda da rastlanır. Örneğin, haftanın kutsal günü kabul edilen Cumartesi/Şabat’ta okunan dualarda İbrani Atalar olan Hz. İbrahim, Hz. İshak ve Hz. Yakup ile yapılan ahitler zikredilir ve Sina ahdinin ebediliği vurgulanır (Elazar, 1995, s. 375; Segal, 1987, s. 158-165). Yine, Yahudi takviminde yılbaşı Roş ha-Şana bayramında yapılan dualarda Tanrı’nın evrene hükmettiği ve genel olarak insanlıkla, özel olarak da Yahudilerle ahitleştiği belirtilir. Bu bağlamda kutsal metinlerden pasajlar okunur, Tanrı’nın ahdini unutmadığı ve insanların ihtiyaçlarını gidereceği ifade edilerek özellikle de Sina ahdine sadık kaldığı vurgulanır (*Sidur Kol Yaakov*, s. 768 ve dvm). Yahudi geleneğinde en kutsal gün kabul edilen Yom Kipur/Kefaret Günü edilen dualarda ahit önemli yer tutar. İsrailoğulları’nun affedilme günü olan bugünün dualarında Tanrı’dan ahdini unutmaması ve kendilerine sevgi ve rahmetini göstermesi istenir (*Sidur Kol Yaakov*, s. 776-781).

Ahit olgusunun ehemmiyeti onun paradigmatik değer olmasından ve kavramsal şemsiyesinin genişliğinden anlaşılmaktadır. Seçilmişlik, vaat edilmiş topraklar, ilahi kurtarıcı Mesiah’ın/Mesih’in gelişi gibi Yahudiliğin temel özellikleri ahde dayanır. Seçilmişlik, Tanrı’nın İsrailoğulları ile ahitleşerek diğer kavimler arasından onlarla ittifak kurmasına dayanır. Tanrı Hz. İbrahim ile ahitleşirken ziyaret ettiği toprakların ona ve soyundan gelenlere vereceğini vaat etmiştir. Ahdin şartlarına uymayınca Tanrı onları cezalan-

dırmış ve sürgüne göndermişse de aradaki ahit bağından dolayı onlardan yüz çevirdiği düşünülmez; mutlaka onları düştükleri durumdan kurtarmak için harekete geçecek ve Mesih'i gönderecektir. Kutsal metinlerde geçen “ahit levhaları” (Çıkış 31:18, 32:15, 34:29; Tesniye 9:9), “ahit sandığı” (Çıkış 25:22, 26:33-34, 30:6, 26, 39:35, 40:3, 5, 21; Sayılar 4:5, 7:89), “ahit konutu” (Çıkış 38:21; Sayılar 1:50, 53), “ahit çadırı” (Sayılar 9:15, 17:22, 18:2), “ahit kitabı” ve “ahit kanı” (Çıkış 24:7-8) gibi kavramların ortak noktası, ahittir.

Yahudilikte Ahit Geleneği

Yahudiliğe göre ahit Tanrı - insan ilişkisini, yani din olgusunu ifade eder. Bu noktadan hareketle, Yahudi geleneğinde insanoğlunun Tanrı'dan habersiz hiçbir gününün dahi olmadığını, Tanrı'nın insanoğlunu başboş bırakmayıp onunla ahitleştiği kabul edilmektedir. Bu yaklaşıma göre ahitleşme ilk insan olan Hz. Âdem ile birlikte başlamıştır. Devam eden süreçte ahit yenilenmiş, hitap kitlesi de değişmiştir. Yahudilikte ahit olgusu hitap kitlesi açısından evrensel ve özel olmak üzere iki kategoride ele alınabilir. Hz. Âdem ve Hz. Nuh ile yapılan ahitleşme evrensel mahiyette olup tüm insanlığı muhatap olsa da, Hz. İbrahim'den itibaren sadece onunla ve soyundan gelenlerle sınırlı tutulmuş, Sina'da Hz. Musa ile yapılan ahitleşme ile ahit geleneği zirve noktasına ulaşmıştır. Özel ahde muhatap olmak, Yahudilikte seçilmişlik düşüncesinin temelini oluşturmaktadır.

Evrensel Ahitler

Yahudi geleneğine göre Hz. Âdem ve Hz. Nuh ile yapılan ahitler tüm insanlığı muhatap almaktadır. Bu iki peygamberin ahidinin tüm insanlığa yönelik olması rastgele değildir. Yaratılış itibarıyla insanlığın ilk atası Hz. Âdem olduğu gibi, tufandan sonra insan türünün atası da Hz. Nuh'tur. Bu yüzden onlar Tanrı katında tüm insanlığın temsilcisi olarak muamele görmüş, onlarla yapılan ahit tüm insanlığa nispet edilmiştir. Ne var ki evrensel ahit türü ötekinin ahkamı olarak görülmüş, Yahudilikte kabul gördüğü üzere seçilmiş kavmi ilgilendirmediği için pek gündem olmamıştır.

Hz. Âdem ile ahit

Tevrat'a göre Tanrı yaratılışın altıncı gününde Hz. Âdem'i yaratmış, ardından onun eşini yaratmış, emre itaatsizlikleri sebebiyle onları cennetten çıkarmıştır. Tevrat Hz. Âdem ile ahit yapılmasından bahsetmese de, insan-

lğın hiçbir döneminin Tanrı'yla bağlantıdan yoksun olamayacağını düşünen din bilginleri ahitleşme tarihini onunla başlatırlar. Bu yaklaşıma göre yaratıldığı günün yedinci saatinde Hz. Âdem'e ruh üflenmiş, dokuzuncu saatinde ise ilahi hitaba mazhar olmuştur (*The Babylonian Talmud*, Sanhedrin 38b; *Midrash Tanhuma*, Bereshit 25; *Midrash Rabbah*, Exodus Rabbah 32:1). Kutsal metinlerde geçen “*Onlar da Âdem gibi ahde uymadılar*” (Hosea 6:7) cümlesi, arada ahitleşmenin olmasına kitabi dayanak işlevi görmüştür. İlk insanla olan bu ahdin evrensel nitelikte olduğu ve tüm insanlık adına onunla yapıldığı kabul edilir. Hz. Âdem ile ahit düşüncesinin kaynağı kutsal metinlerden ziyade rabbani gelenektir (Atlas, 1978, s. 26). Kutsal metinlerde “ahit/*berit*” kelimesinin ilk defa tufanın anlatıldığı yerde geçse de (Tekvin 6:18), bu suskunluğun sebebi olarak tufan öncesi dönemde Tanrı ile insanlık arasındaki bağın doğal olduğu, bu yüzden resmi bir dayanağa gerek duyulmadığı ileri sürülmüştür (Goldingay, 2003, s. 23).

Din bilginleri Tevrat'ta Tanrı'nın Hz. Âdem'e ilk hitabındaki “*Ve Tanrı Yahve Âdem'e 'bahçede her bir ağaçtan serbestçe yiyebilirsin' diyerek buyurdu/Va-yitzav Yahve Elohim al ha-Adam limor mi kol etz ha-gan ahol tohel*” cümlesini (Tekvin 2:16) ahdin içeriğinde yer alan hükümlere işaret olarak yorumlamışlardır. Bu hükümler, geleneğe göre Nuh Kanunları adıyla bilinen yedi hükümden ilk altı tanesidir (*Pesikta de Rab Kahana*, 12:1; Rabbam, *Mişne Tora*, Melahim u-Milhamot 9:1). Buradan hareketle söz konusu hükümlerin Hz. Âdem'e nispetle anılması gerektiği ileri sürülmüştür (Steinmetz, 2008, s. 22). Ancak isimlendirmenin Hz. Nuh üzerinden yapılmasını savunma bağlamında, bu hükümlerin Hz. Nuh'a verilen son hükümle nihai halini aldığı, tufandan sonra insanlığın atasının Hz. Nuh olduğu gibi gerekçeler ileri sürülmüştür (Davies, 1967, s. 114; Schultz, 1981, s. 360; Wilf, 2008, s. 78). Ahit çerçevesinde Hz. Âdem'e verildiği kabul edilen altı hüküm şu şekildedir: putlara tapma yasağı, Tanrı'ya küfretme yasağı, katil yasağı, cinsel ahlaksızlık yasağı, hırsızlık yasağı, adli kurumlar oluşturma emri. Bu hükümlerin her biri rabbani yorum kurallarına binaen Tanrı'nın Hz. Âdem'e ilk hitabındaki ilk cümlede yer alan her bir kelime ile ilişkilendirilmiştir (Hasanov, 2015, 102 ve dvm). Geleneğe göre Hz. Âdem'in Tanrı ile ahit bağı cennetteyken kurulmuş, ne var ki emre itaatsizliği dolayısıyla cennetten yeryüzüne gönderilmiştir. Burada Tanrı yeniden onun evlatları arasından bazılarıyla bağ kurmuş, ahitleşmiştir. Ancak insanlar ahdin hü-

kümlerine uymayınca Tanrı tufan ile yeryüzünü cezalandırmış, bu musibetten kurtardığı Hz. Nuh ile yeniden ahitleşmiştir (Elazar, 1995, s. 113).

Hz. Nuh ile ahit

Kutsal metinlerde anlatıldığına göre, yeryüzünde fesadın artması nedeniyle Tanrı insanlığı yaratmasından pişmanlık duymuş ve tufan göndererek yeryüzündekileri cezalandırma kararı almış (Tekvin 6: 5-8), ancak Hz. Nuh ve ailesini kurtarmıştır. Tufanın ardından Hz. Nuh sunak yapmış ve kurban kesmiş, kokudan memnun olan Tanrı bir daha insanlığı yok etmeyeceğini vaat etmiş (Tekvin 8:20-21) ve onunla ahitleşmiştir. Ahit çerçevesinde kanlı et yenmesini ve insan öldürmeyi yasaklamış, emre itaatsizlik durumunda bizzat takipçisi olacağını belirtmiştir. *“Sizinle ve gelecek kuşaklarınızla, bütün canlılarla –kuşlar, evcil ve yabanıl hayvanlar, gemiden çıkan bütün hayvanlarla- ahdimi sürdürmek istiyorum”* (Tekvin 9: 9-10) diyerek Tanrı ahidini tüm canlılarla yaptığını ve sonsuza kadar sürdüreceğini ifade etmiş, gökkuşağının da aradaki anlaşmanın simgesi olduğunu beyan etmiştir (Tekvin 9:1-17).

Hz. Nuh ile ahitleşme konusu rabbani gelenekte detaylandırılmıştır. Bu tafsilat ahdin kendisinden ziyade onun içeriği olarak verilen hükümlerle ilgilidir. Yahudilikteki etnisite merkezli bakış açısından dolayı ötekileri ilgilendiren bu ahdin pek müzakere edilmemesi anlaşılabilir bir durumdur. Kendileri de bir ahit toplumu olmaları dolayısıyla Hz. Nuh ile ahdin ikincil konumda olduğunu düşünmüş (Schiffman, 2010, s. 236-237), hatta Yehuda ha-Nasi bu ahdi gereksiz gördüğü için Yahudi geleneğini derlediği Mişna kitabına bu konudaki söylemleri almamıştır (Dallen, 2003, s. 76). Teorik yaklaşım bu şekildeyken, din bilginleri Hz. Nuh ile ahdin içerisindeki hükümleri bir arada yaşamanın şartları bağlamında yabancıların uymaları gereken kaideler olarak müzakere etmişlerdir. Bu doğrultuda uzun müzakereler cereyan etse de bir devlete sahip olmamaları ve sonraki süreçte tecrübe ettikleri sürgün hayatı Yahudilikte bu evrensel ahdin pratik düzlemde kurumsallaşmasına fırsat tanımamış, akademik tartışmalardan öteye gitmemiştir (Dallen, 2003, s. 42).

Nuh ahdi çerçevesinde verilen hükümlerle ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Bazıları otuz hüküm verildiğinden bahsetmişse de yedi hüküm verildiği görüşü daha yaygın kabul görmüştür. Bu yedi hükmün içeriği hu-

susunda farklı görüşler bulunsun da daha önce Hz. Âdem'e verilen hükümlerin tekrarlandığı ve onlara canlı hayvandan et koparıp yeme yasağının eklendiği görüşü yaygın kabule görmüştür. Son hükümle birlikte insanlığın uyması gereken hükümler kemale erdiği için, nitekim söz konusu ahit insan türünün yok edilmeyeceğinin garantisi olduğu kanaatiyle bu hükümler Hz. Âdem'e değil Hz. Nuh'a nispetle isimlendirilmiş (Schultz, 1981, s. 360), orijinalde “Nuhoğulları'nın yedi hükmü/şeva mitzvot şel Bney Noah” diye adlanan bu kurallar günümüz literatüründe Nuh Kanunları adıyla şöhrat bulmuştur.

Kutsal metinler Hz. Nuh ile ahdin sembolünün gökkuşağı olduğunu ifade eder (Tekvin 9: 12-16). Bu sembol aynı zamanda kutsal metinlerde Tanrı'nın çevresini saran parlaklık olarak geçer (Hezekiel 1: 28). Bu yüzden din bilgileri gökkuşağını mübarek saymış, söz konusu ahdin muhatabının ötekiler olması onları engellememiştir. Gökkuşağını görünce “*Sana şükürler olsun, Sen ki ahdine sadık kalan, ahdini hatırlayansın*” diye dua edilmesi tavsiye edilmiştir (*Tosefta*, Berakhot 6:5). Yahudi mistisizmde gökkuşağı ile ahit kucaklanmış olarak tasvir edilmiştir (*The Zohar*, Noah 71b). Gökkuşağının renklerini söz konusu yedi hükümle ve Hayat Ağacı'ndaki sefirot ile ilişkilendiren Yahudi mistikler, bunlar arasındaki paradigmatic birlik-teliği ortaya koymayı amaçlamışlardır. Bu yaklaşıma göre her bir hüküm sefirot'tan (Sefirot) birinin kapsamındadır ve gökkuşağındaki renklerden biriyle bağlantı içerisindedir. Bu ilişkilendirmenin rastgele olmadığı, arka planda ezoterik mülahazaların ve sembolizmin olduğuna işaret edilmelidir. Mistiklere göre Nuh Kanunları'ndaki putlara tapma yasağı sefirot'tan Netzah kapsamında görülmüş, gökkuşağı renklerinden eflatun rengiyle ilişkilendirilmiştir. Tanrı'ya küfretme yasağı Hod kapsamında görülmüş, gökkuşağından turuncu renkle ilişkilendirilmiştir. Adam öldürme yasağı Gevurah kapsamında görülmüş, gökkuşağından kırmızı renkle ilişkilendirilmiştir. Cinsel ahlaksızlık yasağıyla ilgili hüküm Hesed kapsamında görülmüş, gökkuşağından mavi renkle ilişkilendirilmiştir. Hırsızlık yasağıyla ilgili hüküm Tiferet kapsamında görülmüş, gökkuşağından sarı renkle ilişkilendirilmiştir. Adli kurumlar oluşturma emri Malhut kapsamında görülmüş, gökkuşağından (çoğu zaman kahverengi şeklinde algılanan) koyu renkle ilişkilendirilmiştir. Canlı hayvandan et koparıp yeme yasağı ile ilgili hüküm Yesod kapsamında görülmüş, gökkuşağından yeşil rengiyle ilişkilendirilmiştir.

(Bindman, 1995, s. 57, 65-66, 71, 73, 81-83, 103, 107, 112, 114, 124; Ginsburgh, 5767/2006, s. 72, 75-79, 92).

Yahudiliğe göre Nuh ile yapılan ahit evrensel ve ebedi olup geçerliliğini hala sürdürmektedir. Kurtuluş için kişinin Yahudi olmasına gerek yoktur; söz konusu ahit çerçevesinde verilen hükümlere uyan “*dünyanın dürüst insanların gelecek dünyada nasibi vardır*” şeklinde formül geliştirilmiştir (Adam, 1997, s. 337). İlgili hükümlere Yahudi din otoritelerinden beslenerek değil de kendi aklıyla erişen ve uyan birisinin durumu tartışılmıştır. Bazıları bunun makbul olduğunu kabul ederken yaygın olan görüşe göre kaynak olarak mutlaka Yahudiliğin esas alınması gerektiği üzerinde durulmuştur (Hasanov, 2015, s. 205-209). Dolayısıyla Nuh ile ahitleşme hususu Yahudiliğin yayılcı yönünü temsil ettiği söylenebilir. Nitekim 20. yüzyılın ortalarından itibaren ABD ve İsrail’deki devlet ve sivil girişimlerin sonucunda Nuhilik günümüzde sosyal bir akıma dönüşmüştür ve giderek taraftarlarının sayısı artmaktadır (Hasanov, 2015, s. 253 ve dvm).

Özel Ahitler

Yahudi teolojisine göre tarihin başlangıcında Tanrı tüm insanlıkla ahit yapmış olsa da zaman içerisinde onlardan sadece belli bir kısmı ile ahitleşmek istemiştir. Bu yaklaşıma göre Tanrı evreni yaratırken Yahudilerle ahit yapmayı planlamıştı ve özel ahitlerin yapılması için belli bir sürenin geçmesi gerekmiştir. Bu doğrultuda, Tanrı Hz. İbrahim ile ahitleşmiş ve sonra da ahidini sadece onun soyu ile sürdürmüştür. Hz. Nuh ile yaptığı ahidinin tüm insanlıkla olmasının yanı sıra, Hz. İbrahim ile başlan ahit sadece İbraniler’i/İsrailoğulları’nı muhatap almakta olup onlara özeldir. İlahi plan sadece İbraniler ile ahitleşmek olduğu için Hz. İbrahim’in diğer evlatları onunla yaşamdan mahrum bırakılmış, böylece sadece Hz. İshak ve zürriyeti ata mirasına varis olmuşlardır. Bununla da tarihte paralel iki ahit seyri başlamıştır. Nuh ahdi genel insanlık için kurtuluş reçetesi iken özel ahit sadece Yahudiler içindir.

Hz. İbrahim ile ahit

Yahudiliğe göre Hz. İbrahim ilk Yahudi ve kurucu ata sayılır. Bunun sebebi, Tanrı ile özel ahit yapmasıdır. Bu ahdi diğerlerinden ayırt eden özellik, onun etnik bir mahiyete sahip olmasıdır. Geleneğe göre Yahudilik her ne kadar teolojik olarak Hz. Musa ile varlık kazanmışsa da etnik olarak Hz. İbra-

him ile başlamıştır (Braude, 1940, s. 27; *Midrash Rabbah*, Numbers Rabbah 8:9). Yapılan ahit onun oğlu Hz. İshak ve torunu Hz. Yakup ile de tekrarlanmış, aradaki ilişki sağlama alınmıştır (Tekvin 26:2-5, 28:10-22). Ancak bu ahitler müstakil ahit olarak değil Hz. İbrahim'in ahidinin teyidi olarak görül-müş, İbrani kavminin teşekkülünün bu ahitlerle sağlandığı ifade edilmiştir (Dunn, 2001, s. 35-37).

Hiz. İbrahim ve ahdi konusu Tevrat'ta geniş yer tutmaktadır. Buradaki anlatıma göre daha ahitleşmeden önce de onun Tanrı ile irtibatı olmuştur. Uzmanlar ahitleşmenin, dördüncü görüşmede yapıldığını ifade etmişlerdir (Leibowitz, 1972, s. 143). Tevrat'taki anlatıma bakıldığında, Hiz. İbrahim'in Tanrı yolunda büyük fedakarlıklara katlandığı ve bunun mukabilinde de daha büyük hatır sahibi olduğu kanaati çıkmaktadır. O zamana kadar ilahi iradeye tabi olan Hiz. İbrahim kabilesini bırakarak yola koyulmuş ve Kenan diyarına gelmiştir. Tanrı onun soyunu çoğaltacağını, Kenan diyarını ona ve soyuna vereceğini, onu kutsayacağını ve diğer kavimlerin de onun vasıtasıyla kutsanacağını belirtir (Tekvin 12:1-7, 13:14-17). Kabilesinden ayrılarak uzaklara göç eden Hiz. İbrahim'in kabile himayesinden yoksun kalacağı, bir mülke sahip olamayacağı, hakkında dedikoduların çıkacağı ihtimallerine mukabil bu vaatler onun kaygılarını gidermiş, endişelerini dindirmiştir. Onu koruyacağını, bir oğul sahibi olup ondan türeyen zürriyetinin sayısının gökteki yıldızlar kadar çok olacağını, Nil'den Fırat'a kadar toprakların onun ve soyuna verileceğini vadeden Tanrı, Hiz. İbrahim ile ahitleşmiştir (Tekvin 15:4-7, 18-21). Bu vaatler Hiz. İshak ve Hiz. Yakup ile yapılan ahitlerde de tekrarlanmıştır (Tekvin 26:3-4, 28:13-15).

Kutsal metinlerde ahidin ebedi olduğu, gelecek kuşaklarla da devam edeceği ifade edilmiş, simgesinin sünnet olduğu belirtilmiş ve bunu yapmayanın ahdi bozduğu ve toplumdan dışlanması emredilmiştir (Tekvin 17: 7-14). Din bilginleri bu yaklaşımı devam ettirmiş, hatta Hiz. İbrahim ile ahdi sadece sünnete hasretmiş (Schiffman, 2010, s. 240-241), onu "et ahdi/*berît basar*" diye isimlendirmişler (*The Babylonian Talmud*, Shebuot 13a; Kerithoth 7a; Sanhedrin 99a; *Sifre to Numbers*, 112:4). Bu ahit İbranileri etnik olarak var kıldığı için sembolü özel ehemmiyete sahip olmuş, onu "sünnet ahdi/*berit mila*" adlandırmış, kendilerini de "ahdin çocukları/*bene berit*" diye nitelemiş (*The Mishnah*, Baba Kamma 1:2-3), sünnetsizlerin ahit kapsamında ol-

madığını ve ibadetlerinin de kabul edilmeyeceğini vurgulamışlardır (*Pirke de Rabbi Eliezer*, 29).

Hiz. Musa ile ahit

Bu ahit Sina'da yapılmış olmasına nispetle Sina ahdi, ahdin yapılmasındaki rolüne nispetle Musa ahdi, hitap ettiği kitleye nispetle de İsrailoğulları ahdi diye de isimlendirilir. Geleneksel kabule göre İsrailoğulları Sina'da Tanrı'nın sesini duyunca bu haşmete tahammül edememiş, bu yüzden Hiz. Musa ahdin yapılmasında aracılık görevini ifa etmiştir. Buradan hareketle din bilginleri burada verilen On Emir'den ilk iki emri oradaki herkesin duyduğunu, geri kalan sekiz emirde ise Hiz. Musa'nın aracılığının söz konusu olduğunu belirtmişlerdir.(Çıkış 20:18-21; *The Babylonian Talmud*, Horayoth 8b, Makkoth 24a). Tevrat'ta bu ahitle ilgili bilgiler üç kere tekrarlanır (Sinanoğlu, 1998, s. 3-12). Sina ahdinin sembolü, Yahudi takviminde kutsal gün kabul edilen Şabat/Cumartesi günüdür. Bu günü kutsal kabul etmek, İsrailoğulları ile diğer kavimler arasında ayırt edici özellik olarak kabul edilir (Rashi, 1999, Ki Tişa 31:13). Bu günün sembol olarak seçilmesinin sebebi, her şeyi yaratanın Tanrı olduğu fikrinin İsrailoğulları'nın zihninde canlı tutulmasıdır (Ramban, 1973, Yitro 20:8). Bu nedenle bu günün kurallarına uyulması gerekir; uymayanların öldürülmesi, topluluktan dışlanması gerektiği ifade edilmiştir. Ahdin ebedi olduğu, buna uygun olarak Yahudilerin de ebedilik olarak Şabat günü kurallarına uymaları gerektiği vurgulanmıştır (Çıkış 31:12-17). Bu gün kişinin Tanrı hakkında düşünmesi ve Tevrat okuması gerektiği vurgulanmıştır. Çünkü önemine binaen bu günde insana diğer günlerden daha çok manevi güç ve hikmet ihsan edilir. (İbn Ezra, 1988, Yitro 20:8). MS. 70'te II. Mabed'in yıkılmasının ardından din bilginleri ahdin devam edip etmeyeceğini sorgulamış, mabedin olmadığı ortamda ahdin sürekliliğinin artık sünnet olma ve Tevrat hükümlerine uymakla sağlanacağını vurgulamışlardır (Avery-Peck, 2005, I, s. 142-143; Freeman, 1977, s. 9).

İbranilerin etnik kimliğinin Hiz. İbrahim ile başladığı kabul edilse de, Sina ahdi Yahudiliği teolojik olarak var kılan ahittir. Hiz. İbrahim ile başlayan süreç Sina ahdinde ilahi hükümlerin verilmesiyle kemale ermiştir. Onunla Yahudilik dini varlığına kavuşmuş, fiili olarak ortaya çıkmış, Yahudi toplumunun temeli atılmıştır. Sina ahdiyle birlikte Tanrı diğer kavimler arasından Yahudileri seçmiş (Silberman, 1971, IV, s. 669-670), ataları ile yaptığı ahdine ve vaatlerine sadık olduğunu ortaya koymuş, onları kendi

evladı, özel kavmi ve hazinesi adlandırmış, kutsal kavim olduklarını belirtmiştir (Çıkış 19:6; Tesniye 14:1-2); dolayısıyla seçilmişlik ile ahit arasında bir bağ kurulmuştur (Gürkan, 2009, s. 9-17, 33-44). Bu ehemmiyetine binaen ahitler içerisinde zirve nokta olarak kabul edilir (Weinfeld, 1971, V, s. 250, Avery-Peck, 2005, I, s. 139-140). Her ne kadar seçilmişlik ile ahitleşme arasında bir bağ kurulsa da, Yahudiliğe buradaki asıl sebebin ontolojik olduğunu savunur. Bu yaklaşıma göre Sina ahdi Tanrı'nın onlara olan sevgisini göstermek ve atalarına verdiği sözlerin yerine gelmesi doğrultusunda bir sonuç olmakla birlikte, İsrailoğulları ile ahitleşerek onları seçme iradesi daha yaratılıştan itibaren ilahi planda mevcut olmuştur (Gürkan, 2009, s. 11 ve dvm). Kutsal metinlere göre ahdin muhatabı sadece Sina'da hazır bulunanlar değil, orada olmayanlarla da ahit yapılmıştır (Tesniye 29:14-15). Bu bilgi, sonradan doğacak olan Yahudilerin de muhatap alındığı ve Yahudi toplumunun her bir ferdinin burada taraf olduğu şekilde yorumlanmıştır (Lipman, 1974, s. 20-21).

Kutsal metinlerde anlatıldığına göre, Mısır'dan kaçan İsrailoğulları üç ay sonra Sina dağına varmışlardır. Tanrı, huzuruna gelen Hz. Musa'ya toplumla ahitleşeceğini belirtmiş, ahdin içeriği olarak birtakım şartlar ileri sürmüş, o da geri dönüp kavmin aksakallılarına danışınca hepsi şartları kabul edeceklerini söylemişlerdir. Üçüncü günün sabahı Tanrı koyu bulutlar içerisinde dağa inmiş ve İsrailoğulları ile ahitleşmiş, On Emir'i vermiştir. Bu sırada gök gürlemesi, şimşek çakması, koyu duman ve zeminin sarsıntısı nedeniyle oradaki herkes korkudan titremiştir (Çıkış 19-20). Din bilginlerine göre On Emir'den ilk iki hükmü oradaki herkes duymuş, ama tahammül edemeyince geri kalan sekiz hükmü Hz. Musa kendisi alarak oradakilere iletmıştır (*The Babylonian Talmud*, Horayoth 8b, Makkoth 24a). Nitekim onlara göre İsrailoğulları'nın ahdi kabul etmeleri isteyerek değil tehdit sonucunda gerçekleşmiştir. Tanrı, Sina dağına oradakilerin üzerine kaldırmış, şayet ahdi kabul etmezlerse dağı onların üzerine bırakacağını söyleyince onlar ahdi kabul etmişlerdir (*The Babylonian Talmud*, Shabbath 88a, Abodah Zarah 2b). İsrailoğulları kurbanlar kesmiş, Hz. Musa bu kurbanların kanının yarısını oradaki sunağın üzerine dökmüş ve kalanını leğenlere toplamıştır. O, ahit kitabını oradakilere okumuş, halk da verilen hükümlere itaat edeceklerini beyan etmeleri üzerine leğene topladığı kurbanların kanını onların üzerine serpmiş ve bununla da bir nevi yapılan ahdi kanla mühürlemiştir (Çıkış 24:3-8).

Kutsal metinlere göre Hz. Musa'dan sonra da Tanrı İsrailoğulları ile ahitleşmiştir. Ancak bu ahitler Sina ahdinden bağımsız bir ahit türü olarak görülmez. Din bilginlerinin bu konudaki yaklaşımı, sonraki peygamberlerin Tevrat hükümlerinde hiçbir değişiklik yapamayacağı ve ona ekleme çıkarmada bulunamayacakları şeklindedir (*The Babylonian Talmud*, Shabbat 104a, Megillah 14a). Bunun dışında, kutsal metinler Pinhas ve Hz. Davut ile yapılan ahitlerden bahseder. Pinhas Tanrı'nın Antlaşma Çadırı'nın yanında saygısız davranışlara kızmış ve bunu yapanı katletmiş, bu yüzden Tanrı'nın İsrailoğulları'na öfkesi dinmiş ve bu ahit "esenlik ahdi/berit şalom" olarak nitelenmiştir (Sayılar 25: 6-13). Diğer bir ahit, Yahudilikte peygamberlikten ziyade kral kimliğiyle öne çıkan Hz. Davut ile yapılmıştır. Onun Tanrı için ev yapma teşebbüsünü beğenen Tanrı, peygamber Natan'ı ona göndererek yaptıklarından razı olduğunu belirtmiş ve birtakım vaatlerde bulunmuştur (II. Samuel 7:2-16, 25-28). Bu sırada "ahit/berit" kelimesi kullanılmasa da hem dile getirilen vaatler, hem ilerleyen metinlerde konuyla ilgili "*ebedi ahit/ berit olan*" ifadesinin kullanılması (II. Samuel 23:5) Davut ile ahitleşmenin dayanağı olarak görülmüştür (Gakuru, 2000, s. 65). Sina ahdinin halen geçerli olduğu Yahudilikte kabul edilmiştir.

Yahudilikte Tanrı'nın Yahudilerle yaptığı ahdin ilelebet geçerli olduğu düşünülür. Her ne kadar ahdin şartları arasında ilahi emirlere uymak varsa da, bu şarta uymadıklarında ahdin sona ermesi gerektiği halde Tanrı ahitle kendisini onlara sonsuza kadar bağladığı, bu yüzden de çeşitli cezalarla onları terbiye etmeye çalıştığı düşünülür. Nitekim sürgünler başta olmak üzere Yahudilerin tarih boyunca yaşadıkları sıkıntılar bu bağlamda değerlendirilmiştir. Bu kırılmaz bağın kuvveti dolayısıyla ilahi kurtarıcı olan Mesih gelip Yahudileri içinde bulundukları zorluklardan kurtaracağına inanılır. Geleneksel kaynaklarda mevcut olan bu yaklaşım günümüzde geçerli kabul edilir (Hasanov, 2015, s. 75-76). Öte yandan, M.Ö. II. yüzyılda teolojik tartışmaların yaşanıp ilk Yahudi mezheplerinin teşekkül ettiği dönemde ortaya çıkan Essenî mezhebine atfedilen Ölü Deniz Yazmaları'nda da Hz. Musa ile yapılan ahitten bahsedilmiştir. Bu kaynakta *Musa'nın Sözleri/Divrey Moşe* adlı bölümde İsrailoğulları'nın ahde sadık kalamayacakları, komşu kavimlerin kötü özelliklerini alacakları, putlara tapacakları ve bu yüzden de cezalandırılıp lanetlenecekleri ifade edilir (IQ22 1:1-10/Vermes, 1997, s. 537-538). Essenîler'in kullandığı metin olması dolayısıyla olsa gerek, burada söz konusu mezhebin propagandası yapılarak bu kaynağın *Pseude-Moses*

diye isimlendirilen ve Hz. Musa'ya atfedilen başka bir bölümünde ise bu mezhebe mensup olanların ilahi lanetten kurtulacakları ve doğru yoldan hiç ayrılmayacakları ifade edilmiştir (4Q390 1:5-10/Vermes, 1997, s. 543-544).

Sonuç

Ahit olgusu Yahudilikte Tanrı ile insanlık arasındaki bağı ve din algısını teşkil eder. İlk insandan itibaren Tanrı ahitleşmiş, emirlerini ve yasaklarını iletmiş, bunlara uyulmasını istemiştir. İnsanlık ahit vasıtasıyla Tanrı hakkında bilgi edinmiş, Tanrı'yı tanımış ve yaşamlarını sürdürürken hangi kurallara uyacakları şeklindeki ilahi iradenin ne olduğunu öğrenmişlerdir. Ahit olmadan bunlar mümkün olmadığı gibi Tanrı ilk insan olan Hz. Âdem'den itibaren insanlıkla bu bağlantıyı kurmuştur. Hz. Âdem ile yapılan ilk ahdin daha cennetteyken, yaratılıp canlı hale gelmesinden birkaç saat sonra yapıldığı, dolayısıyla insanlık tarihinde Tanrı ile insan, yaratan ile yaratılan arasında ahit bağının olmadığı bir gün bile olmadığı düşünülmektedir. Yahudilikteki Hz. Âdem ile yapılan bu ahit bağı inanışı ile İslamiyette "kalı bela" sahnesi şeklinde tasavvur olunan Tanrı'nın tüm insanlığa hitap edip iman etmeleri üzere onlardan birebir söz aldığı şeklindeki inanış arasında teorik düzlemde benzerlik tasavvur edilebilir.

Yahudiliğe göre dört müstakil ahit bulunmaktadır ve diğer ahitler onların teyidi mahiyetindedir. Hz. Âdem ve Hz. Nuh ile yapılan ahitler genel ve evrensel olup tüm insanlığı muhatap almaktadır. Dikkat edilmelidir ki bu iki peygamber insanlık soyunun atasıdır; Hz. Âdem ilk insan olması sebebiyle, Hz. Nuh ise tufandan sonra insan türünün başlangıcıdır. Evrensel ahitler vasıtasıyla tüm insanların kurtuluşa erebileceği doktrini, Yahudilikte yayımlacılık pratiğinin gelişmemesinin sebebi olarak görülebilir. İnsanlar Nuh ahidine uyarak ve bu ahit çerçevesinde verilmiş ahlaki ilkelere uyarak yaşamlarını ilahi irade doğrultusunda geçirebilirler. Bu yaklaşım etnik zeminde teşekkül eden Yahudiliğin dini zemine geçişi sırasında karşılaştığı değişim sorunlarına cevap olarak üretilen bir formül olarak görülebilir. Yahudiliğin erken dönemlerdeki fikriyatından tevarüs edilen biyolojik aidiyet vurgusunu silemeyen din bilginleri, bu söylem ile kurtuluş için biyolojik aidiyetin olmazsa olmaz olmadığını söyleyerek, kendi dönemlerinde oluşan teolojik yaklaşımdaki değişikliğin asırlar boyunca süregelen teolojik yaklaşıma muhalif olmadığını ifade etmek istemişlerdir. Tüm insanlığı kapsayan

bu iki evrensel ahdin yanında, sadece Yahudilere özel olmak üzere iki ahit daha yapılmıştır. Hz. İbrahim ve Hz. Musa ile yapılan ahitler sadece İsrailoğulları'na, Yahudilere özel ahitlerdir. Bu ahitler vasıtasıyla İbrani kavmi etnik bir varlık kazanmış, kültürel ve teolojik bağlar ile birbirine bağlanmış ve sonradan Yahudilik adlı din teşekkül etmiştir. Yahudiliğin etnik merkezli bakış açısının geçerli olduğu erken dönemlerde bu ahitler sadece İsrailoğulları'nın yani biyolojik bağ ile onlara ait olanların kurtuluşuyla sınırlı iken M.Ö. II. yüzyıldan itibaren bu yapıya mensubiyet biyolojik bağdan inanç bağına geçmiş, bu dönemden itibaren dini yönüyle temayüz eden Yahudilik diğer kavimlere de açık hale gelince kurtuluş inanç eksenli değerlendirilmiştir. Bununla da ahit toplumu olmak için artık İsrailoğulları kabilelerinden birine mensubiyet gerekmeyp onların inandığı gibi inanan, yaşantısını onlar gibi sürdüren herkes ahit toplumunun bir üyesi olma imkânına kavuşmuştur. Bu açıdan, Yahudilikte ahit olgusunun içeriğinin genelden özele doğru bir gelişim süreci geçirdiğini, ne var ki etnik sınırlarla kuvvetlendirilmiş bu sürecin pek de başarılı olmayınca tekrardan bu sınırları kaldırıp ötekilere açılarak etnisite merkezli sıkışıklık durumunu inanç merkezli doktrini benimseyerek aşmaya çalıştığı ifade edilebilir. Ne var ki etnisiteye dayalı olarak oluşan teolojik yorumlar bu sıkışıklığın giderilmesini tam olarak başaramamış, seçkin bir perspektiften hareketle genelin içerisinde özel alan tasavvur etmiş ve seçilmişlik ilkesini benimsemiştir. Bu durum, sadece Yahudileri kapsayan özel ahit yaklaşımını ile tüm insanlığı kapsayan evrensel ahit yaklaşımını karşı karşıya koymuştur. Bu çarpıklığı fark eden din bilginleri soruna çözüm bulma adına ilahi kurtuluşun Yahudilere özel ahit üzerinden, diğerleri için de evrensel ahit üzerinden ulaşacağı vurgulanmıştır.

Ahitleşme Yahudi teolojisinde en temel paradigmalardan biri olup pek çok kavram ve inanışlar bu düşüncenin üzerine inşa edilmiştir. İçerisinde Tanrı'nın bulunduğu inanan ahit sandığı, bu sandığın muhafaza edildiği ahit çadırı, ahitleşmenin şartlarının yazıldığı ahit levhaları gibi kavramlar, ahit olgusundan türemişlerdir. Bunun yanı sıra, Yahudiliğin en başlıca doktrinlerinin temelinde de ahit anlayışı yatmaktadır. Bu bağlamda söz konusu doktrinleri var kılan, özel ahitlerdir. Tanrı'nın diğer kavimlerle değil de Yahudilerle ahitleştiği inancı, seçilmişlik doktrininin dayanağı işlevini görmüştür. Vaat edilmiş topraklar doktrininin dayanağı, Tanrı'nın Hz. İbrahim ile ahitleşip söz konusu bölgeyi ona ve soyundan gelenlere vermesi

inancıdır. İlahi kurtarıcı Mesih vasıtasıyla kurtuluş doktrininin dayanağı, Tanrı'nın ahitleştiği kavmi asla yarı yolda bırakmayacağı ve tarihin bir döneminde mutlaka müdahalede bulunarak onları kötü durumdan kurtaracağına duyulan güvendir. Hatta Yahudi din bilginleri tarih boyunca yaşadıkları musibetleri sorgulamaya kalkıştıklarında ilk ele aldıkları tema ahit düşüncesi olmuştur. Görüldüğü üzere, bu ve benzeri doktrinler organik şekilde ahit düşüncesi ile bağlantılı olup ondan beslenirler ve buradan, şayet ahit düşüncesi olmasaydı tüm bu doktrinlerin ortaya çıkmayacağı sonucu çıkmaktadır. Bu açıdan, ahit düşüncesinin Yahudiliği var kılan en temel doktrin olduğu iddiası gerçeğe muhalif görünmemektedir. Ahit ilişkisinin sonsuza kadar süreceği kabul edilmesi dolayısıyla Yahudilerin ahde sadık olup olmamaları ahdin sonlanması bağlamında ehemmiyetli görülmemiştir. Din bilginleri tarih boyunca yaşadıkları çeşitli sorunları ahde sadık olmadıkları için uğradıkları uyarı ve terbiye olarak nitelemişlerdir. Çünkü kendi seçilmişlik, özel olma statüsünü ontolojik bir değer olarak gören Yahudilikte Tanrı'nın kendilerini zaten ahitleşmek için yarattığı ve ahdini kırmayacağı kabul edilmiştir. Bu yüzden, Yahudiler ahde sadık olmadıklarında Tanrı'nın onlarla ahdini sonlandırmak yerine çeşitli vesilelerle ikaz ettiğine, onları hizaya getirerek ahdini sürdürdüğüne inanılır.

KAYNAKÇA

- Adam, B. (1997). Yahudiliğin Hristiyanlığa ve İslam'a bakışı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (37), 333-358.
- Adam, B. (2000). Yahudilikte Din Kavramı ve Din Anlayışı, *Dinler Tarihi Araştırmaları*, (2), 129-134.
- Atlas, S. (1978). *Netivim ba-miṣpat ha-İvri*, ha-Akademiyah ha-Amerikanit le-madaey ha-Yahadut.
- Avery-Peck, A. J. (2005). Covenant. *The Encyclopaedia of Judaism* (I, s. 136-151) içinde. Brill.
- Bindman, Y. (1995). *Torah ethics for non-Jews: the seven colors of the rainbow*, Resource Publications.
- Braude, W. G. (1940). *Jewish proselytizing in the first five centuries of the common era: the age of the Tannaim and Amoraim*, Brown University Press.
- Dallen, M.E. (2003). *The Rainbow Covenant: Torah and the seven universal law*, Lightcatcher Books.
- Davies, W.D. (1967). *Paul and Rabbinic Judaism: some rabbinic elements in Pauline theology*, Harper and Row.
- Day, J. (2003). Why does God 'establish' rather than 'cut' covenants in the Priestly source?. Covenant as context: essays in honour of E.W. Nicholson (s. 91-109) içinde. Oxford University Press.
- Dunn, J. (2001). Judaism and Christianity: one covenant or two. Covenant theology: Contemporary approaches (s. 33-55) içinde. Paternoster Press.
- Eichrodt, W. (1961). *Theology of the Old Testament*, (J. Baker, çev.). The Westminster Press, I-II.
- Elazar, D. J. (1995). *Covenant and polity in Biblical Israel: Biblical foundations and Jewish expressions I: The Covenant Tradition in Politics*, Transaction Publishers.
- Freedman, D.N. (1964). Divine commitment and human obligation: the covenant theme. *Interpretation*, (18), 419-431.
- Freeman, G. (1977). *The Rabbinic understanding of covenant as a political idea*, Center for Jewish Community Studies.
- Gakuru, G. (2000). *An inner-Biblical exegetical study of the Davidic covenant and the dynastic oracle*, The Edwin Mellen Press.
- Ginsburgh, Y. (5767/2006). *Kabbalah and the meditation for the nations*, (ed. Moshe Genuth), Gal Einai.
- Goldingay, J. (2003). Covenants and nature: A response to Steven Clark. Covenant as context: essays in honour of E.W. Nicholson (s. 21-32) içinde. Oxford University Press.
- Grabe, P. J. (2006). *New covenant, new community: the significance of Biblical and Patristic*

- covenant theology for contemporary understanding*, Paternoster Press.
- Gürkan, S. L. (2009). *The Jews as a Chosen People: tradition and transformation*, Routledge.
- Hahn, S. (2005). Covenant in the Old and New Testaments: some current research (1994–2004). *Currents in Biblical Research* (III: 2), 263-292.
- Hasanov, E. (2015). *Nuh Kanunları ve Nuhilik*, İSAM Yayınları.
- Hasanoğlu, E. (2018). *Temel kaynaklar ışığında Gerut: Yahudiliğe geçiş*, Divan.
- Ibn Ezra, A. (1988). *Ibn Ezra's Commentary on the Pentateuch*, (H. N. Strickman, A. M. Silver, çev.). Menorah Publishing Company.
- Kalluveetil, P. (1982). *Declaration and Covenant: A Comprehensive Review of Covenant Formulae from the Old Testament and the Ancient Near East*, Biblical Institute Press.
- Kirşenbaum, A. (1975). Ha-Berît 'im Bney Noah mul ha-berît ba-Sinay. *Dine Yisrael*, (6), 31-48.
- Leibowitz, N. (1972). *Studies in the Book of Genesis: in the context of ancient and modern Jewish Bible commentary*, (A. Newman, çev.). World Zionist Organization.
- Lipman, E. J. (1974). *The Mishnah: oral traditions of Judaism*, Schocken Books.
- Lopez, R. (2003). Israelite covenants in the light of the Near Eastern covenants-I. *Chafer Theological Seminary Journal*, (9), 92-111.
- McCarthy, D. J. (1973). *Old Testament Covenant: a survey of current opinions*, Basil Blackwell.
- Mekilta de-Rabbi Ishmael* (1976). (J. Z. Lauterbach, çev.). Jewish Publication Society of America.
- Mendenhall, G. E. (1962). Covenant, *The Interpreter's Dictionary of the Bible: an illustrated encyclopedia* (I, s. 714-723) içinde. Abingdon.
- Midrash Rabbah* (1939). (ed. H. Friedman ve Maurice Simon). Soncino Press.
- Midrash Tanhuma* (1989). (ed. S. Buber). (J.T. Townsend, çev.). Ktav Publishing House.
- Novak, D. (2005). *The Jewish social contract: An essay in political theology*, Princeton University Press.
- Pesikta de Rab Kahana: Rab Kahana's compilation of discourses for Sabbaths and Festal Days* (2002/5762). (2. Baskı). (W. G. Braude ve I. J. Kapstein, çev.). Jewish Publication Society of America.
- Pirke de Rabbi Eliezer* (1965). (G. Friedlander, çev.). Hermon Press.
- Poole, D. (1992). *The history of the covenant concept from the Bible to Johannes Cloppenburg: De Foedere Dei*, Melen Research University Press.
- Rambam, *Mişne Tora*. (<https://mechon-mamre.org/i/e509.htm>, erişim tarihi: 22.12.2022)

- Ramban, (1973). *Ramban-Nachmanides, Commentary on the Torah*, [R. Charles B. Chavel, çev.]. Shilo Publishing House.
- Rashi, (1999). *The Torah with Rashi's Commentary*, (R. N. Scherman, R. M. Zlotowitz, çev.). Mesorah Publications.
- Scharbert, J., (1997). *Alah. Theological Dictionary of the Old Testament* (I, s. 261-266) içinde. Eerdmans Publishing.
- Schiffman, L. H. (2010). *Qumran and Jerusalem: studies in the Dead Sea scrolls and the history of Judaism*, Eerdmans Publishing.
- Schultz, P. J. (1981). *Judaism and the Gentile faiths: comparative studies in religion*, Associated University Presses.
- Segal, A. F. (1987). *The other Judaisms of late antiquity*, Scholars Press.
- Sidur Kol Yaakov: The Complete Artscroll Siddur: Nusach Ashkenaz* (2000). Mesorah Publications.
- Sifre to Numbers: an American translation and explanation* (1986). (ed. J. Neusner). Scholar Press.
- Sifre: a Tannaitic commentary to the Book of Deuteronomy* (1986). (R. Hammer, çev.). Yale University Press.
- Silberman, L. H. (1971). Chosen people, *Encyclopaedia Judaica* (IV, s. 669-670) içinde. Keter Publishing House.
- Simian-Yofre, H. (1997). 'wd. *Theological Dictionary of the Old Testament* (X, s. 495-515). Eerdmans Publishing.
- Sinanoğlu, M. (1998). Eski Ahid ve Kur'an-ı Kerim'de Sina Vahyi. *İslam Araştırmaları Dergisi*, (2), 1-22.
- Steinmetz, D. (2008). *Punishment and freedom: the Rabbinic construction of criminal law*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Stern, S. (1994). *Jewish identity in early rabbinic writings*, Brill.
- Strong, J. (1990). Covenant. *The New Strong's Exhaustive Concordance of The Bible* (229) içinde. Thomas Nelson Publishers.
- The Babylonian Talmud* (1978). (ed. Rabbi Epstein). The Soncino Press.
- The Jerusalem Talmud: a translation and commentary* (2008). (ed. Jacob Neusner), Hendrickson Publishers.
- The Mishnah* (1992). (H. Danby, çev.). Oxford University Press.
- The Tosefta* (1986). (ed. J. Neusner, R. S. Sarason). Ktav Publishing House.
- The Zohar* (2. Baskı). (1984). (ed. H. Sperling, M. Simon, P. P. Levertoff). The Soncino Press.

- Vermes, G. (1997). *The complete Dead Sea Scrolls in English*, Penguin Books.
- Von Rad, G. (2001). *Old Testament theology: the theology of Israel's historical traditions*, Westminster John Knox Press.
- Weinfeld, M. (1997). Berit, *Theological Dictionary of the Old Testament* (II, s. 253-279) içinde. Eerdmans Publishing.
- Weinfeld, M. (1971). Covenant. *Encyclopaedia Judaica* (V, s. 249-253) içinde. Keter Publishing House.
- Weiss, S. (Ed.). (2005). *Insights of Rabbi Joseph B. Soloveitchik: discourses on fundamental theological issues in Judaism*, Rowman Littlefield.
- Wilf, S. (2008). *The law before the law*, Lexinton Books.

Extended Abstract

The idea of covenant was widespread in ancient Near Eastern culture. In the law tablets of Hammurabi, Lagash, Urnammu and etc. which are found in archaeological researches, it was recorded that these rules had been given as a result of a covenant. Therefore, it was determined that the history of the concept of covenant in the region dates back to the 3rd millennium BC, according to these archeological findings. The concept of covenant has found a crucial place in Judaism also, which reflects the intellectual structure and culture of the region and maintains its intellectual heritage formed over the centuries.

According to Judaism, the concept of covenant is a central concept which is accepted to exist since the beginning of the history. This approach asserts that from the first human being there was a covenant between God and him. In this respect, the covenant places the human species in a privileged position with the idea that among other creatures it was only himself to be chosen as the addressee. Although human beings have failed to fulfil the conditions of the covenant over time, God did not give up on them and by making new covenants aimed to strengthen the bond. This fact that covenants were repeated reveals that it was God Himself who wants to maintain this privilege granted to the human species. Therefore, the first feature of the covenant phenomenon is to provide a privileged status to the humankind.

According to Judaism, there are two types of covenant, general and special. The first covenant began with Adam, the first human being. It was renewed with Noah after the Flood. Noahic covenant was the second in history. These two are general covenants and they address all humanity. However, in the course of time, God thought that it would be more appropriate to make a covenant with only one group of mankind. So, He made a covenant with Abraham and repeated it with his son Isaac and grandson Jacob. After these covenants, the covenant bond was kept restricted only to their descendants. In a way, the covenant bond was monopolized only by the Jews and went on just special to them. In the following periods, when the Jews went astray, God constantly sent prophets and renewed the covenant. So, by making these special covenants God established a bond with the Jews in particular and chose them among human beings just as He did the same by the general covenantal bond making the human species over other creatures.

In Judaism, the covenant is the relationship between God and man and it is the concept that constitutes the backbone of religion. It is accepted that the contact between God and humanity is shaped through the covenant. According to this approach, the covenant is a kind of revelation. The covenant is God's introduction of Himself and the declaration of the divine will to humankind. Without the covenant, man cannot know God, nor can he know how to live in the direction which God commanded as true. The principles given within the framework of the covenant are religious rules that people must obey. Through the covenant, man is bound to God and the foundations for a harmonious coexistence are laid. It has been argued that as long as the parties to the covenant continue to exist, this bond between them will also continue. Therefore, the covenant is accepted as eternal. When the Israelites went astray and did not keep the covenant, God did not end His covenant with them. On the contrary, He tried to keep them within the framework of the covenantal bond by warning them with various punishments.

The covenant is a phenomenon on which the essential religious beliefs and doctrines of Judaism are built. The doctrine of the Promised Land is based on the assumption that the land between Euphrates and Nile was given to Abraham within the framework of the covenant. The doctrine of election derives from the idea that God chose only the Jews among other nations and addressed to them to make a covenant with them. The doctrine of the Messiah, the divine savior, is also based on the idea of covenant.

Since the Jews believe that they were bound to God by a covenant, they assumed that God never abandoned them and the calamities they experienced were atonement for their mistakes. They believed that these calamities would not be permanent and God Himself would intervene in history by sending a savior to rescue them from the adversities they had experienced. Due to the predominance of the concept of covenant, religious jargon has also been shaped around this concept. Concepts such as the tent of the covenant, the plates of the covenant, the ark of the covenant, etc. have always been embodied on the axis of the covenant concept. The fact that Jewish sacred book is called the Old Testament by Christians should also be seen as a sign that this concept is decisive.

In the Jewish holy scriptures, there are used several words to express the concept of covenant, such as "berit", "edut" and "alah". Among them, only the "berit" has meanings of covenant, alliance, agreement and it was used in its literal meaning. The word "berit" occurs 286 times in the sacred texts and is used both to express commercial, military, etc. agreements which are between people and besides this it also to express the covenant between God and man. The use of this word with the word "shalom", which means complete, whole, peace, etc., in the phrase of "berit shalom" is semantically intended to emphasize the harmony between God and man and draws attention to the organic wholeness between these two parts. Again, by this concept it emphasizes the incompleteness and lackness in the absence of a covenant. In the rabbinic literature when "berit" is used with the definite article in the form of "ha-berit" and takes more specific meaning. In this case, the word refers only to the covenant made with the Jews at Sinai, to the Torah given within the framework of this covenant, to the circumcision as a symbol of Judaism and the oral Torah which is aimed to strengthen the hand of the Pharisees against other sects. The other two words are metaphorically used in the sense of covenant. The word "edut", which occurs 46 times in the sacred texts, literally means witness and testimony. As the presence of witnesses in the covenant-making process was considered necessary for the validity of the covenant, the word took the sense of covenant and was used in this meaning, being an essential element of it. In the sacred book "edut" is generally used in the phrases such as "tables of the covenant/ luahot ha-edut", "ark of the covenant/ aron ha-edut", "tent of the covenant/ ohel ha-edut" etc. The last word "alah", which literally means cursing and damnation, was used 36 times in the sacred texts. It's metaphorical meaning refers to the fact that anybody does not follow the truth would be subjected to a divine curse, which God would punish him in a disputed matter of agreement among people.

Within the framework of the covenant which was made with the first man, Adam, six rules were given. These include prohibitions against worshipping idols, cursing against God, murder, adultery and sexual immorality, theft and the obligation to establish courts of justice. When the covenant was made with Noah after the Flood, these rules were repeated subsequently and they were added the rule of not to eat flesh torn from a living animal. In today's literature, these rules are known as the seven laws of Noah or Noachide Laws. As the covenants made with Adam and Noah were general covenants, these rules are considered to be binding on all humanity. With Abraham, the covenant was specialized and limited to him and his descendants only. Since the covenant continued only with his descendants, this situation gave birth to the Jewish ethnicity and by this way Hebrew race appeared on the stage of history. Therefore, according to Judaism, the first Jew was Abraham, who was the addressee of this special covenant. Within the framework of the covenant made with Moses on Mount Sinai, the Torah was given and the covenant reached its peak in the religious context. Therefore, according to Judaism, the covenant is considered the phenomenon which brings this ethnic and religious community into existence.

Çağdaş Türk Edebiyatında Bir Ütopya: “Balık İzlerinin Sesi” Romanında Halk Kültürü Unsurları

A Utopia in Contemporary Turkish Literature: Elements of Folk Culture in the Novel “The Sound of Fish Tracks”

Doğu ÖZKAN

Uludağ Üniversitesi, Bursa, TÜRKİYE,

ORCID: 0000-0001-7306-6260, doguozkan1992@outlook.com

Geliş Tarihi: 13/07/2022 - **Kabul Tarihi:** 13/09/2022

DOI: 10.55205/jocsosa.12202255

ATIF: Özkan, D., (2022). Çağdaş Türk Edebiyatında Bir Ütopya: Balık İzlerinin Sesi Romanında Halk Kültürü Unsurları. Cihannüma Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi, 1 (2), 69-94.

Öz

Halk, belirli bir gelenek içerisinde bir arada yaşayan ve aynı kültür özelliklerine sahip insanların oluşturduğu topluluktur. Halk bilimi, bir arada yaşayan ve ortak bir kültüre sahip halkın oluşturduğu maddi ve manevi kültürel unsurları inceleyen bir bilimdir. Halk bilimi çatısı altında değerlendirilen halk edebiyatı ise, ait olduğu toplumun duygu ve düşüncelerini sözlü ya da yazılı ürünlerle yansıtan halk bilimi dalıdır. Halk bilimine ait pek çok unsurun edebî ürünlerde yazarlar tarafından fazlaca kullanıldığı görülür. Eserlerinde kültürel unsurlara yer veren yazarlardan biri de Buket Uzuner'dir. Bu çalışmada Buket Uzuner'in Balık İzlerinin Sesi adlı romanı halk bilimi unsurlarının varlığı açısından incelenecektir. Çalışmada, doküman analizi yöntemi kullanılarak yazarın eserindeki halk bilimi unsurları tek tek fişleme yöntemi ile kayıt altına alınmış ve tespit edilen unsurlar ilgili başlıklar dahilinde sınıflandırılmıştır. Halk edebiyatı bölümünde; deyimler, yeminler, alkış kargış ve dua gibi pek çok unsura yönelik metin örnekleri tespit edilir. Halk bilimi bölümünde de hayatın geçiş dönemleri, halk bilgisi, törenler ve kutlamalar, inanışlar, halk çalgıları, giyim-kuşam, halk sanatları ve zanaatları, halk mimarisi, halk mutfağı ve diğer unsurlar olmak üzere çeşitli alt başlıklara yer verilir. Yapılan araştırma neticesinde de Buket Uzuner'in incelenen eserinin kültürel unsurlar bakımından oldukça zengin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Buket Uzuner, Halk, Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Halk Kültürü

Abstract

A people is a community living together in a certain tradition and having the same cultural characteristics. Folklore is a science that examines the material and spiritual cultural elements formed by the people living together and having a common culture. Folk literature, which is a branch of folklore that reflects the feelings and thoughts of the society to which it belongs, through oral or written

products. It is seen that many elements of folklore are used extensively by authors in literary products. Buket Uzuner is one of the authors who include cultural elements in her works. In this direction, Buket Uzuner's novel, *The Voice of Fish Traces*, is analyzed in terms of the presence of folklore elements. In the study, using the document analysis method, folklore elements in the author's work are recorded one by one with the filing method and the identified elements are classified under the relevant headings. In the folk literature section, examples of texts for many elements such as idioms, oaths, applause and prayer are determined. In the folklore section, there are various sub-titles such as transition periods of life, folklore, ceremonies and celebrations, beliefs, folk instruments, clothing, folk arts and crafts, folk architecture, folk cuisine and other elements. As a result of the research, it is concluded that the studied work of Buket Uzuner is quite rich in terms of cultural elements.

Keywords: Buket Uzuner, Folk, Folklore, Folk Literature, Folk Culture.

GİRİŞ

Halk bilim, bir toplumun bütün kültürel öğelerini araştıran, toplayan ve bilimsel yollarla inceleyen bir bilim dalıdır (Örnek, 2000: 15). Halk biliminin kapsamına giren tüm ürünler halk kültürü ve halk edebiyatı alt başlıklarıyla ele alınır. Bu ürünler Çağdaş Türk edebiyatında da kendisine yer bulur. Halk edebiyatı kaynaklarından ve halk dilinden yararlanmak, halkın yaşantısına ve halk kültürüne ait birçok ürün eserlerde karşımıza çıkar (Çobanoğlu, 2012: 3, Artun, 2015:5).

Edebî eserler eğitici özelliği olan türler olarak kabul edilir (Parla, 2018: 9). Edebiyatın toplumla olan sıkı bağı düşünüldüğünde geçmişe ait olan bu unsurlar edebî türler içine yansıtılarak nesilden nesile aktarılır (Taşcıoğlu, 2012:141). Özellikle roman ve hikâye yazarları eserlerinde halk kültürüne ait pek çok unsura yer verir. Çağdaş Türk edebiyatı yazarlarından biri olan Buket Uzuner de eserlerini bu anlayışla kaleme alan yazarlardan biridir.

Çağdaş Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan Buket Uzuner eserlerinde halk bilimine ait unsurlara bolca yer verir. Roman ve hikâyelerinde modern bir atmosfer oluşturma çabası güden yazar, eserlerinde modern ile geleneğe ait unsurları bir arada kullanılır. Bu ikilik onun dil ve anlatımına, üslubuna, topluma ayna tutmasına ve karakterlerini gerçek hayatın içerisinden seçmesine zemin hazırlar.

Buket Uzuner'in romanındaki halk bilimi unsurları bu çalışmanın konusunu teşkil eder. Bu çalışmada, Buket Uzuner'in romanında yer alan halk kültürü ve halk bilimi unsurları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma, Buket Uzuner'in eserlerinden olan *Balık İzlerinin Sesi* adlı romanı ile sınırlıdır.

Çalışmada, Buket Uzuner'in romanındaki halk edebiyatı unsurları ile halk kültürü unsurları ayrı ayrı açıklanmaya çalışılacaktır. Diğer yandan halk edebiyatı ve halk kültürü kavramları alt başlıklar hâlinde tanımları ve eser içerisinden sunulan örnekler ile ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Eserlerinde her türden konuyu işleyerek farklı kurgular oluşturan Buket Uzuner, roman ve hikâyelerinde sade bir dil kullanır. Olayları aktarmak için farklı tekniklere başvurması onun eserlerinin diline de yansır. Zaman zaman mahallî söyleyişlere yer vermesi dil ile birlikte sosyal ortamın da yansıtılmasını sağlar. Yazarın, karakterleri, toplumsal dokuyu oluşturan kişiler arasından seçmesi durumu, toplumsal değerleri göz önünde bulundurmasıyla yakından ilgilidir. Ayrıca, toplumda yaşanan politik dönüşümlere de yer veren yazar, bu hususta bireyi merkeze alarak bireyin toplumsal dönüşüm içerisindeki rolünü belirler.

Çalışmanın planı ilk olarak söz konusu olan eserin yani romanın okunması, fişlenmesi, elde edilen malzemelerin tasnifi ve elde edilen verilerin halk bilimi unsurları bakımından yorumlanması şeklinde oluşturulmuştur.

Çalışma; giriş, ana bölüm ve sonuç olmak üzere üç bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölüm giriş kısmıdır. Bu bölümde; makalenin konusu, amacı, kapsam ve sınırlılıkları, çalışmanın modeli, yöntemi, tekniği ve çalışma esnasında izlenen yol aktarılmıştır. Çalışma konusunun kapsamı gereği halk, halk bilimi, halk kültürü ve halk edebiyatı terimleri ile ilgili tanımlamalar yapılarak kavramsal çerçeve oluşturulmuştur.

Birinci bölümde; roman, halk kültürü unsurları bakımından incelenir. Bulunan öğeler; halk edebiyatı ürünleri, hayatın geçiş dönemleri, halk bilgisi, törenler ve kutlamalar, inanışlar, halk çalgıları, giyim-kuşam, halk sanatları ve zanaatları, halk mimarisi, halk mutfağı ve diğer halk bilimi unsurları başlıkları ile Buket Uzuner'in *Balık İzlerinin Sesi* adlı romanındaki halk bilimi unsurları ilgili ana ve alt başlıkları şeklinde ele alınmıştır.

Araştırma sonucunda Buket Uzuner'in eserindeki deyim, yemin, alkış kargış, dua, doğum, evlilik, ölüm, halk ölçüsü, halk taşkıtları, hitap, nida, argo ve adlandırmalar olmak üzere birçok halk edebiyatı ögesi ile halk bilimiyle ilgili pek çok unsur tespit edilir. Çalışmada, eser incelemesinden elde

edilen ilgili konu başlıkları ve alt başlıklar hakkında kısaca bilgi verildikten sonra eser içerisinde verilen örnek cümlelerle konu desteklenmiştir.

Sonuç bölümünde; halk kültürüne olan katkısı çeşitli yönlerden irdelenmeye çalışılan yazarın, modern bir çizgi üzerinde ilerleyen çağdaş bir sanatçı olması da dikkate alınarak, eserinde modern ile geleneği bir arada kullanması ve bu unsurları bir terkibe ulaştırma gayreti açık bir şekilde görülmüştür.

HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

Halk Edebiyatı

Deyimler

“Türkçe Sözlük”te “deyim” genellikle kalıplaşmış bir ifade, gerçek anlamından az **çok farklı, sabit** bir anlamı olan bir ifade olarak açıklanır (TDK, 2011: 651). Elçin’e (2000: 642) göre deyimler asıl anlamlarından uzaklaşan ve yeni kavramlar oluşturan kalıplaşmış kelimelerdir. İki veya daha fazla kelimedenden oluşan bir dilsel anlatım türü olan bu kelimeler, duygu ve düşüncelerimizi önemli bir şekilde ifade eden isimler, sıfatlar, zarflar, basit ve birleşik fiiller ile birlikte gramer unsurlarıdır.

Deyim, bir kavramı, durumu, düşünceyi ve olayı özetleyen genellikle gerçek anlamının dışında kullanılan ve kendi bünyesinde farklı anlam derinliği barındıran kalıplaşmış ifadelerdir. Kendine özgü bir söylem tarzına sahip olan deyimler, atasözleri gibi kalıplaşmış yargılardır. Kısa ve özlü anlatım tekniği onun en önemli özelliklerinden birisidir. Deyimlerin amacı ise, kendine has özel bir anlatım kalıbı ile ifadenin çarpıcı bir şekilde, kulağa daha hoş hâle getirilmesidir (Kaya, 2007: 234).

Günlük hayatta sıkça kullanılan deyimler, duygu ve düşünceleri dile getirmede başvurulan kalıplaşmış sözcükler olduğu gibi incelenen eserde de bolca kullanılır:

“...Daha çok genç yaşlarda **baş gösteren** bir rahatsızlık çekmesi söz konusu oluyor” (BİS, s.17).

“...Romain Gary’nin neredeyse **avaz avaz bağırдыğı** bu son sözcükler kimsenin ilgisini çekmemiştir” (BİS, s.19).

- “Tanımlanması güç bir **hüzün çöktü** içime...” (BİS, s.20).
- “Beni herkesten fazla **düş kırıklığına** uğratan...” (BİS, s.30).
- “Herkes tamamen **kulak kesilmiş**, dinliyordu” (BİS, s.30).
- “Zaman zaman bana çene çalmak için uğradığı oluyordu” (BİS, s.31).
- “...Bir hemşire ciddi ve anlamsız yüzüyle **tepemizde bitmişti**” (BİS, s.52).
- “**Gözlerime inanamadım**” (BİS, s.53).
- “...Benimse **dilim tutulmuştu**” (BİS, s.71).
- “Haber verince, **yüreğim yerinden fırladı**...Ciddi olmaya çalıştım...**Su-ratımı astım**...Kapı çalındı; bir kısa, bir uzun. **Göz göze geldik**” (BİS, s.75).
- “...Tanışmaya **can atıyordum**” (BİS, s.76).
- “...**Akıl erdiremeyen** bir bakış fırlattı” (BİS, s.77).
- “...Biraz **içim sızladı**” (BİS, s.78).
- “Onun **başına çıkılamaz zekâsı**...” (BİS, s.94).
- “...Cyrano’nun **kulağına bir şeyler fısıldadı**” (BİS, s.131).
- “...Yine **dilimi tutamamıştım**” (BİS, s.142).
- “...**Dondum kaldım**” (BİS, s.153).
- “...Yüzyıllarca **kırıp geçirmişler**” (BİS, s.163).
- “...**Aklım başımdan gitti**” (BİS, s.197).
- “...**Başlarına** rezalet bir çorap örmüş” (BİS, s. 210).

Uzuner, *Balık İzlerinin Sesi* eserinde sıklıkla deyimlere başvurmuştur. Eserde kullanıldığı görülen deyimler anlatımı kuvvetlendirmesinin yanında karakterlerin duygu ve düşünceleri hakkında okuyucuya bilgiler vermektedir. Ayrıca eserde deyimlerin kullanımı anlatılmak istenen olayları da pekiştirmektedir.

Yeminler

Arapça’daki “yemin” sözcüğü ile aynı anlama gelen “ant” kelimesi “Türkçe Sözlük”te, Tanrı’ya itirafta bulunarak veya aziz olarak bilinen biri üzerine yemin ederek bir olayın teyidi; kendi kendisine söz vermek, ahit şeklinde tanımlanmıştır (Komisyon, 2005: 104). “Ant içmek” ise şöyle tarif edilir: bir şeyi yapma ya da yapmama sözü (Komisyon, 2005: 104). Yapılan

tariflerden hareketle, kelimeye kutsal bir değer atfedildiği için, söz konusu olguyla geleneksel inanışların sıkı sıkıya bağlı olduğu görülür.

Eski Türk geleneklerinden beri süre gelen “ant motifi”, Türk Kültür çevrelerinde yapılan araştırmalar neticesinde ulaşılan bilgilere göre yazılı olarak bulunduğu gibi bireysel olarak da ant içme şekillerine rastlanır. Bu motif üzerinden kişinin verdiği sözü gerçekleştirmemesi, sözünde durmaması, yalan söylemesi hâlinde kısaca lanetlenmesi istenir. Bu bilgiler ışığında ant kelimesinin, Türk kültür çevrelerinde yaygın olarak kullanıldığı ifadesine varılabilir (Durmuş, 2009: 98).

İncelenen romanda, yemin ifadelerine çok yer verilmesi de bazen karakterlerin sohbetleri esnasında geçen yemin söylemleri aşağıdaki gibidir:

“...Bazı şeyler üstüne **yemin ettiriyor** ve bu yemini tutamıyorsun” (BİS, s.37).

“...Tadını çıkartmam konusunda **söz istedi** benden, diye mırıldandım” (BİS, s.37).

“Anlamıyordum işte! **Şeytan çarpsın** ki, tek bir şey anlamıyordum!..” (BİS, s.59).

Türk kültüründe önemli yeri olan yemin cümleleri Uzuner’in eserinde kısıtlı da olsa kullanılmıştır. Yemin olgusu eserde, ‘yemin’, ‘söz’ ve ‘şeytan çarpsın ki’ kelimeleri ile aktarılmıştır. Karakterler bu cümlelerle söylemini kuvvetlendirmiş ve okuyucuyu ikna etme yoluna gitmiştir.

Alkış Kargış

Eski Türkçe’de *alka-* (övmek, methetmek); *karga-* (*beddua etmek*) fiillerinden türetilen alkış ve kargışlar sözlü geleneğin bir ürünü olarak varlığını daima sürdürür (Gabain, 2000: 260; Ergin, 1997: 271).

L. Sami Akalın, “Türk Dilek Sözlerinde Alkış ve Kargışlar” adlı kitabının ön sözünde, Türk folklorunun, toplumda geçirdiği evrim dönemlerinden her birisinden bir iz taşıdığı belirtilmektedir. Kültür tarihimizin derinliklerinden gelip hâlâ varlıklarını sürdürmeye devam eden alkış kargışlar zaman içinde değişime uğrayarak dönüşür. Fakat, toplum tarafından kabul görmeyip etkisini yitirenler olduğu gibi çarpıcı söylenişlerini koruyanların da olduğu görülür.

Alkış ve kargışlar; öfke, nefret, kin ya da sevinç, mutluluk gibi duygu durumların dışı vurumu açısından önem taşır. Kargışlar, çaresizlik içinde acı çeken ya da bir kötülüğe maruz kalan insanların rahatlamak için dile getirdiği kalıp sözlerdir. İnsanın o andaki ruh hâlini ve duygularını yansıtmaları açısından önem taşır. Bu söylemler, kişiye, zamana, mekâna ve değişen algılara göre farklılıklar arz edebilir. Genellikle toplum açısından kabul edilemeyecek davranışları sergileyen kişiler için kullanılır (Harmancı, 2012: 10).

Edebî eserler ile sıkı bir bağı olduğu görülen alkış kargışların romandaki örnekleri şöyledir:

*“Bu adamlar nerede nesnel olabilmişlerdir ki, şu **Allah’ın cezasını** yağdırdığı, haksızlık suyuyla suladığı...” (BİS, s.82).*

*“**Allah kahretsin!** Benim aklımı ve duygularımı çoktan fetheden başka bir erkek vardı” (BİS, s.105).*

*“**Canları cehenneme!** diye, gürledi” (BİS, s.112).*

Alkış ve kargışlar halk biliminde farklı cümlelerle ele alınmaktadır. Alkış ve kargışlar, Uzuner’in eserinde, ‘Allah’ın cezası’, ‘Allah kahretsin’ ve ‘canları cehenneme’ şeklinde ifade bulmuştur.

Dua

“Türkçe Sözlük”te “Dua”: “Yakariş; Tanrı’ya yalvarma, yakariş için söylenen dinî metin” olarak açıklanır (TDK Türkçe Sözlük, 2011: 720).

Dualar, iyi dilekleri ifade etmek için kullanılan kalıplaşmış sözlerdir. Duaların en önemli özelliği, bir inancı ve ümidi bünyesinde barındırmasıdır. Genellikle, bir iyiliğe karşılık, samimi duygularla söylenen sözlerdir. Dualar genellikle, kısa, yalın ve net ifadelerdir (Kaya, 2007: 261–269).

İstemek, yalvarmak, birinin iyiliğini ya da kötülüğünü düşlemek anlamlarına gelen dualar, edebî eserlerde de sıkça karşımıza çıkan, dilimize yerleşmiş sözcükler gibidir:

*“Ah Tanrım, **Tanrım sen esirge beni...bizleri...**” (BİS, s. 61).*

*“**Tanrım benim aklımı koru!**” (BİS, s. 80).*

*“**Tanrım sana bin şükür!**” (BİS, s. 112).*

*“...Kilisede de **dua** ederdi.” (BİS, s. 120).*

*“Saint- Joseph tarikatından dini bütün bir hemşire, başımda **dualar** ediyor...” (BİS, s. 202).*

İncelenen eserde yazar, duayı genellikle ‘korunmak’ ve ‘şükretmek’ için kullanmakla birlikte bir fiili de ifade etmiştir.

Hayatın Geçiş Dönemleri

Her insanın hayatında önemli olan bazı evreler vardır. Doğum, evlenme ve ölüm gibi evreler insan hayatında köklü değişiklikler yaparak, yeni bir boyutla karşımıza çıkar. İnsan hayatında gerçekleşen, kırılma noktaları olarak da nitelenebilecek olan bu durum sonucunda önemli bazı inançların ortaya çıktığı görülür. Edebî eserlerin kaleme alınmasına sebep olan bu itici güç, insanların hayatlarında meydana gelen dönüm noktalarının bir olay hâlinde aktarılmasıdır. Hiç şüphe yok ki doğum ve ölüm insan hayatının en önemli iki evresidir.

Doğum

İnsanoğlunun hayatındaki üç önemli geçişten birincisi doğumdur; neredeyse her zaman neşeli bir olay şeklinde kabul edilmektedir. İnsanı sevin-diren doğum olayı ile ilgili olarak halk arasında pek çok inanışın olduğu görülür. Dünyaya doğan her çocuk yalnızca anne babasına değil, akrabalarına, komşularına, torunlarına ve ailesine de neşe getirmektedir. Çünkü her doğum aile, akraba, torun ve çocuk sayısını arttırmakta; bu da güç ve dayanışmanın artması anlamına gelmektedir (Baraz, 1998: 41).

Önemli bir geçiş evresi olan “doğum” olgusunun romana yansımaları şöyledir:

“...Ertesi yıl ben doğmuşum” (BİS, s.56).

“...Buna rağmen kızla evlenmiş ve ilk çocukları o evde doğmuş” (BİS, s. 187).

“...Evlendik, oğlumuz Diego doğdu” (BİS, s. 204).

Doğum insanın dünyaya gözlerini açtığı dönemdir. Uzuner’in eserinde olay örgüsü kapsamında anlatılarda doğumdan bahsedildiği görülmektedir.

Evlenme

Evlilik, iki kişinin evlenmeye karar vermesi sonucunda yeni bir hayata açılan ilk kapı olarak tanımlanabilir. Sosyal bir kurum olan evlilik, değişik gelenek ve görenekler neticesinde gerçekleşir. Ayrıca evlenmenin hem bireysel hem de kolektif bağların güçlenmesine zemin hazırladığı görülür.

Hayattaki ikinci geçiş dönem olan evlilik, kız ve erkek çocukların toplumsal süreçlerinde, aileler arası dayanışmanın, sosyal ve ekonomik ilişkilerin tanımlanması ve düzenlenmesiyle ilgili olarak her zaman önemli bir olay ve önemli bir aşama olarak görülmüştür. Ailenin toplumsal yapının temeli olması evliliğe bütünlüğünü garanti eden evrensel bir nitelik kazandırmıştır. Dünyanın her evresinde gerçekleşen, ilişkili olduğu kültürün türüne göre belirlenen belirli kural ve kalıplara uyum sağlayan düğün olayı, özellikle tören, gelenek ve görenekler açısından zengin bir görüntü oluşturmaktadır (Baraz, 1998: 56).

Önemli bir geçiş evresi olan “evlenme” olgusunun romana yansımaları şöyledir:

*“Bu **evlenip-boşanma** faslında ayağa kalktı, biraz sinirli adımlarla yürümeye başladı odamda”* (BİS, s. 36).

*“...Buna rağmen kızla **evlenmiş**”* (BİS, s. 187).

*“**Evlendik**, oğlumuz **Diego** doğdu”* (BİS, s. 204).

Evlilik gelenek ve göreneklere göre farklılık gösteren bir eylem olmakla birlikte incelenen eserde; herhangi bir ayrıntının verilmediği görülmektedir. Sadece bilgi verme amacıyla kullanıldığı söylenebilir.

Ölüm

Ölüm, insan hayatının son bulmasını ifade eder. Bu bakımdan insan hayatını değiştiren dönüm notlarının sonuncusudur. Eski Türk geleneklerinden süre gelen aşamaları görülür. Ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrasıdır.

Hayatın geçiş evrelerinin sonuncusu olan “ölüm” olgusunun romandaki yansımaları şöyledir:

“...Ama denizdeki dev dalgalara karşı koyamamış. Ölürlerken, gökyüzünde gökkuşağı varmış” (BİS, s.55).

“Edvard Grieg fiyortlara bakan ve adı Trolldhaugen olan bu evde öldü” (BİS, s. 85).

“...Pirî Reis'i **idam ettiren** Kubad Paşa'yı...” (BİS, s. 138).

“Fransız Albay'ın bu evde **intihar ettiği** söyleniyor” (BİS, s. 187).

“**İntihar edecek olan ben değilim. Ölecek olan Emile Ajar**” (BİS, s. 205).

Uzuner, eserinde insan yaşamının son bulması olan ölüme de yer vermiştir. Özellikle kullandığı ‘idam’ ve ‘intihar’ kavramları ölüm şekli hakkında bilgi vermektedir.

Halk Bilgisi

İncelenen romanda tespit edilen halk bilgisi öğelerine temas etmeden önce halk, halk kültürü ve halk bilgisi kavramlarına değinmek gerekir. Dundes “Halk” kavramını; ortak durumları paylaşabilen herhangi bir insan grubu için kullanmıştır. Bu grubu hangi faktörün birleştirdiği önemli değil - ortak bir dil, meslek veya din olabilmektedir. Daha da önemlisi, herhangi bir nedenle oluşan bir grubun benimsediği bazı gelenekleri vardır (Dundes, 1998: 139-152).

Umay Günay, Halk Bilimini geleneksel kültür ürünlerine bakan disiplinin genel adı olarak değerlendirmiştir. Geçmişten geleceğe söz ve/veya davranışla sunulan bu ürünler zamana, mekâna ve kişilere göre her sunumda dönüşebilir ve değişebilir. Umay Günay da folklorun “ulusal kültür adı verilen birçok unsurdan, farklı ulusal grupların çeşitli tarihsel gelişim derecelerinde deneyimledikleri bilgi birikiminden oluştuğunu ve bu bilgi çeşitlendikçe onu inceleyen “bilim”in de çeşitlendiğini ileri sürmüştür (Durbilmez, 2013: 104).

Halk Bilgisi ana başlığı altında roman inceleme/derleme çalışmasının sonucunda elde edilen verilerden hareketle, halk ölçüsü ve halk taşıkları adlı alt başlıklara yer verilir.

Halk Ölçüsü

Ölçü birimleri, halk için gündelik yaşamın vazgeçilmez unsurlarındandır. Halk arasında eski çağlardan beri yaşamın çeşitli alanlarında birtakım ölçü birimlerinin kullanıldığı görülür. Bu birimler genellikle çokluk, ağırlık, uzunluk ve zaman kavramlarıyla ilgilidir:

“**Sıfır kilometrede** bir frak giymişti Romain” (BİS, s. 94).

“...**Işık hızına yakın bir hızla** yukarıya uçtuk” (BİS, s. 155).

“...Brooks günlüğü on sekiz **krona** kiraliyordu” (BİS, s. 68).

“...Yirmi dakika, belki yarım saat yürüyerek **ortaladığımızda**, üç katlı, kırmızı bir evle karşılaştık” (BİS, s. 191).

Halk ölçüsü Uzuner’in eserinde kullandığı unsurlardan birisidir. Eserde kullanılan ölçüler; sıfır kilometre, ışık hızı, krona ve ortalamak olarak sıralanabilir. Bu ölçü birimlerinin daha çok bir nesneyi ve durumu nitelemek ya da zamansal olarak vurgulanmak istenen ifadeler aracılığıyla dile getirildiği görülmektedir.

Halk Taşıtları

İncelenen *Balık İzlerinin Sesi* adlı roman, Çağdaş Türk edebiyatı döneminde yazılan postmodern bir eserdir. Bundan dolayı eserde, halkın kullandığı araçların çeşitlilik gösterdiği görülür. Eski dönemlere ait olduğu görülen araçlar ile yeni dönem araçlarının bir arada olması dikkat çekicidir. Bu bağlamda romanda kullanılan araçlar şu şekilde sıralanabilir:

“...Gönnar **Mazda arabasını** çalıştırırken...” (BİS, s. 5).

“...Az sonra **otobüs** durdu” (BİS, s. 84).

“...O **uçaktan** bu **uçğa** koşturup duran ben değildim” (BİS, s. 143).

“... **Ciplerin, helikopterlerin, yarış arabalarının, tankerlerin** ve daha önce hiç görmediğim **ince uzun, yuvarlak yassı, tekerleksiz tuhaf araçların** park ettiği yamyassı, dümdüz, göz alabildiğine bir alan” (BİS, s. 154).

“...Helikopteri andıran, yassı ve tamamen şeffaf bir uçuş aracına bindik” (BİS, s. 155).

“...Arkamızda **at arabalarının** özgün tekerlek ve at nalı sesleri duyuldu o sırada” (BİS, s.158).

“...Doludizgin bize yaklaşan şık bir **fayton** gördük” (BİS, s. 158).

“...Çok işlevli ve aerodinamik bir tekerlekli **uçak** altınızdaki!” (BİS, s.160).

“...Tuhaf **arabamızı**, kokusuz, egzosuz, tertemiz park ettik” (BİS, s.180).

İncelenen eserde birbirlerinden farklı halk taşıtları kullanılmıştır. Cip, helikopter, tanker, uçak, fayton ve at arabası bunlardan bazılarıdır. Halk tarafından kullanılan taşıtlar hem dönemin şartları hem de karakterlerin sosyo-ekonomik durumları hakkında bilgi vermektedir. Bir taraftan at arabasından bahsedilirken diğer yandan uçaktan bahsedilmesi; halk içinden, halktan ayrı gruplar veya karakterler hakkında okuyucuyu bilgilendirmektedir. Aralara serpiştirilen çeşitli araçlar da dönemin koşulları konusunda fikir sahibi olmaya yardımcı olmaktadır.

Törenler ve Kutlamalar

Romanda, halk için önemli görülen ve hayatın her safhasında karşılaşılabilecek törenlere, kutlamalara ve anmalara yer verilir:

“Büyük babaannesinin mezarı başında yapılan **bir anma töreni**...” (BİS, s. 29).

“...**Bir düğün töreni** düşlermiş meğerse...” (BİS, s. 32).

“...Hemen bütün dostlarım **doğum günü partisine** davet edilmişti” (BİS, s. 91).

“...**Bir çeşit yeniden başlama partisi** de diyebiliriz, dedi” (BİS, s. 195).

Belirli bir topluluk, millet veya halk hakkında bilgi sahibi olmak isteyenlerin sıklıkla baktığı husus tören ve kutlamalardır. Bu durumda tören ve kutlamaların halk bilimde önemli yer tuttuğu söylenebilir. Uzuner de eserinde ‘anma’, ‘düğün’, ‘doğum günü’ ve ‘yeniden başlama partisi’nden bahsetmektedir. Özellikle düğün törenleri sadece geniş kitlelerde değil; aynı halk içinde farklı gruplar arasında da değişebilen kutlamalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnanışlar

Birçok sosyal bilimin inceleme alanına giren “inanç” olgusu, geniş bir anlam çerçevesine sahiptir. Fakat, bu olgunun halk bilimi incelemelerinde daha sınırlı bir anlam kazandığı görülür. Halk bilimi araştırmacıları, halk

inançlarını önceleyerek inceler. Araştırmacılar hangi alanda çalışırsa çalışsın bir şekilde bu inanç öğeleri ile karşılaşır. Bundan dolayı da bu konu üzerinde kesin bir sonuca varmak kolay değildir (Motz, 1998: 340; Çobanoğlu, 2003: 11).

Türk Halk bilimi alanında, halk inançları ile ilgili yapılan çalışmaların evreni, genel olarak araştırma yapılan toplumun eski dinlerden aldığı ve sözlü gelenek üzerinden kuşaktan kuşağa aktardığı dinsel/kültürel unsurların kendi yaşantıları içerisinde sınırlandırılarak ele alınması şeklinde yansır (Boratav, 2003: 19; Çobanoğlu, 2003: 11). Kavram “İngilizce”de bir şeyin veya bir kişinin olduğuna; gerçekliğine dair güçlü duygu, his; bireyin kabul etmiş olduğu dine göre benimsediği şeyleri ifade etmektedir (Oxford Advanced Learner’s Dictionary, 2010: 125). Bir diğer tanımlamada da modern bilim ölçüt alınır: Modern bilim paradigmaları kapsamında tecrübî araçlar ile doğrulanamayan ve ölçülemeyen hususlarda oluşan bir bilgi/bilme sürecini ifade etmektedir (Motz, 1998: 340). Geniş bir anlamsal evrene sahip olan inanışların bolca kullanılması dikkat çekicidir. Çeşitlilik içinde sunulan inanışların roman içerisindeki konumlanışı şöyledir:

“...**Karalar giyip, yas tutuyormuş** gibi oynamaya karşı olduğunu anlatmamıştı kimselere” (BİS, s. 29).

“...Ancak geceleri, düşlerinde ve **karabasanlarında** ortaya çıkarlar” (BİS, s. 31).

“...Öfkeyle yuttum **uğursuz pembeyi**” (BİS, s.45).

“...Tanrısı tarafından emredildiği ve **kutsal olduğuna inanıyor**, boyun eğiyordu” (BİS, s. 56).

“**Kırmızı karanfilin** normal insanlar arasında **kıskançlık anlamına** geldiği söylenir” (BİS, s. 92).

“Matematikçiler, **yeni dinsizler** ilan edileli beri, hiç evinden çıkması...” (BİS, s. 119).

“**Tanrı benim için bir gönül meselesidir!**” (BİS, s. 120).

“Güzellik beni daima etkiler ve **eller asla yalan söylemez!**” (BİS, s. 155).

“Cengiz Han’ın babası Yegüsey, oğlu avucunda bir kan pıhtısıyla doğduğu için, **Onun uğurlu olduğuna inanmıştır. Oysa kan, uğursuzluktur!**” (BİS, s. 199).

“Normal insanların bu adayı uğursuz bulup, şeytan adası diye anmaları, peri ve cin gibi batıl açıklama yaratarak apar topar terk etmelerinin tek nedeni, sevgili dostlarımız Balıkların İzleri ve Balıkların Sesidir!” (BİS, s.209).

Boratav (2003: 19), kişi ya da toplum tarafından bir olgunun, düşüncenin, bir nesne veya varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesine inanç demiştir. Uzuner’in eserinde kullanılan inanışların bu tanıma karşılık geldiğini söylemek mümkündür.

Halk Çalgıları

Romanda geçen halk çalgılarının piyano, keman ve viyolonselden ibaret olduğu görülür:

*“...Pinochet’ye **piyano** dersleri vermiş”* (BİS, s. 52).

*“...Onu bulduğunda, sokakta **keman** çalıyormuş Pablo”* (BİS, s. 56).

*“...Torun Vivaldi **keman**, torun Mendelssohn **viyolonsel** çalıyor”* (BİS, s. 197).

Halk çalgıları birçok toplumda değişmekle birlikte tarihi anlamda bilgi vermektedir. Özellikle doğu ve batı kültürlerinde halkın keşfettiği ve benimsediği çalgıların farklılaştığı görülürken; incelenen eserde kullanılan halk çalgıları, piyano, keman ve viyolonsel olarak sıralanmaktadır. Burada yazarın batı kültüründeki çalgılardan bahsettiği söylenebilir.

Giyim Kuşam

Romanda hem erkek hem de kadın giyiminde, Avrupaî bir atmosfer içerisinde Fransız modasının hâkim olduğu görülür:

*“O özel diktirdiği **Nazi üniforması** ve **Hitler makyajıyla** Madrid caddelerinde dolaşmış Nazi selamı vermişti”* (BİS, s. 28).

*“...Çok renkli giysiler içinde, iri çiçekli **dev şapkasıyla** ve **bol makyajlı** olarak gittiği...”* (BİS, s.29).

*“Beyaz, bol kesimli, **keten gömleğinin** içinde...”* (BİS, s.76).

*“...Yeşil **mini eteğimin** üzerine, bej **ipek bluzumu** giyerken...”* (BİS, s. 89).

“Siyah, bol, **ipekli bir pantolon**, üstüne **Doğu işlemeleriyle bezenmiş bir yelek** giymişti” (BİS, s. 91).

“...Omuzları tamamen açık **kırmızı tuvaletine...**” (BİS, s. 92).

“...Aykırı bir parlaklıkla yanan **turuncu saten bol bir gömlekle**, şalvar kesimi **kırmızı bir pantolon** giymişti. Sağ kulağında **safir taşlı bir küpe** vardı” (BİS, s.93).

“...Bir **frank** giymişti” (BİS, s.94).

“...**Kırmızı ipek sabahlığına** sarılmış...” (BİS, s.111).

“...Kılıcını, tüylü **Gaskonya şapkasını...**” (BİS, s. 116).

“...Yün **füzo pantolon** ve kısa süet çizmelerim, parmağımda denizci büyük büyük dedemin yüzüğü...” (BİS, s. 150).

“...Üzeri işlemeli deriden, sık bir çanta vardı” (BİS, s.151).

“Bizi gümüş lame bir uçuş **tulumu** giymiş, başı kasklı, gözlerinde **pilot gözlükleri** olan bir kadın karşıladı” (BİS, s. 155).

“...Beyaz **bermuda pantolonu**, eflatun **pamuklu tişörtüyle...**” (BİS, s.164).

“Kırmızı bir **mini şort**, siyah sık bir **büstiye** giymiş ve dudaklarındaki **yırtıcı kırmızı ruju** tazelemiş...” (BİS, s. 178).

“...Kırmızı **satene mayosuyla** güneşlenen...” (BİS, s. 184).

Giyim kuşam halk kültürünün önemli unsurlarındandır. Yazar eserinde, Nazi üniformasından füzo pantolana, mini şorttan, saten mayoya kadar çeşitli giyim ürünlerinden bahsetmiştir. Burada kıyafetlerin nasıl olduğunun tanımlandığı görülmektedir.

Halk Sanatları ve Zanaatları

İncelenen romanda, Doğu ile Batı kültürüne özgü olan halk sanatları ve zanaatlarının bir arada olduğu görülür:

“...Suriyeli ustaların geliştirdiği **cam üfleme** tekniğiyle yapılan ilk parfüm şişeleri...” (BİS, s. 90).

“...**Doğu el işlemeleriyle** bezenmiş bir yelek...” (BİS, s. 91).

“...Cıvı cıvı **vitraylar...**” (BİS, s. 97).

“Erkek tıraşı **koleksiyonu...**” (BİS, s. 106).

“Porselen, cam ve seramik **koleksiyonlarının** ağır bastığı...” (BİS, s. 180).

“...**Miro resminin** içine girmiş gibi oluşumdur!” (BİS, s. 185).

“...Yerlerde **el dokuması** olağanüstü Acem ve Türk halıları...” (BİS, s.192).

“...Hoca Ali Rıza, Osman Hamdi Bey, Şevket Dağ, Hikmet Onat’ın **resimlerini** ve bazı **minyatürleri** gösteriyordu” (BİS, s. 194).

Eserde Doğu ile Batı kültürünü harmanlayarak bir terkibe ulaşmaya çalışan yazar, cam üfleme, Doğu el işlemleri, vitray, miro resmi ve el dokusu gibi halk sanatları ve zanaatlarına bir arada yer vermiştir.

Halk Mimarisi

İncelenen romanda hem geleneksel hem de Avrupaî mimarinin iç içe olduğu görülür:

“...Dinlendirici, huzur verici, yalıtılmış, sessiz, sakin...Tam **Kuzey işi**” (BİS, s. 11).

“Damarlı beyaz çam ağacı, İskandinav titizliğiyle işlenmiş, koyu renk şeffaf cilayla parlatılmıştı” (BİS, s. 65).

“Şapelin üçgen çatısı...Bir de **horoz figürü** dikilmiş...Şapelin kapısı çok iri lale biçiminde siyah boyalı kısım, turuncu ön cepheyle yarattığı zıtlık...” (BİS, s. 162).

“...**Kırmızı kiremit çatılı**, tek katlı üç beyaz ahşap ev göründü...Üçüz evlerin **yeşil çerçeveli pencerelerinden** bazılarında **kahverengi panjurlar** örtülüydü” (BİS, s.163).

“**Kırmızı tahta çitin** çevrelediği bahçe de tuhaftı” (BİS, s. 170).

“...Duvarları koyu renk **cilalı maun bir kitaplıkla** çevrelenmişti” (BİS, s. 175).

“Evin en önemli özelliği **altıgen** oluşuydu” (BİS, s. 191).

Halk kültürü unsurları içinde mimarinin önemli bir yeri vardır. Öyle ki yazar, eserinde hem geleneksel hem de Avrupaî mimariyi bir arada kullanarak kültürler arası etkileşimin yolunu açma eğilimi göstermektedir.

Halk Mutfağı

İncelenen romanda geçen mutfak unsurları aşağıdaki gibidir:

“...*Hafif, taze, sağlıklı kuzey yemekleri ve yüzü açık deniz ürünü sandviçleriydi*” (BİS, s. 11).

“*Balık köftesi*” (BİS, s. 11).

“*Fransız şarabı*” (BİS, s.14).

“*Canım, sade bir Türk kahvesi çekti*” (BİS, s. 20).

“*Türk rakısı*” (BİS, s.34).

“*Kırmızı şarap*” (BİS, s. 55).

“*Sebzeli cury*” (BİS, s.70).

“*Kuzey pastaları*” (BİS, s. 96).

“...*Aslında balık yemeği düşlemiştim*” (BİS, s.166).

“*Bol tuzlu, sert Bloody Mary’leylerimizi yudumlarken...*” (BİS, s.178).

“*Domates suyu*” (BİS, s.184).

“*Paskalya çöreği*” (BİS, s.185).

İncelenen romanda, Türk kültürüne ait yemek ve içeceklere yer verilmesine karşın Kuzey Avrupa’ya özgü yemekler ile Fransız içeceklerinin daha ön planda olduğu görülmektedir.

Diğer Unsurlar

Yapılan eser incelemesi sonucunda, son olarak diğer unsurlar adlı başlık ele alınır. Bu başlık altında da hitap, nida, argo ve roman adları şeklinde alt başlıklara yer verilir.

Hitap

Sözü birine ya da birilerine yöneltme, seslenme şeklinde tanımlanan hitap, eser içerisinde tek bir kalıplaşmış ifade ile karşımıza çıkar:

“*Afife! Sevgili çocuğum, gelsene*” (BİS, s.75).

“*Bilmem anlatabildim mi sevgili hanımefendiciğim?*” (BİS, s.82).

“*Sevgili hanımefendiler ve beyefendiler*” (BİS, s.128).

“*Afife sevgilim...*” (BİS, s.130).

“*Üzülme sevgili Madam...*” (BİS, s.141).

“*Sevgili küçüğüm...*” (BİS, s.142).

“Sevgili Afife...” (BİS, s.147).

“Sevgili Matmazel!...Sakın unutmayınız hanımefendiciğim!...dedi” (BİS, s.159).

“Sevgili Carmen!” (BİS, s.160).

“Ah sevgili Jeanne...” (BİS, s.180).

“Sevgilim, hep sevgilim, Afife...” (BİS, s.181).

“Endişeli sevgilim!” (BİS, s.192).

“Afife Piri, sevgili dostum, nasılsın?” (BİS, s.198).

Bir kişi veya kişilerle iletişimi başlatabilmek için günlük hayatta farklı bağlamlarda kullanılan hitap biçimleri, her sosyal organizasyon ve grupta kendine özgü özellikler kazanabilmekte ve farklı dönemlerin edebî eserlerine yansıyan sosyo-kültürel özellikleri konusunda bilgi verebilmektedir (Keskin, 2020: 764). Tek bir hitap şekli kullandığı görülen Uzuner’in eserinin bu yönde zayıf kaldığı söylenebilir.

Nida

Çağırma, bağırma ve seslenme şeklinde tanımlanan nida, incelenen romandaki şahsiyetler, olaylar ve durumlar karşısındaki duygularını ifade etmek, şaşkınlıklarını ortaya koyabilmek için nida sanatından yararlanır. Eserde geçen örnekler ise şöyle sıralanabilir:

“Ey aşk, gücün tartışılmaz bile!” (BİS, s.86).

“Ah çok pardon, özür dilerim!” (BİS, s.98).

“Aman Tanrım!” (BİS, s.113).

İncelenen eserde ‘ey’, ‘ah’ ve ‘aman’ olarak sıralanan nidalara bakıldığında yazarın hikâyesini anlatırken nidaya fazla ihtiyaç duymadığı görülmektedir.

Argo

Halkın yaratıcı bir alanı olarak argo, mecazi ve metafor ağırlıklı şiir dilinin kullanımıyla anonim bir üründür. Argonun toplumsal işlevleri olmasına rağmen, bilinmeyen halk şairleri her gün argo üretir ve anonim sözlü

folklorda kendilerine yer bulur (Terzioğlu, 2006: 104). İncelenen eserde, şահsılar bazen kendilerine engel olamayıp yer yer argo tabirler sarf eder:

“Bu yüzden **sahtekâr, kısır, kaz kafalı, kabız, keten helva suratlı** heriflere müthiş bozulurum” (BİS, s.82).

“...Onların deyişiyile **deli**, ne olursak olalım” (BİS, s.125).

“Anneme âşık olduğumu, eşcinsel olduğumu, **deli, kaçık**, hasta olduğumu falan...” (BİS, s.141).

“Bazı ünlü **ibneler**, her karşılaştığımızda bana...” (BİS, s. 142).

“Bir sürü şapşal, kendilerine değişik havalar vererek, alıcı pozunda ortaya çıkabilir” (BİS, s.202).

Argo, gelişi güzel kullanılan sözcükler olduğu için edebî eserlerde yer alması pek de uygun görülmez. Buna karşın Uzuner eserinde yer yer argoya başvurmuştur. Argonun toplumda kendinde yer bulduğu gerçeğini yazarın da göz ardı etmediği görülmektedir.

Adlar

İncelenen romanda, şahsiyetler, olay örgüsü içerisinde birbirlerine eser tanımı yaparken, bu tanıtm sırasında da örnekler verir. Bu örnekler şu şekilde sıralanabilir:

“Kanepenin üzerinde duran ilk baskı **Andersen Masallarını** görünce gülümsedi” (BİS, s.175).

“Piaubert’in **Bilinmeyen Dünyaların Sabırsızlığı**’nı sever misin?” (BİS, s.186).

“Bak, bu Farsça el yazmasının adı, **Acaibül Letâif**” (BİS, s.186).

“Ömer Seyfettin’in **Rûznâmeleri**, Şemseddin Sami’nin **Taaşşuk-ı Tal’at ve Fitnat**’ı, Fitnat Hanım’ın **Divan**’ı ve Neyzen Tevfik’in **Azab-ı Mukaddes**’i...” (BİS, s. 186).

“**Cengiz Han’ın Dansı** adında bir kitap yazmıştı...” (BİS, s. 198).

“**Savaş ve Barış**’ı yazmak...” (BİS, s.203).

Adlar, romanların vazgeçilmez halk bilimi unsurlarındandır. Okuyucuya aktarılan bilgiler bazen karaktere atfedilen ad ile bazen karakterin dilinden anlatılan başka bir hikâyedeki adlarla da ifade edilmektedir.

SONUÇ

Ütopik bir dünya ile gerçek dünyayı, modern ile geleneği bir arada harmanlayan günümüz Çağdaş Türk edebiyatının dikkat çeken yazarlarından olan Buket Uzuner, özellikle roman ve hikâyelerinde halk kültürü unsurlarından faydalanarak eserlerinde gerçekliği yakalamaya çalışan bir yazardır.

Bu çalışmada, Buket Uzuner'in *Balık İzlerinin Sesi* adlı romanında halk kültürü unsurları saptanmaya çalışılır. Buket Uzuner'in romanının bu unsurlar bakımından oldukça zengin olduğu görülür. Yazarın bütün roman ve hikâyelerinde olduğu gibi incelenen bu romanında da gündelik hayatın içinden gelen sözlere ve davranışlara rastlanır. Ayrıca yazarın eserinde kullanmış olduğu sade dil ve üslubu, topluma ayna tutma çabası ve karakterlerin gerçek hayat içerisinde seçilmesi de dikkate değerdir.

Makale; giriş, ana bölüm ve sonuç olmak üzere üç bölümden oluşur. Çalışma; amaç, konu ve araştırma metodunun verildiği giriş bölümü ile başlar. Bu bölümde makalenin niçin yazıldığı, makale yazılırken hangi yolların izlendiği açıklanır. Ana bölümde halk, halk bilimi, halk kültürü ve halk edebiyatı kavramları ile ilgili kısa bilgiler verildikten sonra roman derleme çalışması sonucunda tespit edilen halk bilimi unsurları alt başlıklar hâlinde eser içerisinde sunulan örnekler ile açıklanır. Sonuç bölümünde ise; halk kültürü ile olan bağı ve bu unsurlara katkısı incelenen yazarın, her ne kadar modern bir çizgi üzerinde, ütopik bir evren yaratma amacı olsa da modern ile geleneğe ait unsurları bir arada kullandığı görülür.

Halk kültürü ana başlığı altında; halk edebiyatı, hayatın geçiş dönemleri, halk bilgisi, törenler ve kutlamalar, inanışlar, halk çalgıları, giyim-kuşam, halk sanatları ve zanaatları, halk mimarisi, halk mutfağı ve diğer unsurlar olmak üzere toplam on bir alt başlığa yer verilir. İnceleme sonucunda elde edilen başlıklandırmalar kısaca tanıtılarak, eser içerisinde sunulan örnekler ile konu desteklenir.

Halk edebiyatı başlığı altında; deyim, yemin, alkış kargış ve dua gibi alt başlıklara yer verilir. Deyimleri; duygu ve düşüncelerini dile getirmede birer araç olarak kullanan yazar, bu sayede daha çarpıcı bir anlatıma sahip olur. Eski Türk geleneklerinden gelen ve Türk kültür çevrelerinde varlığını koruyan yeminler; eserde pek yer almaz. Bazen sohbet akışında; “yemin etmek, söz vermek, şeytan çarpsın ki!” şeklindeki söylemlerle karşımıza çıkar.

Alkış kargışlar; insanların iyi ve kötü duygularını dışa vurmasına yardımcı olan kalıplaşmış ifadelerdir. Eser içerisinde çok yer almasa da çoğunlukla beddua formatına rastlanır. Edebî eserlerde fazlaca kullanılan dualar; dilimize yerleşmiş sözcükler gibidir. Genelde, Tanrı'dan bir şey isteme ya da birine dua etme şekliyle esere yansır.

Hayatın geçiş dönemlerinden olan doğum, evlenme ve ölümle ilgili örnekler bulunan romanda bu konu sıklıkla ele alınır. Bu bölümde verilen örnekler bir nevi toplumun bağlı olduğu inançları yansıtır. Çünkü; topluma bakıldığında hayata ait olan bu kırılma dönemleri halk için önem arz eder. Bu önem Buket Uzuner'in romanında da hissedilir.

Halk bilgisi ana başlığı altında iki alt başlığa yer verilir. Bunlardan birincisi; halk taşıtlarıdır. Eski ve modern dönemlere ait olan araçların bir arada olduğu görülen romanda; otomobil, cip, yarış arabaları, uçak, helikopter, tanker, tekerleksiz tuhaf araçlar, at arabaları, faytonlar vd. gibi araçlara yer verilir. Halk ölçüsü adını taşıyan ikinci alt başlıkta ise, geçmişten günümüze halk arasında bir gereklilik olarak kullanılan birtakım ölçülere rastlanır. Bunlar genellikle, kilometre, hız ve zaman kavramlarıyla ilgili olan birimleridir.

Tören ve kutlamalar; halk için önemli olan geleneklerden birisidir. Geçmişten günümüze varlığını koruyup devam ettiren bu anmalar; düğün, doğum günü ve yeniden başlama partisi şeklinde karşımıza çıkar.

Halk inanışları konusunda romanlar tam anlamıyla referans konumundadır. Cansız varlıklarla ilgili inanışlar, uğur, uğursuzluk, kıskançlık, rüya, karabasan, yas tutmak, karalar giyinmek, şeytan, peri ve cinlerle ilgili batıl inanışlar bu konuda da oldukça zengin örnekler sunar.

Halk çalgıları; piyano, keman ve viyolonselden ibarettir. Fransızlar için önemli bir mahiyete sahip olan müzik; müzik dinlemek, müzik dersi almak ya da bir müzik aleti çalmak gibi olgulara eser boyunca sıklıkla vurgu yapılır.

Giyim-kuşam konusunda, Fransız modasının hâkim oluşu dikkat çeker. Romanda, kadın ve erkek kıyafetleri bir arada yer alsa da kadın giyim örneklerinin daha fazla olduğu görülür. Bu durumun sebebi roman kahramanlarının çoğunlukla kadınlardan oluşmuş olması olabilir.

Halk sanatları ve zanaatları bölümünde, Doğu ve Batı kültürüne ait olan unsurların bir arada olduğu görülür. Özellikle Doğu sanatlarına ağırlık verilen romanda; cam üfleme, vitray, resim, minyatür, el işlemesi kıyafetler, el dokuması halılar ve çeşitli koleksiyonlardan (tarak, cam, porselen) sıkça söz edilir.

Halk mimarisi bölümünde kullanılan araç gereçler, yapım teknikleri, malzemeler, motifler, şekil ve renkler hakkında oldukça geniş bilgiler yer verilir.

Halk mutfağı bölümünde, Türk kültürüne ve Kuzey Avrupa'ya ait yemek ve içecekler bir arada bulunur. Fakat; Kuzey Avrupa'ya özgü hafif, deniz ürünlerinden yapılan yemekler ile Fransız içkilerinin ağırlıkta olduğu görülür.

Diğer unsurlar başlığı altında; hitap, nida, argo ve adlandırmalar (roman adları) adlı alt başlıklara yer verilir. Sözlü geleneğin ve doğal olarak da edebî eserlerin vazgeçilmez unsurlarından olan hitap ve nida ögelerine romanda geniş yer verilir. Daha çok yansıtılmak istenen bir duygu karşısında sevgili, ah sevgili, ey!, ah!, aman! şeklinde karşılık bulur. Edebî eserlerde varlığı hoş karşılanmayan argo ise, bazı kızgınlık anlarında istemsizce ağızdan çıkabilen, kişinin ya kendisine ya da bir başkasına hakaret etmesi şeklinde esere yansır. Son olarak roman adları başlığında ise, özellikle Türk milletine ait masal, divan, ruzname ve roman isimleri telaffuz edilir.

Sonuç olarak, Uzuner'in incelenen romanında halk kültürüne ait unsurlara geniş bir şekilde yer verdiği görülür. Romanda hem halk edebiyatı hem de halk bilimi ögelerinin hemen hepsine dair örnekler barındırması dikkat çekicidir. Ütopik ve fantastik dünyalara olan ilgi ve tutkusunu açıkça belirten yazar, Çağdaş Türk edebiyatçıları arasında yer alarak modern bir düzlem üzerinde ilerlemeye çalışır. Ancak yazar, bunu yaparken sadece Batı kültürüne yönelip Doğuya sırt çevirmez. Aksine; oluşturmak istediği modern dünyanın içerisine geleneğe ait olan öğeleri ustaca yerleştirir. Ayrıca, eserinde kullandığı sade dil, anlaşılır bir üslup, gündelik hayatta karşılaşılan söylem ve davranışlar, topluma ait problemler, kimlik bunalımı yaşayan insanlar ve ele aldığı politik mevzular sayesinde eserlerinin gerçeklik dokusunu oluşturur. Bu çalışma ile de Buket Uzuner'in eserindeki halka ait olan bu değerler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylelikle Buket Uzuner'in

alanyazına yaptığı katkı da ortaya konmuştur. Burada yazarın okuyucuyu iyi anladığı ve okuyucu tarafından anlaşılacağı düşüncesiyle halk kültürüne başvurduğu söylenebilir. Halkın her kesimi tarafından anlaşılır olmak yazarın amacına ulaştığını gösteren en büyük kanıtlardan birisidir.

KAYNAKÇA

- Akalın, L. S. (1990). *Türk dilek sözlerinden alkış kargışlar*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akyol, F. (2021). *Safiye Erol'un eserlerinde halk edebiyatı ve halk bilimi unsurları* [Yüksek lisans tezi, İbrahim Çeçen Üniversitesi].
- Artun, E. (2015). *Türk halk bilimi*. Karahan Kitabevi.
- Baraz, N. (1998). *Halkbilime genel bakış*. İletişim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Boratav, P. N. (1982). *Folklor ve edebiyat I*. Adam Yayınları.
- Boratav, P. N. (2003). *100 soruda Türk folkloru*. K Kitaplığı.
- Boratav, P. N. (2009). *Zaman zaman içinde*. İmge Yayınları.
- Boratav, P. N. (2011). *Az gittik uz gittik*. İmge Yayınları.
- Boz, İ. (2013). *Cengiz Dağcı'nın romanlarının halk bilimi açısından incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi].
- Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk halk kültüründe memoratlar ve halk inançları*. Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2012). *Halk edebiyatına giriş I*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Dundes, A. (1998). *Halk kimdir?* (M. Ekici, Çev.). *Milli Folklor*, (37), 139-152.
- Durbilmez, B. (2013). *Halk bilimi araştırmalarının 100.yılında: Halk bilimi ile edebiyat'ın ortak alanları ve halk edebiyatı üzerine bir değerlendirme*. *Milli Folklor*, (99), 101-112.
- Durmuş, İ. (2009). *Türk kültür çevresinde ant*. *Milli Folklor*, (84), 97-106.
- Ekici, M. (2007). *Halk bilgisi (folklor) derleme ve inceleme yöntemleri*. Geleneksel Yayınları.
- Elçin, Ş. (2000). *Halk edebiyatına giriş*. Akçağ Yayınları.
- Eren, M. (2013). Halk inancı kavramının sınırları ve sınırlılıkları üzerine bir inceleme. *Turkish Studies*, 8 (13) 857-865.
- Ergin, M. (1997). *Dede Korkut kitabı II*, indeks-gramer. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ersan, P. [t.y.] *Sedat Veyis Örnek - Türk halk bilimi ve ölüm - doğum - evlenme oyununun rejî defteri* [Lisans tezi, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi].
- Gabain, A. V. (2000). *Eski Türkçenin grameri*. (M. Akalın Çev.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gariper, C. (2007). *Buket Uzuner'in kişilikler oyunu ve fantastik-ütopik dünyası: Balık izlerinin*

- sesi romanı. Türkbilig*, (14), 69-96.
- Harmancı, M. (2012). *Dede Korkut hikâyelerindeki alkış ve kargışlara işlevsel bir yaklaşım. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (23), 1- 17.
- Kaleli, B. (2005). *Buket Uzuner'in roman ve hikâyeleri üzerine bir inceleme* [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi].
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk halk edebiyatı terimleri sözlüğü*. Akçağ Yayınları.
- Keskin, A. (2020). *Milli kültür dil-dünya görüşünün yansıması olarak hitaplar. Karadeniz Araştırmaları*. XVII/67: 763-797.
- Komisyon, (2005). *Türkçe sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kuşdemir, O. F. (2013). *Cengiz Dağcı'nın eserlerinde sözlü kültür unsurları -metinlerarasılık kuramlarına göre bir inceleme-* [Doktora tezi, Kırıkkale Üniversitesi].
- Motz, M. (1998). Folklore: What's in a name?. *The Journal of American Folklore*, 111 (441), 339-355.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk halk bilimi*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary, 8. baskı (madde başlığı cd ortamından alıntılanmıştır.)
- Parla, J. (2018). *Türk romanında yazar ve başkalaşım*. İletişim Yayınları.
- Seven, S. (2004). *Buket Uzuner'in romanlarında teknik yapı* [Yüksek lisans tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi].
- Taş, M. (2021). *Fatma Barbarosoğlu'nun roman ve hikâyelerinde halk bilimi unsurları* [Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi].
- Taşcıoğlu, Y. (2012). *Yeni Türk edebiyatına giriş*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- TDK, (2015). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Terzioğlu, Ö. (2006). *Anonim bir halk edebiyatı ürünü olarak argo. Millî Folklor*, (71), 102-104.
- Toptaş, L. T. (2008). *Buket Uzuner'in hikâye ve romanlarında kişiler* [Yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi].
- Türkçe Sözlük*, (2011). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uzuner, B. (1992). *Balık izlerinin sesi*. Remzi Yayınları.

Extended Abstract

The knowledge created by communities living together and having a common culture is called folklore. Folklore is a science that includes elements of society such as tradition, tradition, music, entertainment, art, architecture, as well as literary elements such as folk songs, tales, epics, proverbs, idioms, oaths and prayers. Briefly; folklore is a science that covers all elements related to the lifestyles and beliefs of the people.

Folklore elements are the elements that help writers at the point of enriching the literary works. Since folklore elements emerge as a result of the common culture of the people, it is natural to use them in literary genres. The rich diversity of folk culture plays an important role in bringing literary works closer to the public. The use of folklore elements in the fictional world helps the author to produce texts that are more striking in terms of providing the texture of reality or utterance. In addition, folklore elements increase the interest of the public in these works by enriching the works. The people who find traces of themselves in the work also experience the convenience of establishing a connection between the work and the phenomenon of reality.

Buket Uzuner is one of the important writers of contemporary Turkish literature and she is passionately interested in utopian and imaginary realms and even hears whispers from these realms in her soul. She writes successful works by revealing her distinguished side from other writers in terms of language and expression style she uses with his works. When we look at the content of Buket Uzuner's stories and novels, it is seen that they are quite rich in terms of folklore elements. For this reason, the aim of the study is to determine the elements of folk culture in Buket Uzuner's novel and to try to determine for what purpose she uses these elements. The article tries to reveal the folklore elements that contributed to the novel and the relationship between these elements, the author and the work. Buket Uzuner is a writer who advances on a modern line in contemporary literature. However, she uses modern narrative atmosphere and elements from Turkish cultural traditions together. It is seen that Uzuner, trying to reach a kind of composition, is an artist who reaches and is read by the public thanks to these elements. This study tries to examine Buket Uzuner's relationship with folklore and how she combined folk culture with this method.

Identifying folklore elements in Buket Uzuner's novel, *The Voice of Fish Traces*, is the subject of this study. The aim of this study is to determine the elements of folk culture and folklore in Buket Uzuner's novel. In this study, folk literature and folk culture elements in Buket Uzuner's novel are handled separately. On the other hand, the concepts of folk literature and folk culture are briefly introduced, and the sub-titles created are presented in detail with examples from the text. Due to the fact that the author does not stay away from social problems, it is tried to determine how much she reflects the era, the people living together and the environmental factors in her work.

The plan of this study is formed by first reading the novel with document analysis, filing the obtained materials, classifying the obtained materials and interpreting the findings in terms of folklore. The article consists of three parts: In the introductory part, the subject, purpose, scope and method of the article are explained. Due to the scope of the study, short explanations are made about the terms of folklore, folk culture and folk literature. Also, in this section, a conceptual framework is created in line with the academic studies that have been done so far.

In the second part, the novel is analyzed in terms of folklore elements. Folk literature, which is one of the main topics; idioms are classified under the following headings: Oaths, applause and prayer. Then, the novel is analyzed in terms of folk culture elements. In this section, transition periods (birth, marriage and death), folklore (measures, vehicles), clothing (men's and women's clothing), folk arts (stained glass, painting, miniature), folk architecture (structure, material, motif, color)), folk cuisine (types of food and drink), beliefs (religious beliefs, jealousy, mourning, black clothing), folk instruments (violin, piano), ceremonies (commemoration, birthday, wedding and various parties) and other elements of the folk literature (such as addressing and slang language) are examined.

In the conclusion, Uzuner's contribution to folk culture has been examined from various aspects. It is underlined that she uses modern and traditional elements together in her work and her effort to bring these elements into a composition is clearly seen.

Wael Hallaq'ın *İmkânsız Devlet'i* Üzerine

On Wael Hallaq's *Impossible State*

Kudret BÜLBÜL

Ankara Medipol Üniversitesi, Ankara, TÜRKİYE

ORCID: 0000-0003-3370-7988, kudret.bulbul@ankaramedipol.edu.tr

Geliş Tarihi: 03/03/2022 - **Kabul Tarihi:** 03/06/2022

DOI: 10.55205/jocsosa.12202263

ATIF: Bülbül, K., (2022). Wael Hallaq'ın İmkansız Devleti Üzerine.
Cihannüma Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi, 1 (2), 95-99.

Wael Hallaq'ın *İmkânsız Devlet* çalışması, Türkiye de akademik çevrelerde geniş bir yankı uyandırdı. Eserin Türkçe çevirisindeki “Modern Çağda İslam Devleti Niçin Mümkün Değildir” alt başlığı, eserin orijinal alt başlığı ile uyumlu olmasa da kitabın içeriği ile uyumludur. Çünkü Hallaq bütün çalışması boyunca bunun neden mümkün olmadığı üzerine argümanlar geliştirmektedir.

Öncelikle Wael Hallaq'a modern devlet paradigmasının “İslami yönetim biçimi” (İslami düşünüş ve yaşayış demek daha doğru) ile uyumlu olmayan boyutlarını detaylı bir biçimde ortaya koyması açısından teşekkür etmek gerekir. Pek çok ülkede uygulanan pratiğin, pek çok Müslüman düşünürün zihninde olan “İslam devleti” düşüncesinin, modern ve ulus-devlet olgusunun farklı versiyonları olduğunu gözlemlemek maalesef zor değildir. Modern devletin konumlanma, meşruiyet, vatandaşlık, ulusal çıkar gibi üretim ve ilişki biçimleri kuşkusuz İslami düşünce biçiminden farklıdır.

Bununla birlikte Hallaq'ın kitabında uzunca üzerinde durduğu modern devlet eleştirisi fazla bilinmedik ve yeni bir şey değildir. Modern devlet de üzerine oturduğu postula Batı'da da Doğu'da da pek çok düşünür tarafından uzun zamandır eleştirilmektedir. Ben de bu bağlamda siyaset bilimi sözlüğünde örneğin Aydınlanma kavramını kapsamlı bir biçimde eleştirmiştim (Bülbül, 2020: 81).

Diğer taraftan Hallağ, çalışmasında modern devletten daha çok ulus devlet eleştirisi yapmaktadır. Çoğu kez örtüşse de modern devlet ile ulus-devleti ve bunlara yönelik eleştirileri birbirinden ayırmak gerekir. Modern devlet her durumda ulus-devlet olmak durumunda değildir. Kıta Avrupa'sında daha çok ulus-devlet formu gelişmişken, Anglo Sakson dünyasındaki devletleri modern devlet olarak tanımlamakla birlikte ulus-devlet olarak tanımlamak zordur. Diğer taraftan küreselleşme süreçleri ile ulus-devlet biçimi belirli oranda aşılrken, bunu modern devlet formu için söyleyebilmek henüz zordur.

Hallağ “İslami yönetim biçimi”ni, çalışmasının neredeyse tamamında, modern devlet merceğinden görmekte/değerlendirmektedir. Ona göre “İslami bir devlet hiçbir zaman var olmadı. Devlet Moderndir” (s. 96). Bugünün dünyasında tecrübe edilen haliyle modernite de modern devlet de Batıya özgüdür. Ama devleti sadece modern görüp, onu Batıya özgü görmek sorunlu bir yaklaşımdır. Modern devlet, devlet formlarından sadece birisidir ve tarihseldir. Yapılması gereken modern devleti veri kabul edip ve onu devletin tek formu görmek değil, tersine İslami ve insani yönetim biçimleri üzerinden modern devlet eleştirisi yapmaktır. Değilse, Hallağ'ın, Fukuyama'nın, Tarihin Sonu tezine benzer şekilde (Fukuyama, 1992), modern devletin aşılamayacağına olan inancı, küreselleşme yaklaşımından da çıkarılabileceği gibi adeta kutsal bir inanca dönüşüyor. Oysa tarihin mezarlığı, bir dönem aşılabilir görünen inanç ve formalarla doludur.

Kaldı ki modernliğe toptan karşı çıkmak reddiyeci, total ve radikal bir yaklaşımdır. Çoğu kez toptan reddiyeci yaklaşımlar, mümkün olanı imkansızlaştırmanın ötesinde bir işlev görmezler. Ve yine çoğu kez, bu tür radikal yaklaşımlar, makul ve mümkün olanı ortadan kaldırmak için destekleniyor da olabilirler.

Diğer taraftan Hallağ, çalışmasında “İslami yönetim biçimi”nden ne anladığını bütün açıklığıyla ortaya koymuş değildir. Eserde İslami yönetim biçimini daha çok şeriatla, İslam hukuku ile açıklama yaklaşımı ağır basıyor. Oysa şeriat İslam'ın tamamı değil, bir rüknü, bir kısmıdır.

Çalışmada, dikkat çeken bir başka husus, adalet, ehliyet, istişare, itaat gibi İslami yönetim biçiminin temel ilkelerine pek değinilmemesidir.¹

1) Tartışmanın detayı için bkz Bülül, K. 2019: 325 vd.

Benim de paylaştığım şekilde, temel ilkeleri var olduktan sonra, hep sabit kalan bir İslami yönetim biçiminin olmadığı, bu nedenle tekil bir İslami yönetim biçiminden değil, çoğul İslami yönetim biçimlerinden bahsedilebileceği fikrine Hallağ'ın çalışmasında rastlayamadım. Böyle bir perspektif olmayınca, Hallağ'ın, değişmeyen, hep aynı kalan bir İslami devlet fikrine sahip olduğu algısı ortaya çıkıyor sanki. İslami devlet hiçbir zaman var olmadı" ifadesi de bu algıyı destekliyor. Çünkü, böyle bir bakış, herhalde, ancak temel ilkelere uyulduktan sonra İslami yönetim biçimlerinin, daha doğrusu Müslümanların sahip olduğu bütün devlet yönetimlerinin mubah olduğu fikrinden değil, teorik olarak varsayılan bir İslami devlet fikri üzerinden temellendirilebilir.

Eserde, temel olarak, modern devlet, onun üzerine oturduğu temel kabuller, modern devletin sahip olduğu imkanlar, kısaca modern devlet he-yulası aşırı büyütülerek, Müslümanların bu paradigma karşısındaki teorik ve pratik çaresizlikleri vurgulanarak İslami devletin imkansızlığı vurgulanmaktadır. İslami devletten kasıt, değişmeyen, prototip, çağlar üstü kalan bir yönetim biçimi ise, böyle bir iddia zaten köksüz ve yapılmaması gereken bir iddiadır. İslam'ın da böyle bir iddiasının olduğunu söylemek güçtür. Burada yapılması gereken, bir heyülayı/paradigmayı büyüterek Müslümanların devletle ilgili çabalarını/arayışlarını imkânsız görmek değil, hayatın her alanını olabildiğince İslami pratiklerle doldurmak için yol aramaktır. Mecellenin çok bilinen bir kuralını hatırlatmak gerekirse, bir şeyin tamamı elde edilemiyorsa, tamamı terk edilmez.

Ayrıca modernite, küreselleşme, sosyalizm, kapitalizm, post-modernite, post-truth vd, koşullar ne olursa olsun, hiçbir koşul Mekke cahiliye döneminin koşullarından daha ağır olamaz. O dönemin en ağır koşullarında bile İslam sözünü söyleyebilmiş, dönüşümü sağlayabilmişse, başka koşullarda, İslam'ın yönetim biçimini de içerecek şekilde, herhangi bir pratiğinin mümkün olmadığını söylemek, Müslümanca bir düşünüş olmasa gerekir. En ağır koşulları içeren Mekke toplumunda bile İslam, güzelliğini ortaya koyabilmişse, koşullar ne olursa olsun, her toplumda, iman varsa imkân da vardır.

‘İmkânsız Devlet’in, yazarın niyetinden bağımsız olarak, Batılı belirli merkezlerde çok takdir görmesinin, bireysel/ahlaki alan dışında, siyaseti de içerecek şekilde, İslami prensiplerin, içinde yaşanan modern dönemde

mümkün olmadığı, bu nedenle bir anlam da ifade etmediği yaklaşımı ile ilgili olup olmadığının değerlendirilmesi bu makalenin kapsamı dışındadır.

Hallaq'ın küreselleşme konusundaki tutumu ise ideolojiktir. Küreselleşmeyi zengin ve güçlü devletlerin bir projesi olarak görmektedir. Hallaq bu yaklaşımı ile Müslüman ve sosyalist dünyada egemen olan ezberi tekrar etmektedir. Bugün geldiğimiz noktadan bakıldığında tam bir yanılğı içinde olduğu söylenebilir. Çünkü bugün küreselleşmeden en fazla kazançlı çıkan ülkeler zengin Batılı ülkeler değil, Çin, Hindistan, Brezilya, Türkiye gibi batılı ve zengin olmayan ülkelerdir. Bu nedenle, ABD Başkanı Trump BM Genel kurulunda yaptığı konuşmada, Hallaq gibi ideolojik bir tutum takınmış ve küreselleşmeyi ideoloji görerek “küreselleşme ideolojisine karşıyım” demişti (Bülbül, 2018).

Hallaq'ın, yönetim alanında imkansızlığa dikkat çekerken, eserinin son kısmında yaptığı ahlak vurgusu, bu imkansızlığı ahlaki alanda aşma çabası olarak görülebilir. Son zamanlarda bazı yazarlarca ahlak vurgusu çok fazla yapılıyor. Bu vurgu elbette son derece önemli. Ahlaki bir bakış, duruş, davranış geliştiremeyen bir hareketin, İslami bir hareket olması zaten mümkün değildir. Belki de bu nedenle Türkiye’de Millî Görüş Hareketinin lideri Necmeddin Erbakan “önce ahlak ve maneviyat” demişti.

Ama ahlak vurgusundan anlaşılan, İslam'ı hayatın her alanında mümkün kılma arayışından vazgeçip sadece ahlaki çalışmaları incelemek ve gerekirse daha sonra diğer alanlara geçmekse, bu yaklaşım doğru olmasa gerek.

Hizmet Peygamber bir taraftan tam bir ahlaki örnek iken, sahabelerini bu şekilde yetiştirirken diğer taraftan İslam'ı hayatın her alanında mümkün kılmak için yoğun bir çelt/mücadele içinde idi. Rahmetli Başbakan Erbakan da “önce ahlak ve maneviyat” demiş ama sadece orada kalmamıştı. Siyasetten ekonomiye, kültürden medyaya hayatın her alanında kapsamlı bir vizyon ve irade koyamayan bir hareketin sadece ahlaki çabalarla ayakta kalması zaten düşünülemez. Diğer alanlarla desteklenmemiş/kuşatılmamış ahlaki üretimler de uzun süre ayakta kalamaz.

Batıdaki çalışmalarda, diğer alanları ihmal edip, sadece ahlakı öne çıkaran yaklaşımların öne çıkması, Batı paradigmasının, kendisi karşısında,

başka bir çıkış yolu sunmamasından mı kaynaklanmaktadır? Bu soru ciddiyeyle değerlendirilmelidir.

Hallaq'ın çalışmasında İslam medeniyeti pratiğine fazla bir atıf da söz konusu değildir. Ziyaüddin Serdar'ın Cenneti Arayan Adam'ında (Serdar, 2018)² ve Batıda yaşayan pek çok entelektüel'de olduğu gibi Hallaq'ın çalışmasında da Türkiye ve Osmanlı-İslam pratiği neredeyse hiç bulunmamaktadır. Oysa ailesinin ve kendisinin, Müslüman bir ülkede asırlarca Hristiyan kalmasını mümkün kılan Osmanlı-İslam pratiği idi.

Çalışma kuşkusuz entelektüel bir çalışma olarak çok değerlidir. Bununla birlikte bu çalışma da Müslümanların uzun yüzyıllara sâri medeniyet pratiğini, bu pratiğin son örneği olan Osmanlı-İslam yaşanmışlığını, 200 yıldır başardıkları ve başaramadıkları ile, İslam-batı-demokrasi-insan hakları gibi çağdaş tartışmaların en fazla yapıldığı Türkiye gibi ülkelerin tecrübesini görmeyen çalışmaların Müslümanlara pek fazla bir mesafe kat ettiremeyeceği yargımı güçlendirici niteliktedir.

KAYNAKÇA

- Bülbül, K. (2018). <https://www.trt.net.tr/azerbaycan/proqram/2018/09/18/ice-kapanan-bati-kuresellesen-dunya-1052031> (Erişim tarihi: 20.02.2022).
- Bülbül, K. (2019). Siyaset bilimi: Kavramlar, kurumlar, ideolojiler. Adres Yayınları.
- Bülbül, K. (2020). Siyaset bilimi sözlüğü. Adres Yayınları.
- Bülbül, K. (2022). Ziyaüddin Serdar'ın "Cenneti Arayan Adam" kitabının çağrıştırdıkları. Cihannüma Dergi, Sayı 8, <http://www.cihannuma.org/cihannumadergi/9/index.html>
- Fukuyama, F. (1992). The end of history and the last man. The Free Press.
- Hallaq, W. (2020). İmkansız devlet: Modern çağda bir İslam devleti niçin mümkün değildir", Babil Kitap.
- Serdar, Z. (2018). Cenneti arayan adam. Mahya Yayınları.

2) Bu kitaba dair eleştirel bir değerlendirme için bkz Bülbül, K. 2022.

Uluslararası Sezai Karakoç Sempozyumu: Bir “Diriliş” Şöleni

International Sezai Karakoç Symposium: A Feast of “Resurrection”

Esra Nur SEZGÜL

Samsun Üniversitesi, Samsun, TÜRKİYE

ORCID: 0000-0002-5135-0203 esranur.sezgul@samsun.edu.tr

Geliş Tarihi: 15/06/2022 - **Kabul Tarihi:** 15/07/2022

DOI: 10.55205/jocsosa.12202252

ATIF: Sezgül, E. N., (2022). Uluslararası Sezai Karakoç Sempozyumu: Bir Diriliş Şöleni. Cihannüma Sosyal Bilimler Akademik Dergisi, 1 (2), 100-106.

GİRİŞ

26-28 Mayıs 2022 tarihlerinde Diyarbakır’da Dicle Üniversitesi’nin ev sahipliğinde Diyarbakır Valiliği, Cihannüma Dayanışma ve İşbirliği Derneği, Dicle Üniversitesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi katkıları ile “Uluslararası Sezai Karakoç Sempozyumu” gerçekleştirildi.

Diyarbakır Valisi Ali İhsan Su, Cihannüma Derneği Genel Başkanı Av. Rıza Yorulmaz, Prof. Dr. Mehmet Karakoç ve Prof. Dr. Yusuf Tekin’in sempozyum onursal başkanlığında, Prof. Dr. Yılmaz Demirhan ve Doç. Dr. Kemal Şamlıoğlu’nun düzenleme kurulu başkanları olduğu sempozyum, Dicle Üniversitesi 15 Temmuz Kültür ve Kongre Merkezi’nde icra edildi. 60 üniversiteden yaklaşık 160 ismin katıldığı sempozyumda 7 salonda eş zamanlı 40 oturum gerçekleştirildi.

Sempozyumun ilk gününde Diriliş Salonu’nda açılış programı Rıfat Abay’ın kıraatleri ile “İçinizden Allah’ın lütfuna ve âhiret gününe umut bağlayanlar, Allah’ı çokça ananlar için hiç şüphe yok ki, Rasûlullah’ta güzel bir örneklik vardır.” (Ahzab, 33/21) ayetlerinin tilaveti ile başladı. Ardından saygı duruşu gerçekleştirildi. Sezai Karakoç’un “Şartlar ne ka-

dar kötü olursa olsun Müslüman umudunu kaybetmemelidir... Umudunu yitiren her şeyi yitirmiştir.” vurgusu ile özgeçmişinin sunulduğu sinevizyon gösteriminin sonrasında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın sempozyuma gönderdiği mesaj okundu ve onun sesinden Ey Sevgili şiiri dinletildi. Sempozyum Düzenleme Kurulu Başkanı Prof. Dr. Yılmaz Demirhan ilk konuşmayı yaptı. Konuşmasında sempozyuma 200 tebliğ gönderildiği ve içlerinden 150 tebliğin seçildiğini ifade eden Demirhan, bu sempozyumu 2021 Aralık ayında yapmaya karar verdiklerini ve kısa bir sürede bu büyük organizasyonu gerçekleştirdiklerini söyledi. Ardından Dicle Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Mehmet Karakoç açılış konuşması yaptı. Cihannüma Dayanışma ve İşbirliği Derneği Genel Başkanı Av. Rıza Yorulmaz, bu sempozyumun yapılmasına esasında Karakoç vefat etmeden evvel karar verdiklerini ifade etti. Devamında Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Yusuf Tekin, Diyarbakır milletvekili Dr. Mehdi Eker açılış konuşmalarında bulundular. Eker, Sezai Karakoç’un “Şair-edib, mütefekkir-düşünce adamı ve ahlak abidesi” olmak üzere üç boyutuna işaret etti ve eserlerinin farklı dillere tercüme edilmesi gerektiğini vurgulayarak “Balkon” şiirini okudu. Açılış konuşmaları Diyarbakır Valisi Ali İhsan Su ve Ak Parti Genel Başkan Vekili Prof. Dr. Numan Kurtulmuş’un da hitapları ile saat 09:30-11:00 arasında gerçekleşti.

İki açılış paneli ile devam eden sempozyumda aynı salonda 11:00-12:00 arasında Prof. Dr. M. A. Yekta Saraç’ın moderatörlüğünde İsmail Kılhoğlu, “Sezai Karakoç’un kendisi için bir ‘abi’ olduğuna ve kendisinin bulunduğu ortamlarda ayırt edilmekten rahatsızlık duyan tevazu sahibi bir yönünün olduğuna” vurgu yaptı. Yazar Ali Haydar Haksal, “Sezai Karakoç’un şiirlerinin, ikinci yeni şiirlerin materyalist olduğundan onun bu türün dışında yer aldığını” ifade etti. İstanbul Ticaret Üniversitesi’nden Doç. Dr. M. Bedri Mermutlu, “Sezai Karakoç, topluma öz güven getirdiğini ve bütün şiirlerinde fikir olmadığını ancak bütün kavramları şiirle verdiğini” ifade etti. İstanbul Ticaret Üniversitesi’nden Doç. Dr. Osman Bayraktar, “Karakoç’un ekonomik görüşünde bütünsel bir bakış açısına sahip olduğunu” vurguladı. Sezai Karakoç’a dair müzakerelerin nihayetinde öğle yemeği ikram edildi. Yemeğin ardından ikinci açılış konuşmaları aynı kongre merkezinin Şahdamar Salonu’nda 14:00-15:15 arasında Prof.

Dr. Ahmet Tanyıldız moderatörlüğünde Erol Erdoğan, Duran Boz, Doç. Dr. Mehmet Özger ve Ali Öztürk'ün sunumları ile devam etti. 15:15'de verilen aranın ardından 15:30-17:00 saatleri arasında eş zamanlı 8 farklı oturumda sempozyum tebliğlerinin ilk oturumları icra edildi.

Perşembe günü eş zamanlı düzenlenen bu ilk oturumlarda 15:30-17:00 saatleri arasında Sezai Karakoç'un medeniyet, siyaset, din ve sanat düşünceleri ele alındı.

Sezai Karakoç'un din düşüncesinin ele alındığı oturumun moderatörlüğünde Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Abdürrahim Alkış bulundu. İlk olarak Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nden Prof. Dr. Mehmet Salih Arı, "Sezai Karakoç'ta Hz. Peygamber ve Sahabe İzlerinin Etkisi" başlıklı tebliğini sundu. Bu bağlamda Karakoç'a göre peygamberler, toplumların en karanlık dönemlerinde gönderilmiş ve Hz. Peygamber'in "nûr-u Muhammedî" bağlamında kendinden önceki peygamberlere etki ettiği ifade edilmiştir. Oturumun ikinci tebliğcisi Mardin Artuklu Üniversitesi'nden Doç. Dr. Fikret Özçelik, "Sezai Karakoç'un Düşüncesinde Hz. Peygamber'in Örnekliği Meselesi" başlıklı tebliğini sundu. Tebliğini İslam, Diriliş Neslinin Amentüsü ve Yitik Cennet adlı eserleri esas alarak hazırlayan Özçelik, Karakoç'un İslâmcı mı muhafazakâr mı olduğunu sormuş ardından onun eserlerinde sadece Türkleri değil "ümme"yi esas alması itibarıyla İslâmcı olduğunu ayrıca Karakoç'a göre maddi ve ruhi bir savaş olduğunu onun ise ruh savaşını daha önemli gördüğünü ifade etti. Bu bağlamda Karakoç'a göre toplumu ekonomi değil; din ayakta tutmuş, Kur'an ve İslam'ın bir olup ikisi de kıyamete kadar muhafaza edilmiştir. Geçmişteki güzelliklerin çağımızda nasıl yaşanabileceği sorusuna da Hz. Peygamber'in sünnetini ihya ile olacağı ve bu bağlamda dirilişin de sünnetin ihyasına bağlı olduğu cevabını vermektedir. Oturumun üçüncü tebliğcisi Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi'nden Dr. Öğr. Üyesi İbrahim Saylan, "Sezai Karakoç'un Eserlerinde Aktardığı Hadisler ve Bunlara Getirdiği Yorumlar" başlıklı tebliğini sundu. Bu bağlamda Saylan, Karakoç'un 41 eserini taramış ve doğrudan Hz. Peygamber' ref' edilmiş mükerrerler hariç toplamda 26 hadis tespit etmiştir. Karakoç'un eserlerinde sahih hadislerin yanı sıra zayıf rivayetlerinde bulunduğunu tespit eden Saylan, Karakoç'un Gazali, Mevlâna ve Hacı

Bayram Veli gibi isimlerden etkilendiğini ifade etti. Oturumun dördüncü ve son tebliğcisi Dicle Üniversitesi'nde Yüksek Lisans öğrencisi olan Cündullah Avcı "Sezai Karakoç'ta Metafizik Düşüncenin Kaynakları" başlıklı tebliği sundu. Bu bağlamda Karakoç'un vahyi medeniyet kaynağı olarak gördüğü, Peygamber'in asıl mesajının tevhit olduğu ve insanın cüz'î irade sahibi olduğunu ifade etti. Bu tebliğ ile 16:30'da sempozyumun ilk günü sona erdi. Oturumlarının nihayete ermesinin ardından akşam Ulu Camii Mesudiye Medresesi'nde "Tanıkları ve Hatıralarıyla Sezai Karakoç Hasbihal Programı" gerçekleştirilerek sempozyumunun ilk günü sosyal bir etkinlik ile nihayete erdi.

Sempozyumun ikinci gününde sabah saat 04:00'te Diyarbakır'ın Fetih yıldönümü münasebeti ile Dicle Üniversitesi Fetih Camisi ve Hz. Süleyman Camii arası Fetih ve Diriliş yürüyüşü yoğun bir katılım ile gerçekleştirildi.

Sempozyum, gün boyunca birinci oturumlar 09:00-10:15'te; ikinci oturumlar 10:30-11:45'te; üçüncü oturumlar 14:00-15:15'te; dördüncü oturumlar 15:30-16:45 saatleri aralıklarında eş zamanlı olarak Karakoç'un siyaset, medeniyet, edebiyat, din, eğitim, iktisat, tarih düşüncesi; şiirlerinin çeşitli noktalardan analizleri, biyografisi ve Diyarbakır'a dair düşünce dünyasının ele alındığı toplamda 26 oturumda gerçekleştirildi.

Günün ilk oturumlarından birinde Sezai Karakoç Şiiri-5: Şekil ve Üslup teması Dicle Üniversitesi Genel Sekreteri Doç. Dr. Ali Karakaş moderatörlüğünde Sürgün Salonu'nda gerçekleşti. İlk olarak Sakarya Üniversitesi'nden Prof. Dr. Yılmaz Daşcıoğlu "Sezai Karakoç Şiirinde geleneğin Biçimsel Bir Tezahürü Olarak Ses Tasarrufları" başlıklı tebliği sundu. Ardından Dicle Üniversitesi'nden Doç. Dr. Faruk Gökçe "Kavramsal Metaforların Dünyasından Sezai Karakoç'un Şiir Dünyasına İdrak: Dilbilimsel Bir Yaklaşım" başlıklı tebliğini sundu. Son tebliğci Dicle Üniversitesi'nden Doç. Dr. Burhan Baran ise "Sezai Karakoç'un Şiirlerinde Alışılmamış Bağdaştırmalar" başlığı ile sunumunu gerçekleştirdi. Oturumun son bulmasının ardından verilen ara ile günün ikinci oturumu 10:30'da başladı.

İkinci oturumlardan biri olan Sezai Karakoç'ta Medeniyet Düşüncesi -4: "Diriliş" Mefkûresi teması Trakya Üniversitesi'nden Prof. Dr. Rıdvan

Canım'ın moderatörlüğünde Çeşmeler Salonu'nda gerçekleşti. İlk tebliğci Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi'nden Prof. Dr. Alpay Doğan Yıldız "Gelecek Tasavvuru Olarak 'Diriliş Nesli'nin Amentüsü' ve 'Kalbin Sesi'" başlıklı tebliğlerini sundu. İkinci tebliğci Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi'nden Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Aslan "Değişim Sosyolojisi Açısından Diriliş Düşüncesi" başlıklı tebliğlerini sundu. Üçüncü tebliğci olan Yazar Temel Hazıroğlu "Bilge Düşünür Sezai Karakoç ve Diriliş Manifestosu" başlıklı tebliğlerini sundu. Ardından dördüncü ve oturumun son tebliğcisi olan Samsun Üniversitesi'nden Arş. Gör. Esra Nur Sezgül "Sezai Karakoç'un 'Diriliş Neslinin Amentüsü'nde Sünnet Temelli Sosyolojik Yaklaşımlar" başlıklı tebliğini sundu. Tebliğde Karakoç'un bir eseri özelinde hareket edilmiş ve bu bağlamda Karakoç'un inşa etmek istediği toplumun temellerinde hadis ve sünnetlerden mülhem ilkelerden hareket ettiği, sunulan örneklerle tespit edilmiştir.

Günün son oturumlarından olan Sezai Karakoç'ta Medeniyet Düşüncesi -6: "Diriliş" Mefkûresi temalı oturumda ilk olarak Erzincan Üniversitesi'nden Doç. Dr. Adem Can "Diriliş İmgesinin Mistik Paradoksu" başlıklı tebliğ sunuldu. Bu bağlamda Şehrazat, Masal ve Hızır 40 Saat adlı üç şiir üzerine inşa edildiği tebliğde imgenin zihni bir tasarım olduğu bir şairin tüm eserinde inşa ettiği bilinçli bir tasavvur olduğu ve Karakoç'un da "diriliş" imgesi ortaya koyduğu ifade edildi. İkinci tebliğci Sakarya Üniversitesi'nden Arş. Gör. Osman Aydoğan "Modern Tahakküme Karşı Diriliş Düşüncesi: Sezai Karakoç'un Diriliş Düşüncesi ve Batı Dışı İlerlemenin İmkânı" başlıklı tebliğlerini sundu. Bu bağlamda modernite ve tahakküm kavramlarına dikkat çeken Aydoğan, Karakoç'un hümanizm yerine metafizik ve dini yerleştirdiğini, diriliş düşüncesinde İslami perspektiften yola çıktığını ifade etti. Üçüncü tebliğci olan Kuvancı "Sezai Karakoç'a Göre Arketip Bir Şahıs: Diriliş Eri" başlıklı tebliğlerini sundu. Bu bağlamda neden dirilişe ihtiyaç duyuyoruz sorusuna içinde bulunulan çöküş ve buhranı atlama cevabının ardından dirilişin ruh metamorfozu ve ortam tazelemesi olduğunu bunu omuzlayacak taze bir nesle ihtiyaç olduğunu ifade etti. Dördüncü ve son tebliğci olan Dicle Üniversitesi'nde Doç. Dr. İsmail Kanbaz "Diriliş Mektebinin Epistemolojik Kökenleri: Takvâ ve Adalet" başlıklı tebliğini sundu. Bu bağlamda Diriliş Neslinin

Amentüsü'nde yer alan erdem, şahsiyet ve medeniyet kavramlarının üzerinde durulan tebliğin nihayete ermesi ile sempozyumun son oturumlarından biri icra edilmiş oldu.

Yüz yüze gerçekleştirilen eş zamanlı bu oturumların yanı sıra yurt içi ve yurt dışından tebliğcilerin katılımları ile üç sanal oturum da gerçekleştirilmiş oldu.

Saat 17:30'da kongre merkezi önünden hareket eden servisler ile Sur ilçesinde Dicle Nehri üzerinde bulunan ve çeşitli tarihler sunulmakla beraber Mervaniler döneminde 1065 yılında inşa edildiği ifade edilen tarihi On Gözlü Köprü'nün olduğu yerde ruhun derinliklerine işleyen Dicle Nehri'nin esintisi eşliğinde devlet erkanının da katılımı ile yine Diyarbakır'ın yerel lezzetlerinin sunulduğu akşam yemeği ikramında bulunuldu. Aynı gün saat 21:00'da Suriçi'nde yer alan Dicle Üniversitesi Kültür ve Sanat Merkezi'nin de ilk konukları olarak sempozyum katılımcıları ile Dicle Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Ahmet Tanyıldız, Prof. Dr. Rıdvan Canım, Ömer Faruk Aslan ve diğer katılımcılar şiir okurken şehrin sembolü olarak anılan tatlı ve çay ikramları eşliğinde canlı musiki icra edilerek sohbet programının gerçekleştirilmesi ile sempozyumun ikinci günü nihayete erdi.

Sempozyum tebliğ oturumlarının nihayete ermesinin ardından üçüncü günde katılımcılar ile sabah 10:30'da Sezai Karakoç'un dünyaya gözlerini açtığı şehir olan ve "Zülküfül Dağı'nın bahçeleri; Yalnız orada açar özel bir peygamber çiçeği; ağız yakan bir peygamber çiçeği; Sultan Şehmus ve Veysel Karânî" (Karakoç, Gün Doğmadan, Diriliş Yayınları, 2006: 134) dizelerini kaleme aldığı Ergani ilçesine gidildi. Zülkifl Peygamber'in burada uzunca bir müddet kaldığı ifade edilen Makam Dağı'nda kahvaltısı programı düzenlendi. Kahvaltının ardından Sezai Karakoç Müzesi ve Kültür Evi ziyaret edildi. Devamında Suriçi gezisi yapıldı ve bu bağlamda türünün yurdumuzda tek örneği olan Dört Ayaklı Minare; Kurşunlu ve Nebi Camiileri'nin ziyaretleri ile sempozyum sosyal programı da nihayete ermiş bulundu.

Sezai Karakoç'un çeşitli açılardan ele alınarak düşünce dünyasının bugüne aktarılmaya devam edildiği bu sempozyum vesilesi ile aynı za-

manda farklı üniversitelerden hocaların birbiri ile tanışma imkanının yanı sıra Diyarbakır'ın cömert misafirperverliğine yakından şahitlik etme imkanına sahip olunmuştur. Tarihe iz bırakmış şahısların özellikle içinde büyüdükleri coğrafyalar dahilinde bütüncül bir şekilde anlaşılmasına vesile olan bu tür etkinliklerin gerçekleştirilmesi hem onların anlaşılması hem de bugüne ve yarına dair biz neler yapabiliriz sorularının somut bir cevabı olduğu aşikardır. Sempozyumun icra edildiği bu üç gün boyunca en ufak bir aksaklığa dahi mahal vermeksizin her an katılımcılarla bir arada olup ilgilenen başta ev sahipliği yapan Dicle Üniversitesi olmak üzere sempozyum düzenleme kuruluna ve organizasyonda emeği geçen herkese teşekkürü bir borç biliriz.

CIHANNÜMA
SOSYAL BİLİMLER
www.cihannumaakademi.org **AKADEMİ DERGİSİ**